

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Švietimas

(Galutinės vertinimo ataskaitos 7 priedas)

2019 m. vasario 1 d.
(2019 m. gegužės 20 d. redakcija)

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Dokumentą parengė UAB „PricewaterhouseCoopers“.
Vertinimas atliktas pagal 2018 m. liepos 31 d. paslaugų teikimo sutartį
Nr. 14P-45 tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir ūkio
subjektų grupės UAB „PricewaterhouseCoopers“ UAB „ESTEP Vilnius“

TURINYS

1. TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ VERTINIMAS	3
1.1. DABARTINIAI VALSTYBĖS TIKSLAI	3
1.2. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ	6
1.3. TIKSLŲ TINKAMUMO IR TARPUSAVIO SUDERINAMUMO VERTINIMAS	34
1.4. SIŪLOMI TIKSLAI IR UŽDAVINIAI LAIKOTARPIUI PO 2020 M.....	41
2. FINANSAVIMO MASTO ANALIZĖ	44
3. INTERVENCIJŲ VERTINIMAS	51
3.1. INTERVENCIJOS, SKIRTOS GERINTI BENDROJO UGDYMO REZULTATUS IR MAŽINTI UGDYMO KOKYBĖS NETOLYGUMUS (1 TIKSLAS).....	51
3.1.1. <i>Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas</i>	51
3.2. INTERVENCIJOS, SKIRTOS DIDINTI AUKŠTOJO MOKSLO EFEKTYVUMĄ, UGDYMO KOKYBĘ IR KONKURENCINGUMĄ (2 TIKSLAS) 64	
3.2.1. <i>Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas</i>	64
3.3. INTERVENCIJOS, SKIRTOS KELTI PROFESINIO MOKYMO KOKYBĘ IR PATRAUKLUMĄ (3 TIKSLAS).....	71
3.3.1. <i>Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas</i>	71
3.4. INTERVENCIJOS, SKIRTOS KELTI MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ POREIKĮ IR VERTĘ VISUOMENĖJE (4 TIKSLAS).....	76
3.4.1. <i>Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas</i>	76
3.5. ES FONDŲ INVESTICIJŲ VERTINIMAS	80
3.6. PASIŪLYMAI DĖL PRIKLAUSOMYBĖS NUO ES SF FINANSAVIMO MAŽINIMO 2021–2027 M. LAIKOTAPRIU	82
1 PRIEDAS. NPP RODIKLIŲ PASIEKIMAS	85
2 PRIEDAS. ES SF INVESTICIJOS, PRISIDEDANČIOS PRIE UGDYMO(SI) KOKYBĖS UŽTIKRINIMO IR ĮTRAUKTIES DIDINIMO	87

1. TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ VERTINIMAS

Šiame skyriuje pateikiama analizė pagal šiuos Techninėje specifikacijoje (toliau – TS) suformuluotus ir papildomus (toliau – P) vertinimo klausimus:

TS 9.1.1. Kokie valstybės tikslai yra nustatyti atskirose viešosios politikos srityse? Ar tikslai aktualūs ir atitinka ekonominę–socialinę Lietuvos situaciją ir demografines tendencijas? (1.1., 1.2. ir 1.3. poskyriai)

TS 9.1.2. Ar nustatyti tikslai valstybės viešosios politikos srityse atitinka ES, EBPO ir kitų tarptautinių organizacijų rekomendacijas, direktyvas bei tarptautinių susitarimų tikslus? (1.3. poskyris)

TS 9.2.2. Kokie turėtų būti viešosios politikos sričių strateginiai tikslai, siekiant tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo užtikrinimo vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu? (analizė tik viešosios politikos srities lygiu – 1.4. poskyris; išvados šalies mastu bus pateiktos galutinės ataskaitos projekto bendrojoje dalyje)

P1. Kokios yra svarbiausios problemos, kylantys iššūkiai, kuriuos šalis turėtų spręsti ilguoju laikotarpiu atitinkamoje srityje? Kodėl? Problemų analizė turėtų būti pagrįsta statistiniais rodikliais, kiek įmanoma naudojant Lietuva 2030 ir NPP jau nustatytus rodiklius. (1.2. poskyris)

P2. Kokie yra svarbiausi veiksniai (priežastys), kurie sąlygoja nurodytas problemas, iššūkius atitinkamoje srityje? (1.2. poskyris)

P3. Ar ir kiek dabartiniai valstybės tikslai šioje viešosios politikos srityje yra tinkami siekiant išspręsti kylančius iššūkius ir problemas? Kodėl? Jeigu ne, kaip šie tikslai (įskaitant ir NPP nustatytus tikslus) turėtų būti koreguojami siekiant atspindėti siekiamą pokytį? (1.2., 1.3. ir 1.4. poskyriai)

1.1. DABARTINIAI VALSTYBĖS TIKSLAI

Pagrindiniuose šalies strateginiuose dokumentuose: Lietuvos pažangos strategija 2030, Nacionalinė pažangos programa (toliau – NPP) iškeliami panašūs švietimo sektoriaus plėtros prioritetai, tik NPP tikslai ir uždaviniai yra išdėstomi išsamiau, nurodant praktines intervencijų kryptis.

Lietuvos pažangos strategijos 2030 švietimo plėtotės tikslai:

- Kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymas;
- Mokymosi veiklos rezultatų kaupimo ir pripažinimo sistema;
- Visų besimokančių asmenų polinkius ir gabumus atskleidžiančios programos;
- Palanki mokymosi aplinka;
- Bendrakultūrinių kompetencijų ugdymas;
- Mokymosi visą gyvenimą sistema, pritaikanti informacinių ryšių technologijų galimybes;
- Mokinių, studentų ir dėstytojų judumas;
- Mokslo ir tyrimų aplinka patraukli aukščiausio lygio mokslininkams ir tyrėjams.

Nacionalinės pažangos strategijoje iškeliami tikslai ir uždaviniai, susiję su švietimo sektoriaus plėtra ir įgyvendinimo kryptių kompleksas:

Tikslas	Uždaviniai	Įgyvendinimo kryptys
Skatinti mokytis visą gyvenimą	Gerinti švietimo kokybę ; Didinti švietimo prieinamumą ir paslaugų įvairovę; Sukurti suaugusiųjų mokymosi sąlygas ir paskatas; Užtikrinti veiksmingą pagalbą vertinant savo galimybes ir norus, renkantis ir valdant karjerą (mokymosi ir profesinį kelią) ir tobulinantis.	<ul style="list-style-type: none">• infrastruktūros modernizavimas;• švietimo paslaugų tinklo ir pasiūlos plėtotė;• pedagogų ir tyrėjų kvalifikacijos kėlimas;• mokymo programų modernizavimas;• vadybos autonomiškumo ir decentralizacijos plėtotė;• vertinimo ir įsivertinimo sistemos;• socialiai pažeidžiamų grupių įtraukimas;• skaitmeninės atskirties mažinimas;• aukštojo mokslo tarptautiškumas;
Skatinti	Skatinti kūrybiškumą;	

kūrybiškumą, verslumą ir lyderystę	Skatinti dalyvauti kultūrinėje veikloje; Stiprinti lyderystę, vaikų ir jaunimo verslumą ir pasirengimą darbo rinkai.	<ul style="list-style-type: none">• bendradarbiavimas tarp socialinių partnerių ir švietimo;• suaugusiųjų mokymo (-si) finansavimo modeliai;
Skatinti žinių kūrimą, sklaidą ir naudojimą	Skatinti ankstyvą vaikų ir jaunimo įsitraukimą į MTEP veiklas; Stiprinti MTEP infrastruktūrą ir žmogiškąjį kapitalą.	<ul style="list-style-type: none">• paslaugų teikėjų kokybės savireguliacija;• kompetencijų pasiūlos ir paklausos stebėseną;• profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų plėtra;
Skatinti sveikatos ir gamtinės aplinkos tausoją	Ugdyti sveikos gyvensenos savimone; Ugdyti ekologinę savimone.	<ul style="list-style-type: none">• kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistema.

Lietuvos pažangos strategija 2030, Nacionalinė pažangos programa skiria dėmesį švietimo sistemos modernizavimo tikslams: infrastruktūros, tinklo ir paslaugų pasiūlos plėtotei, ugdymo turinio atnaujinimui, švietimo atitikimui darbo rinkos poreikiams. Tačiau pabrėžtina, kad nei Pažangos strategijoje nei NPP nėra skiriamas tikslingas dėmesys esminių švietimo problemų sprendimui: neefektyviam tinklui, žemiems ugdymo rezultatams, didelei socialinei atskirčiai ir struktūriniais švietimo paslaugų prieinamumo ir kokybės netolygumams tarp miesto ir kaimo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio švietimo paslaugų stygiui. Nėra aiškių prioritetų, atitinkančių skirtingų švietimo lygių (bendrasis ugdymas, profesinis, aukštasis) iššūkius ir plėtros strategines kryptis, nepakankamas dėmesys švietimo vadybos tobulinimui, institucinei švietimo valdymo sistemos peržiūrai, nėra sektoriaus vystymo kryptių, kurios atlieptų pažangiausias švietimo sistemas turinčių šalių patirtį bei globalias tendencijas. Todėl būtina peržiūrėti strateginius prioritetus, atsižvelgiant į aktualius ir dešimtmetį besitęsiančius švietimo sektoriaus iššūkius.

2016 m. LR Vyriausybės programoje yra skiriamas svarus dėmesys švietimui ypač ikimokykliniam ir bendrajam ugdymui, mažiau dėmesio skiriant profesinio ir aukštojo mokslo plėtotei, profesiniam orientavimui, socialinės atskirties grupių įtraukčiai. Taip pat, kaip ir Lietuvos pažangos strategija 2030 bei Nacionalinė pažangos programa, Vyriausybės programa skiria dėmesį ugdymo programų atnaujinimui, bendrųjų kompetencijų plėtrai, kūrybingumo ir pilietiškumo ugdymui, švietimo pasiūlos atitikimo darbo rinkos poreikiams užtikrinimui. Tačiau, priešingai nei ilgalaikės trukmės strateginiai dokumentai, Vyriausybės programa skiria daugiau dėmesio aktualiausiems švietimo iššūkiams, iškelia bendrojo ugdymo mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistemos sukūrimo ir socialinio švietimo tolygumo („Visiems prieinamas kokybiškas švietimas“) tikslus.

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija atkartoja Lietuvos pažangos strategijos 2030 tikslus, didesnę akcentą skiriant pedagogų bendruomenės plėtotei, kokybės kultūrai ir moksleivių iškritimo iš švietimo sistemos prevencijai. Kadangi kai kurie Valstybinės švietimo strategijos 2013–2020 tikslai jau pasiekti, pvz., moksleivių iškritimo iš švietimo sistemos prevencijos tikslas, o nauji tikslai, pvz., bendras ugdymo kokybės gerinimas ar skaitmeninio raštingumo plėtotė įgyja didesnę aktualumą, reikalinga strategijos peržiūra. Lietuvai yra kritiškai svarbu turėti duomenimis grįstą švietimo strategiją, apimančią trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus bei intervencijų kompleksą. Įvertinant švietimo sistemos kompleksiskumą ir tarpsritiškumą, naujosios švietimo strategijos kūrimas turėtų būti vykdomas įtraukiant visas suinteresuotas šalis, taikant demokratinius atviro dialogo metodus, skatinančius sistemos veikėjų ryšius ir motyvaciją keičiantis patiems, transformuoti sistemą iš vidaus.

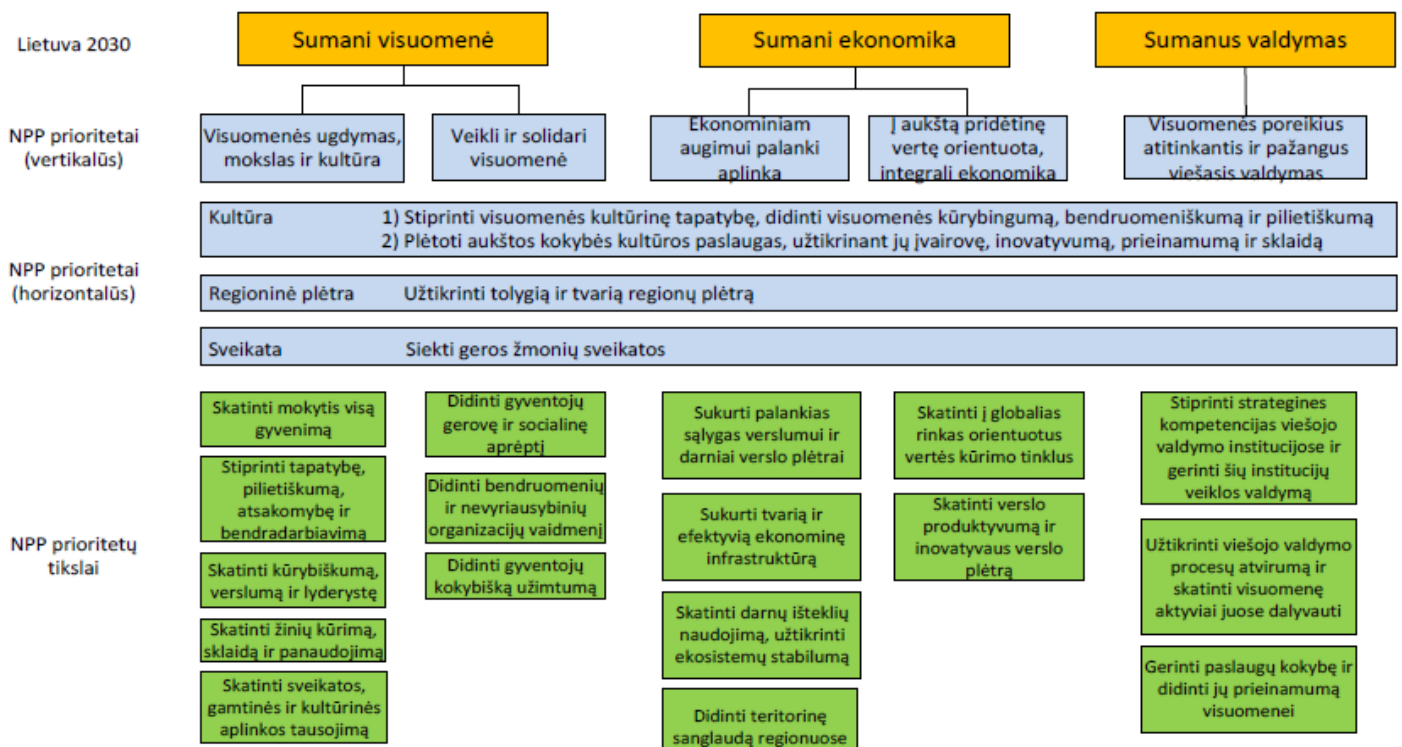
Į specifinius švietimo tikslus orientuoti strateginiai dokumentai, tokie kaip Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programa ar Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2017–2018 metų programa formuluojami remiantis Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategija, kuri yra per daug neapibrėžta, kad nurodytų aiškias kryptis, todėl minėti specifinių tikslų siekiantys dokumentai yra orientuoti į fragmentiškus, pavienius, trumpalaikius veiksmus, kurie nesukuria esminių pokyčių.

Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa, nors tiesiogiai nepriklauso švietimo srities kompetencijai, yra strategiškai reikšmingas dokumentas, išryškinantis švietimo iššūkius, tenkinant darbo rinkos poreikius, nurodantis švietimo plėtotės kryptis. Šis dokumentas svarbus tuo, kad išryškina švietimo sistemos integracinę, tarpstritinę paskirtį – švietimo plėtotė nėra savitikslių, jos paskirtis yra tenkinti šalies ūkio ir visuomenės poreikius ir tikslus.

Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programoje pabrėžiama, kad švietimo sistemai tenka svarbiausias vaidmuo kuriant aktyviai darbo rinkoje dalyvaujančią visuomenę. Kartu dokumente pažymima, kad švietimo ir mokymo sistema nepakankamai greitai reaguoja į darbo rinkos poreikius, ugdydama tinkamus įgūdžius ir kompetencijas. Programoje didžiausias dėmesys skiriamas profesinio mokymo, profesinio orientavimo, neformaliojo ugdymo sistemų plėtočiai bei kompetencijų pripažinimo poreikiui.

Ateities perspektyvoje būtina sistemiškai suderinti švietimo sektoriaus strateginius ir taktinius dokumentus, ypač tokius kaip Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programa, su užimtumo didinimo bei kitų sektorių, ypač socialinės apsaugos, ūkio, aplinkosaugos, kultūros ir sveikatos strategijomis bei programomis. Toks suderinamumas leistų tikslingiau sutelkti priemones, pasiekti sinergetinį poveikį, padėtų išvengti dubliavimo, kaip pavyzdžiui, verslumo, tvarumo, sveikos gyvensenos mokymai, socialinės integracijos programos bei kultūrinis švietimas, prisidėtų prie mokymosi visą gyvenimą populiarinimo ir sklaidos.

1 pav. Strategijoje ir NPP nustatyti švietimo VPS prioritetai ir tikslai

Šaltinis: Lietuva 2030 www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030

1.2. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

1 problema: Žemi bendrojo ugdymo rezultatai

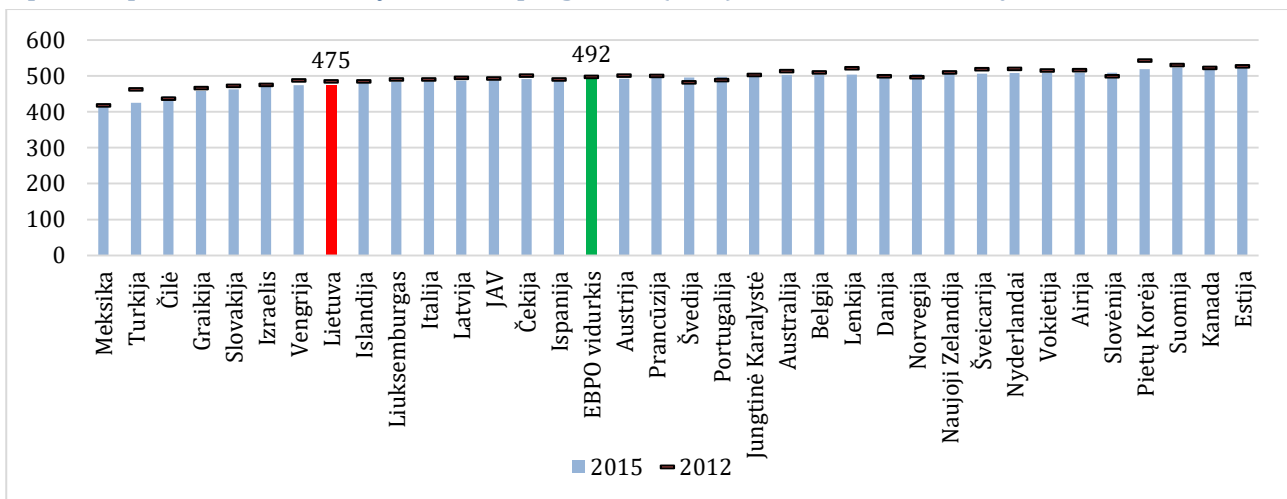
1 priežastis: Dideli kokybės netolygumai

Mokinių pasiekimų gerinimas yra nacionalinis prioritetas, todėl 2012 m. Lietuvos pažangos strategijoje 2030 iškeltas siekis, kad 2020 m. trečią (iš 6) PISA tyrimo skaitymo, gamtamokslinio ir matematinio raštingumo pasiekimų lygmenį pasiektų bent 50 proc. Lietuvos penkiolikmečių.

Pradinės ir pagrindinės mokyklos lankymas Lietuvoje yra visuotinis: 2016 m. grynasis priėmimo į pradinę mokyklą rodiklis buvo 100 proc., o į pagrindinę mokyklą – 98,3 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2016). Lietuvoje bendrojo vidurinio ugdymo mokyklos lankymo lygis yra vienas iš didžiausių EBPO valstybėse narėse ir valstybėse partnerėse: 2016 m. šias švietimo įstaigas lankė 94 proc. 15–19 metų asmenų, o EBPO šalių vidurkis buvo 85 proc. Dalyvavimas aukštojo mokslo sistemoje taip pat itin gausus: 2016 m. Lietuvoje aukštojo išsilavinimo siekė 47 proc. 20–24 metų asmenų, t. y. daugiau nei visose EBPO šalyse (42 proc.) (EBPO, 2018)¹.

Nors dalyvavimas bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo sistemose Lietuvoje viršija EBPO vidurkį, pasiekimų lygis yra pakankamai žemas. 2017 m. EBPO ataskaitoje „Review of National Policies for Education. Education in Lithuania“ pažymima, kad EBPO Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (toliau – PISA) rezultatai rodo, jog Lietuvos penkiolikmečių pagrindiniai gebėjimai yra žemesni nei EPBO šalių vidurkis, o visose trijose vertinimo srityse (gamtos mokslų, skaitymo ir matematikos) ketvirtadalis mokinių yra prastai besimokantys. PISA tyrimo duomenimis², nuo 2012 iki 2015 metų nepavyko pasiekti pokyčio skaitymo ir matematikos rezultatuose, o gamtamokslinio raštingumo rodiklis pablogėjo.

2 pav. Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) rezultatai EBPO valstybėse 2015 ir 2012 m.

Šaltinis: EBPO

Tarptautinio skaitymo gebėjimų pažangos tyrimo (angl. *Progress in International Reading Literacy Study – PIRLS*) bei Tarptautinio matematikos ir gamtos mokslų gebėjimų tyrimo (angl. *Trends in International Mathematics and Science Study – TIMSS*) duomenimis, Lietuva nuosekliai gerina moksleivių rezultatus. Tarptautinio skaitymo gebėjimų pažangos tyrimo (PIRLS) rezultatai nuo 2011 iki 2016 m. tiriamų ketvirtokų tarpe pagerėjo nuo 528 iki 548. Tarptautinio matematikos ir gamtos

¹ EBPO (2018). Education at a glance, 2018

² Europos Komisija (2018). Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva

mokslių gebėjimų tyrimo (TIMSS) duomenimis, per laikotarpį nuo 2003 m. iki 2015 m. ketvirtokų matematikos pasiekimai pakilo nuo 534 iki 536, aštuntokų, nuo 502 iki 511. Gamtos mokslų srityje ketvirtokų pasiekimai nuo 203 metų iki 2015 metų pakilo nuo 513 iki 530, o aštuntokų nuo 519 iki 522.

2016 m. bent vieną nepatenkinamą rezultatą iš pagrindinių ugdymo pasiekimų egzaminų gavo daugiau nei 20 proc. Lietuvos mokinių, o bendrieji pažymių vidurkiai buvo žemiau patenkinamo lygmens (Lietuvių kalbos – 6,33, matematikos – 5,59).³ Beveik penktadalis dešimtokų Lietuvoje neturi bazinių žinių ir gebėjimų, pavyzdžiui, nesugeba teisingai suprasti skaitomo teksto ar nemoka atlikti elementarių praktinių skaičiavimų. Dauguma žemų pasiekimų mokinių ne tik nemoka skaityti ar skaičiuoti – jie neturi minimalių mokymosi ir darbinių gebėjimų.

EBPO PISA duomenimis⁴, didelė problema taip pat matoma ir **ugdymo rezultatų skirtumuose tarp didmiesčių ir kaimo vietovių švietimo kokybės lygio**. Palyginus 2017 m., nepasiektą matematikos pagrindinių pasiekimų patikrinimo rezultatų patenkinamą lygį savivaldybėse, matomas ryškus skirtumas tarp didžiųjų miestų ir mažesnių savivaldybių mokinių rezultatų (žr. 3 pav.). Šie skirtumai taip pat turi įtakos ir **nepakankamai socialinei įtraukčiai bei prieinamumo netolygumui (lygių starto galimybių nesudarymui)** tarp kaimo ir miesto vietovių. Siekiant nustatyti tokio atotrūkio priežastis bei intervencijų poreikį reikalingas kompleksinis tyrimas, įvertinantis įvairius mokyklų aspektus: pedagogų kvalifikaciją, mokymosi aplinką, mokymo priemonių (kompiuterių, vadovėlių, sporto ir kūrybos priemonių, laboratorijų ar kt.) pakankamumą, kokybės kultūrą, vadybos politiką, savivaldybės veiksmus. Kadangi gerus rezultatus pasiekiančių mokyklų yra ir kaimo vietovėse ir skurdesnėse savivaldybėse, socialinės ir ekonominės priežastys nėra vienintelės. Kaip rodo Estijos, Suomijos patirtis, neigiamas socialinės aplinkos namuose poveikis gali būti sėkmingai sumažintas mokykloje, užtikrinant visiems moksleiviams nemokamą maitinimą bei nemokamomis popamokinėmis veiklomis užtikrinant bendrakultūrinio ugdymo poreikį ar suteikiant individualią mokymosi pagalbą. EBPO duomenimis, minėtose šalyse socialinių ir ekonominių veiksnių poveikis ugdymui yra žemas.

EBPO⁵ ir TIMSS⁶ duomenimis, didelę įtaką pasiekimams turi ankstyvas įtraukimas į mokymosi procesą, mokytojų kvalifikacija ir pasiekimų bei savistabos kultūra mokykloje, kurios užtikrinimas priklauso nuo vadovo kompetencijų ir mokyklos savininko politikos. Suomijoje galiojantis principas „nė vienos prastos mokyklos“ sutelkia dėmesį į kompleksinę pagalbą mokykloms, susiduriančioms su sunkumais. Tokia pagalba apima pedagogų ugdymą ir mentorystę, konsultacijas vadybos klausimais, specialistų pagalbą sprendžiant mikroklimato iššūkius.

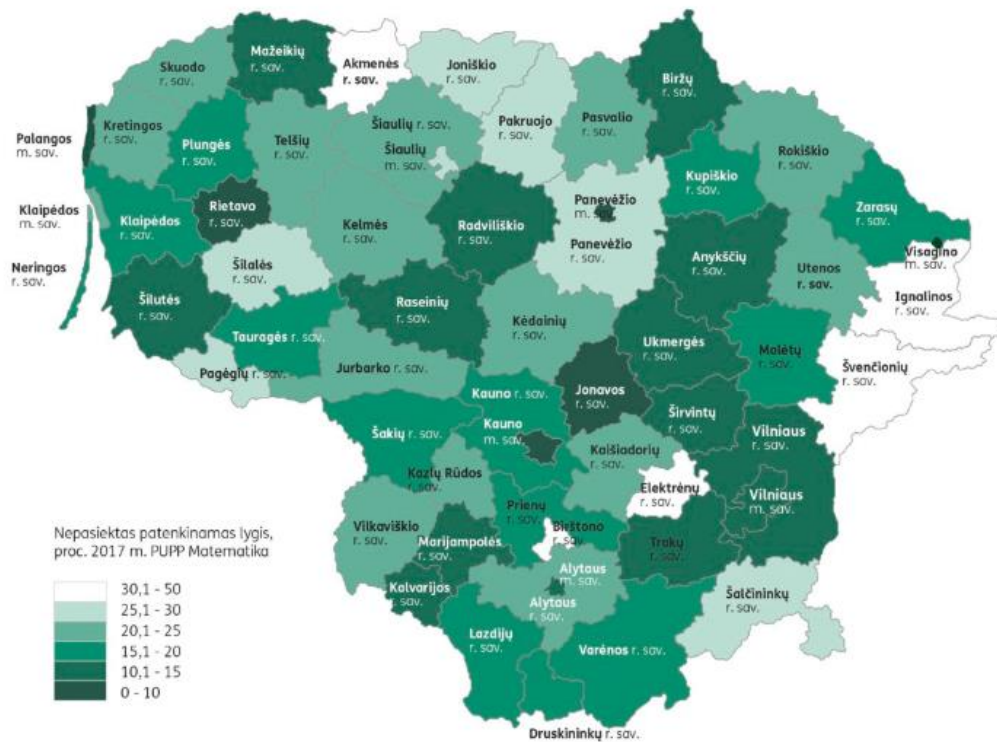
3 pav. Nepasiektas patenkinamas lygis pagrindinių pasiekimų patikrinimo matematikos egzamine Lietuvos savivaldybėse 2017 m., proc.

³ Nacionalinis egzaminų centras (2016). 2016 m. Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo rezultatai. Gauta iš: <http://www.nec.lt/589/>

⁴ EBPO PISA (2015) Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas. Ataskaita.

⁵ OECD (2018). Education at a Glance 2018. OECD INDICATORS.

⁶ Ina V.S. Mullis Michael O. Martin Pierre Foy Martin Hooper (2016). TIMSS 2015 International Results in Mathematics.

Šaltinis: Nacionalinis egzaminų centras

Tarptautinių ir nacionalinių tyrimų duomenimis, kokybiško psichologinio ir socialinio mikroklimato stygius kenkia mokymosi kokybei ir rezultatams. 2017 m. Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo (toliau – NMPP) duomenimis, daugiau kaip pusė šalies mokinių mokykloje jaučiasi gerai. Tačiau rezultatai stipriai skiriasi savivaldybėse, kas taip pat daro įtaką moksleivių pasiekimų skirtumams. Didžiausia dalis (75 proc.) mokykloje gerai besijaučiančių 4 klasės mokinių yra Lazdijų r., o mažiausia dalis (42 proc.) – Trakų r. savivaldybėje.⁷ Nuo 2017–2018 m. m. visos šalies mokyklos turi įgyvendinti patyčių ir smurto prevencijos programas, tačiau tik 66 proc. šalies mokyklų įgyvendina bent vieną prevencinę programą. Savivaldybėse tokių mokyklų dalis svyruoja nuo 100 iki 0 proc.

Pastovus demografinių priežasčių sąlygotas moksleivių ir studentų skaičiaus mažėjimas išlieka didelė švietimo ir mokymo sistemos problema. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. Lietuvos bendrojo ugdymo įstaigose mokėsi 326 tūkst. moksleivių. Per laikotarpį nuo 2010 m. iki 2017 m. Lietuvos ugdymo įstaigose besimokančių asmenų skaičius sumažėjo 166 tūkst. arba 25,5 proc. Bendrojo ugdymo įstaigose moksleivių sumažėjo 21,6 proc. Demografinio nuosmukio keliami politiniai uždaviniai dar sudėtingesni dėl didelių skirtumų tarp atskirų sektorių ir regionų. Nors suminis bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičius per laikotarpį nuo 2010 iki 2017 metų sumažėjo, ikimokyklinio ugdymo ir pradinukų skaičius augo (žr. 4 pav.). Didžiuosiuose miestuose veikiančiose bendrojo lavinimo mokyklose mokinių skaičiaus kritimas kelis kartus mažesnis nei likusioje šalies dalyje.

Dėl augančio ikimokyklinio ugdymo ir pradinukų skaičiaus didėja pedagogų stygiaus problema. Mokslo ir studijų stebėsenos centro (toliau – MOSTA) atliktas pedagogų poreikio tyrimas rodo, kad artimiausiais metais trūks 700 pradinių klasių mokytojų⁸, taip pat aktualus infrastruktūros trūkumo iššūkis. Švietimo ir mokslo ekspertų duomenimis, tik 20 proc. ikimokyklinio ugdymo įstaigų yra atnaujintos ir pritaikytos šiuolaikiniam ugdymui.

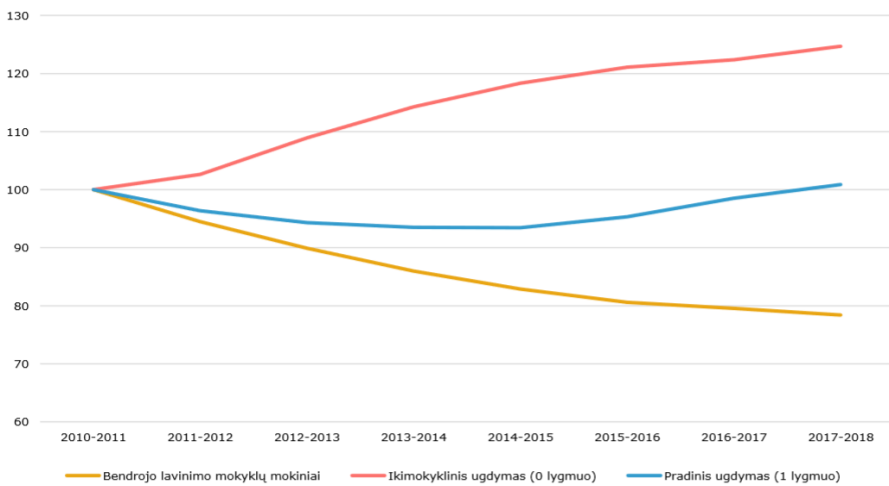
⁷Švietimo ir mokslo ministerija(2018) , Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla.

⁸ MOSTA (2018). Forecasting the teaching workforce in Lithuania. Final project report

EBPO duomenimis,⁹ „lygios mokyklinio starto galimybės“ – svarbus veiksnys ne tik prisidedantis prie pasiekimų skirtumų mažinimo, bet ir skurdo, iškritimo iš švietimo sistemos mažinimo priemonė. EBPO tyrimas¹⁰ rodo, kad Lietuvoje socio-ekonominės vaiko sąlygos turi itin didelę įtaką ankstyvam įtraukimui į ugdymo procesą. Palankesnėse sąlygose augančių vaikų įtraukimo į ankstyvąjį ugdymą rodiklis žymiai didesnis nei nepalankiose sąlygose augančių vaikų. EBPO duomenimis, būtent ankstyvojo ugdymo etape galima efektyviausia mokymosi sunkumų prevencija, prisidedanti prie ugdymo rezultatų skirtumo mažinimo, todėl ateityje būtinos tikslinės intervencijos, skirtos ikimokyklinio ugdymo plėtrai.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė identifikavo šias problemas: apie 30 proc. mokyklų, kuriose buvo atliekamas auditas (daugiausia – kaimo vietovėse esančios mokyklos), turėjo sujungti klases, t. y. rengti bendras pamokas iki keturių skirtingų klasių vaikams (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2017); miesto vietovėse ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigas lankančių 3–6 metų vaikų skaičius maždaug dvigubai didesnis negu kaimuose (2017 m. 46,2 (kaime) ir 106,2 (mieste)¹¹ proc.)¹²; 30 savivaldybių ugdymo poreikis buvo tenkinamas tik iš dalies. Valstybinio audito duomenimis,¹³ 2018 m. skirtingose savivaldybėse ikimokyklinio ugdymo prieinamumas skyrėsi nuo 14 iki 67 proc. Iš visų audituotų mokyklų trečdalis viršijo leistiną vaikų skaičių grupėse.

4 pav. Mokinių skaičiaus švietimo sektoriuje kitimas Lietuvoje 2010–2017 m. (2010 m. rodiklis = 100)

Šaltinis : Lietuvos statistikos departamentas

Šalyje vyrauja dideli mokinių-mokytojų skaičiaus santykio netolygumai mieste ir kaime, kas taip pat daro įtaką ugdymo kokybei, nes per mažose klasėse yra prastenės grupinio darbo, socializacijos galimybės, o per didelėse – iškyla daugiau individualios pagalbos bei mikroklimato iššūkių. Mažiau moksleivių pritraukiančios mokyklos turi mažesnę finansavimą, o tai riboja pedagogų kvalifikacijos kėlimo bei ugdymo priemonių įsigijimo galimybes.

Nors miestuose vaikų skaičius klasėse neretai viršija leistiną lygį, kaimo vietovėse klasės yra pustuštės. Vienas iš rodiklių, rodančių bendrojo ugdymo tinklo efektyvumą, yra vidutinis klasės dydis. Lyginant su kitomis ES šalimis, Lietuvoje pradinio ugdymo klasėse mokosi vidutiniškai po 17 mokinių (ES šalių vidurkis – 20), pagrindinio ugdymo klasėse – po 18 mokinių (ES šalių vidurkis – 21) (5 pav.).

⁹ OECD (2018). Engaging young children

¹⁰ OECD (2018). Engaging young children

¹¹ Lietuvos statistikos rodiklis „Registracija į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigas“. Miesto vietovių rodiklis viršija

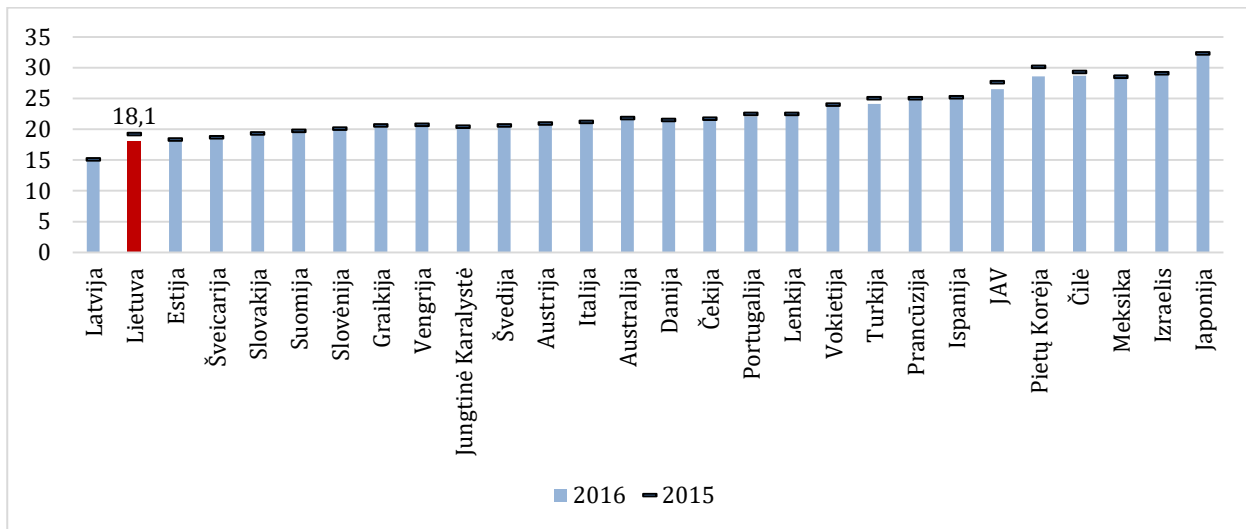
100 proc., kadangi kai kurie vaikai čia atvyksta iš kaimyninių kaimo vietovių.

¹² Europos Komisija, (2018). Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletėnis. Lietuva. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras,

¹³ Valstybės kontrolė (2018). Valstybinio audito ataskaita. Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti.

Lietuvos klasės yra vienos mažiausių tarp ES ir EBPO šalių. Šalies regionuose vidutinis mokinių skaičius bendrojo ugdymo mokyklų klasėse smarkiai skiriasi: miestuose mokiniai dažniau mokosi perpildytose klasėse, o kaimuose – jungtinėse klasėse. 2017 m. jungtinėse 1–4 klasėse mokėsi 4,2 proc. šalies mokinių. Tačiau kai kuriose mokyklose mokiniams tenka mokytis antroje pamainoje. 2017 m. perpildytose grupėse ar klasėse buvo ugdoma penktadalis priešmokyklinukų ir beveik trečdalis pradinukų. Dažniausiai leistinas mokinių skaičius viršijamas sudarant pradines klases miestuose. Pažymėtina, kad pastaruoju metu stabiliai mažėjo vidutinis klasių dydis, daugėja jungtinių klasių, kuriose mokosi skirtingo amžiaus vaikai.

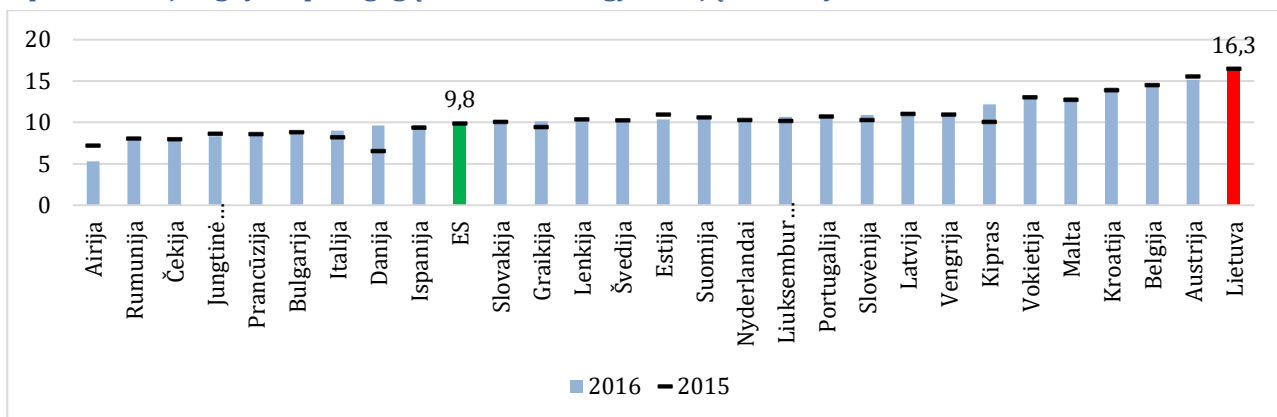
5 pav. Vidutinis klasės dydis EBPO valstybėse 2015–2016 m.

Šaltinis: EBPO

Lietuvoje pedagogų skaičius, tenkantis 1 000 gyventojų, yra didžiausias tarp ES valstybių (žr. 5 pav.) ir 2016 m. siekė 16,3 pedagogo 1 000 gyventojų, kai ES vidurkis buvo 9,8 pedagogo 1 000 gyventojų. Taip pat bendrojo lavinimo mokyklose yra palyginti didelis pagalbinių personalo skaičius.¹⁴ Nepaisant statistiškai didelio pedagogų skaičiaus, dėl moksleivių koncentracijos skirtumo mieste ir kaime, ateityje yra prognozuojamas didėjantis pedagogų stygius, ypač ikimokyklinio ir pradinio ugdymo srityse.

6 pav. Bendrojo ugdymo pedagogų skaičius 1000 gyventojų ES valstybėse 2015–2016 m.

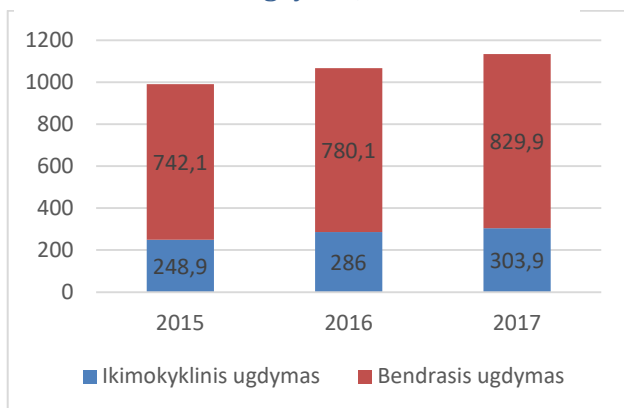
Šaltinis: Eurostat

2015–2017 m. laikotarpiu ikimokykliniam ir bendrajam ugdymui tenkančių valstybės ir savivaldybių lėšų suma padidėjo (14,4 proc., žr. 7 pav.). 2017 metais šis rodiklis siekė 4,7 proc. BVP, taip pat

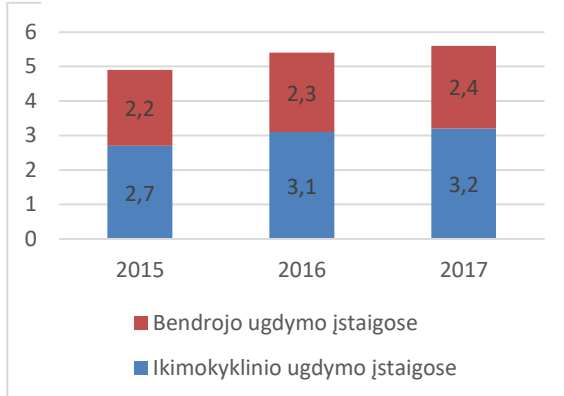
¹⁴ Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2018). Daug kvadratų, mažai vaikų. Bendrojo lavinimo švietimo infrastruktūros naudojimas ir finansavimas 2017 m.

padidėjo ir viešosios išlaidos vienam mokiniui (žr. 8 pav.), tačiau Eurostat duomenimis, išlaidos, tenkančios vienam moksleiviui, Lietuvoje yra vienos mažiausių ES (24 vieta).

7 pav. Visos valstybės ir savivaldybių biudžeto išlaidos ugdymui, mln. Eur

8 pav. Viešosios išlaidos vienam besimokančiam asmeniui, tūkst. Eur

Šaltinis: Statistikos departamentas

Dažna prielaida, kad ugdymo kokybės problemos pagrindinė priežastis – nepakankamas finansavimas. Tačiau Estijos, Slovėnijos, kurių išlaidos švietimui yra panašios į Lietuvos ir nesiekia EBPO vidurkio, o PISA tyrimo duomenimis, moksleivių akademiniai rezultatai stipriai geresni nei Lietuvos. Taip pat yra šalių, kurios, nepaisant didesnių investicijų į švietimą nei Lietuva, pasiekia panašius ugdymo rezultatus. EBPO analizuodama šalių vykdytas švietimo politikas¹⁵ pažymi, kad pačios efektyviausios šalių švietimo reformos buvo nukreiptos į moksleivių gerovę, mokymo turinį bei metodus, mokytojų kompetencijų gerinimą bei visų suinteresuotų šalių įtraukimą ir savistabą. Švietimo inovacijos buvo sėkmingos tik tais atvejais, kai jos tikslingai buvo nukreiptos į specifinius mokymo ar mokymosi aspektus.

Finansinių intervencijų poreikio švietimo sistemai planavimas yra sudėtingas dėl duomenų stygiaus, nėra vieningos analizės, įvertinančios, kiek mokyklų neturi kokybiškų sporto salių, laboratorijų, kūrybos erdvių, interneto, kompiuterinės įrangos, kito inventoriaus ar ugdymo priemonių. Neaiškus ir pedagogų ar mokyklų vadovų tęstinio mokymo, kvalifikacijos kėlimo poreikio mastas. Duomenų stygius neleidžia įvertinti ir atliekamų investicijų bei finansavimo efektyvumo.

Mažas išlaidų, tenkančių vienam moksleiviui lygis, išlieka nepaisant augančių investicijų į švietimą dėl perteklinės ugdymo įstaigų infrastruktūros. Mažėjantis besimokančiųjų skaičius ir nepakankamai greitai prie šios tendencijos prisitaikantis pedagogų skaičius bei nepakankamai suglaudinta mokymosi įstaigų infrastruktūra kelia iššūkius švietimo sistemos finansavimo efektyvumui ateityje. Laisvosios rinkos instituto atlikto tyrimo duomenimis, daugelio mokyklų pastatai tapo per dideli jų poreikiams, o jų šildymui ir priežiūrai reikia išleisti vis didesnę išteklių dalį.¹⁶ Net 49 šalies mokyklose vienam mokiniui teko daugiau kaip 50 kvadratinėjų metrų, kuomet standartinis vidurkis yra 10–15 kv. m bendrojo ploto vienam mokiniui. Efektyviau panaudojus turimą mokyklų infrastruktūrą, per metus būtų galima sutaupyti beveik 25 mln.

2 priežastis: Nepakankama pedagogų kvalifikacija ir pedagogų stygius

Mokytojo profesija nėra patraukli jauniems gabiems žmonėms, ją studijuoti renkasi vis mažiau žmonių. MOSTA teigimu,¹⁷ švietimo ir ugdymo krypties studijos nėra populiarios: „Žvelgiant, kaip stojimo prioritetus dėlioja stipriausiai akademiškai pasirengę asmenys, matyti, kad švietimo ir

¹⁵ OECD (2015). Education policy outlook 2015: making reforms happen.

¹⁶ Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2018) *Daug kvadratų, mažai vaikų. Bendrojo lavinimo švietimo infrastruktūros naudojimas ir finansavimas 2017 m.*

¹⁷ MOSTA (2017). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga.

ugdymo krypties studijos yra vienos mažiausiai pageidaujamų.“ Pirmuoju pageidavimu šias studijas pasirinko tik 1 proc. aukštesniojo lygiu bent vieną valstybinį brandos egzaminą išlaikiusių stojančiųjų, kai, pavyzdžiui, sveikatos krypties grupės studijas pirmuoju pageidavimu nurodė 22 proc., informatikos mokslų – 16 proc., socialinių mokslų – 12 proc. stipriausiai akademiškai pasirengusių stojančiųjų. Per pastaruosius penkerius metus norinčių studijuoti pagal mokytojų rengimo programas sumažėjo per pusę, o, pavyzdžiui, į fizikos ir chemijos mokytojų rengimo programas per pastaruosius trejus metus visai nebuvo priimta studentų. Vertinant pagal valstybinių brandos egzaminų rezultatus, įstojusiųjų į švietimo ir ugdymo krypties grupės studijas egzaminų vidurkis buvo žemesnis nei bet kurioje kitoje krypties grupėje: trijų geriausiai išlaikytų egzaminų rezultatų vidurkis tesiekė 30 balų.

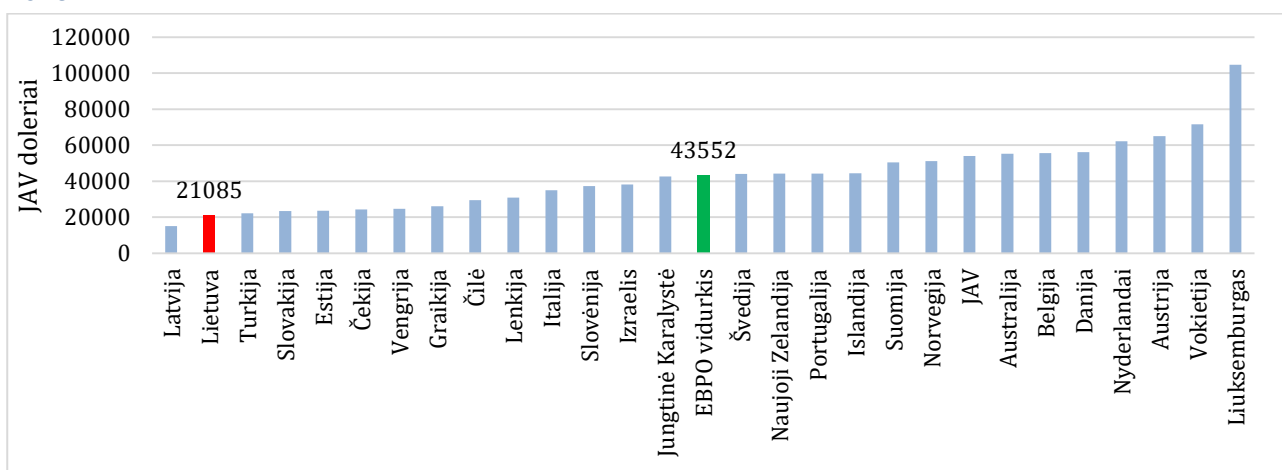
MOSTA tyrimas rodo, kad lygiagrečiųjų studijų pedagoginės programos išlieka itin nepopuliarios. Lygiagrečiuoju būdu vykdomų matematikos ir informatikos dalykų pedagogikos programas pirmuoju pageidavimu 2016 m. bendrajame priėmimo rinkosi vos 5 asmenys, chemijos ir fizikos – nė vienas, anglų kalbos – 12. Beveik nesant norinčių šių dalykų pedagogiką studijuoti valstybės lėšomis, problemos išspręsti nepadėjo ir 2016 m. LEU matematikos ir informatikos bei chemijos ir fizikos mokymo programoms skirtas tikslinis finansavimas. ŠVIS duomenimis, 2016 m. į matematikos ir informatikos pedagogiką įstojo vos 9, chemijos ir fizikos – nė vienas asmuo. Tuo tarpu į programas, rengiančias kūno kultūros ir šokio mokytojus, – 313 asmenų.

Kita problema, kad net ir įgiję pedagoginį išsilavinimą absolventai nesirenka mokytojo profesijos. MOSTA duomenimis, 2012 m. pedagogikos krypties bakalauro studijas baigė beveik 2400, kai tuo tarpu 2018 m. tik 900 absolventų. Labai didelė dalis, net 85 proc. studijuoti pagal pirminio mokytojų rengimo programas įstojusių asmenų galiausiai nepasirenka mokytojo profesijos.

EBPO duomenimis, Lietuvos mokytojų atlyginimai dvigubai mažesni už EBPO vidurkį (žr. 9 pav.). Be to, gana ženkliai skiriasi jaunų ir patyrusių mokytojų atlyginimai. EK teigimu šiuos atlyginimų skirtumus lemia stipri mokytojų atlyginimo sąsaja su kvalifikacija, darbo krūviu, stažu. 2017 m. spalio mėn. pasirašius naują kolektyvinę sutartį ir nuo 2018 m. įvedus etatinį darbo apmokėjimą, padėtis turėtų pagerėti.

Tačiau pažymėtina, kad pedagogų atlyginimų lygis ir ugdymo kokybės problemos ne visada turi tiesioginę sąsają, pavyzdžiui, Estijoje, pedagogų atlyginimai taip pat yra pakankamai maži, mokytojo profesija išlieka nepatraukli, tačiau ugdymo rezultatai – vieni geriausių.¹⁸

9 pav. Vidutinis metinis mokytojo atlyginimas JAV doleriais, konvertuotais pagal PGP, EBPO valstybėse 2016 m.

Šaltinis: EBPO

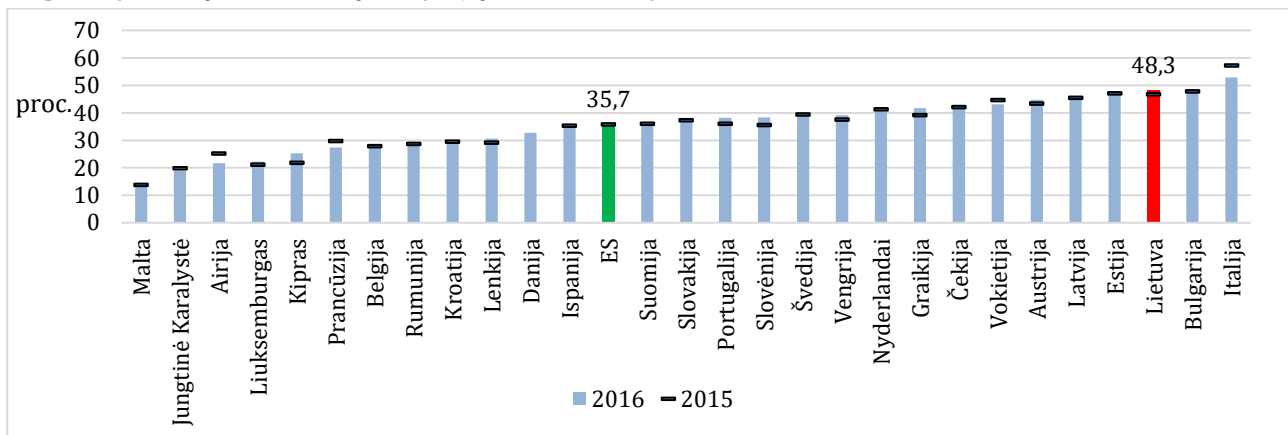
Mokytojo profesijai esant nepatraukliai, ir dėl to į mokyklas ateinant vis mažiau jaunų mokytojų, neužtikrinama natūrali mokytojų kaita, kuri sąlygoja mokytojų bendruomenės senėjimą. 2013 m.

¹⁸ OECD (2015). Education policy outlook 2015: making reforms happen.

vyresni nei 50 metų mokytojai sudarė 43 proc. visų mokytojų. Per trejus metus vyresnių nei 50 metų mokytojų dalis bendrame mokytojų skaičiuje išaugo 5 proc. punktais. 2016 m. 48 proc. pagrindinio ugdymo mokytojų buvo 50 m. arba vyresni (žr. 10 pav.). Tai leidžia daryti išvadą, kad pedagogų kaitos ir tam tikrų sričių pedagogų stygiaus problema didės, jei nebus užtikrintas ilgalaikis ir nuolatinis mokytojų poreikio planavimas, kurį 2018 metais pirmą kartą pradėjo vykdyti MOSTA¹⁹, bei statistiniais duomenimis pagrįstų tikslinių intervencijų atnaujinant ugdymo mokslą, skatinant jaunus žmones rinktis pedagogo profesiją bei kitų sričių specialistus įgyti papildomą pedagogo kvalifikaciją įgyvendinimas,

MOSTA tyrimo²⁰ duomenimis, per artimiausius ketverius metus į pensiją išeis 3077 pedagogai iš jų daugiausia ikimokyklinio (680) ir pradinio (306) ugdymo pedagogų. Prognozuojamas didžiausias lietuvių kalbos, matematikos, užsienio kalbų ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogų stygius. Per artimiausius ketverius metus šalyje truks 700 pradinių klasių mokytojų.

10 pav. Vyresnių nei 50 metų mokytojų dalis ES valstybėse 2015–2016 m.

Šaltinis: Eurostat

Neužtikrinamas mokyklų vadovų kompetencijų lygis. 2017–2018 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos duomenimis, mokyklose dirbo tik 19,35 proc. (18) atestuotų vadovų, iš jų aukščiausią III vadybinę kategoriją turėjo 7,5 proc. (7)²¹. Valstybės audito ataskaitos, 2017²² duomenimis, mokyklų vadovų kvalifikacijos tobulinimas vyko fragmentiškai (77 proc. – 1 dienos mokymai), vadovai kompetencijas ir gebėjimus ugdė ne vienodai intensyviai (nuo 6 iki 176 val. per metus). Atskiras dėmesys ir pagalba pradedantiems vadovams nebuvo skiriami. Mokyklos vadovo darbo užmokestis yra vienas mažiausių tarp ES šalių ir priklauso nuo mokyklos dydžio ir gali svyruoti nuo 816,5 Eur iki 1 540,7 Eur. Dėl žemų atlyginimų sudėtinga pritraukti gerus vadovus į mokyklas, kurioms reikalingi pokyčiai dėl negerėjančių rezultatų.

Pagrindinės mokytojo profesijos nepopuliarumo priežastys: prastas pedagogų įvaizdis, suvokimas, kad mokytojo darbas yra psichologiškai sunkus, kad pasirinkus pedagogo profesiją, yra mažos karjeros ir atlyginimo augimo galimybės. Kitos priežastys, kurias pažymi EBPO²³: prastas mokyklų mikroklimatas, perteklinė biurokratija ir kontrolė, mokytojų savitarpio pagalbos stygius, nepakankama mokyklų personalo motyvavimo politika.

Šiuo metu jaučiamas pedagogų stygius artimiausiu metu gali tapti kritinis kai kuriuose šalies regionuose. MOSTA prognozuoja, kad itin didelis pedagogų stygius yra pradinio ir ikimokyklinio ugdymo srityse. Ilgalaikėje perspektyvoje pedagogų stygiaus iššūkis didės, jei nebus užtikrintos

¹⁹ MOSTA (2018). Forecasting the teaching workforce in Lithuania. Final project report

²⁰ MOSTA (2018). Forecasting the teaching workforce in Lithuania. Final project report

²¹ LR Švietimo ir mokslo ministerija (2018). Lietuvos švietimas skaičiais. Bendrasis ugdymas. 2018

²² Valstybinio audito ataskaita. Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai. Valstybės kontrolė, 2017. https://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

²³ OECD (2015). Education policy outlook 2015: making reforms happen.

pedagogų perkvalifikavimo, pedagogo kvalifikacijos kaip papildomos kvalifikacijos įgijimo, jaunų žmonių motyvavimo tapti pedagogais, kaip, pavyzdžiui, programa „Renkuosi mokytis“, intervencijos, mokyklos lygmeniu nebus diegiama veiksmingų esamų pedagogų karjeros ir motyvavimo priemonių.

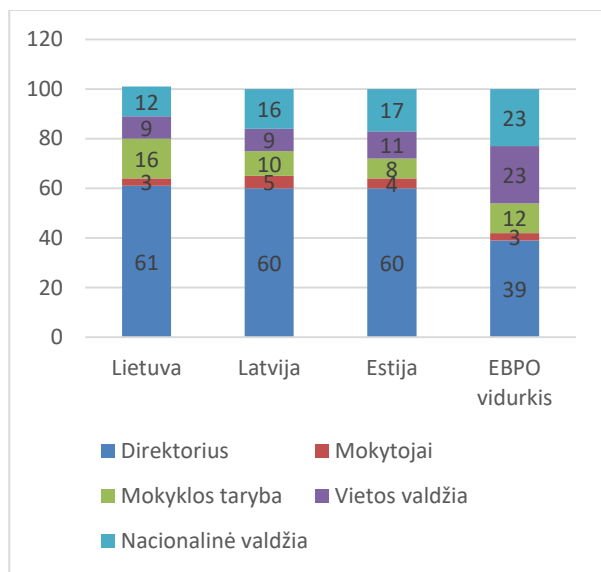
3 priežastis: Mažas mokyklų savarankiškumas

Nors tarptautinių tyrimų duomenimis, Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloms suteikiamas palyginti didelis savarankiškumas daugelyje veiklos sričių, tačiau nacionaliniai tyrimai rodo, kad **neretai mokyklos nesugeba pasinaudoti joms suteiktomis teisėmis** arba jų savarankiškumą riboja.

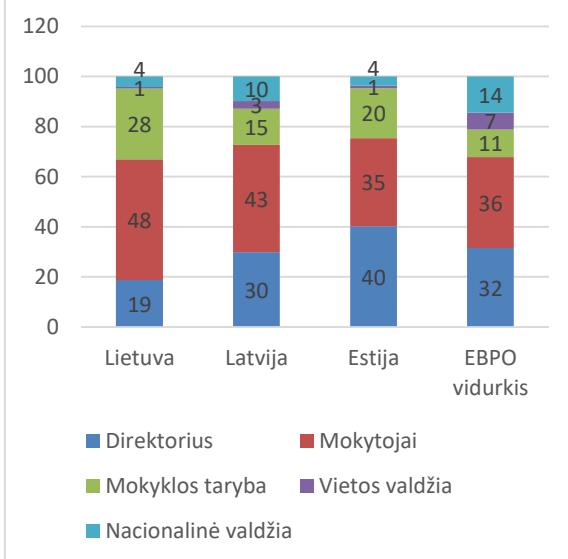
Valstybinio audito 2017 m. ataskaita²⁴ parodė, kad savivaldybių švietimo valdymo veikla tobulintina. Tik 4 iš 16 audituotų savivaldybių, numatydamas pertvarkyti mokyklų tinklą, tarp tikslų arba uždavinių numatė gerinti mokinių pasiekimus. Savivaldybės planavo, kaip išlaikyti mokyklas, o aukštesni mokinių pasiekimai ar ekonominiai finansiniai rodikliai nebuvo siekiami. Tik 9 iš 50 mokyklų planuose iškeltas siekis gerinti mokinių pasiekimus ir numatytos konkrečios priemonės bei veiklos pažangos rodikliai. Pagalba vadovams po mokyklos išorinio vertinimo nebuvo užtikrinama. Tik 3 iš 15 savivaldybių po vertinimo padėjo mokykloms.

EBPO, PISA 2015²⁵ tyrimu Lietuvoje sudarytos vienos iš geriausių teisinių prielaidų mokyklų savarankiškumui plėtotis, tačiau kaip rodo nacionaliniai tyrimai,²⁶ neretai pačios mokyklos nesinaudoja joms suteiktomis galimybėmis arba jų savarankiškumą riboja steigėjas (savivaldybė). Lietuvos mokyklų vadovai turi teisę priimti sprendimus išteklių valdymo, ugdymo turinio srityse, tačiau turi mažesnę savarankiškumo lygį nustatant moksleivių vertinimo politiką (žr. 11 ir 12 pav.).

11 pav. Atsakomybė už išteklių valdymą

12 pav. Atsakomybė už moksleivių vertinimo politiką

Šaltinis: OECD, PISA 2015 Results (Volume II).

EBPO²⁷ pagrindžia, kad didesnis mokyklų ir mokytojų savarankiškumas tiesiogiai koreliuoja su aukštesne mokytojų motyvacija ir mokymo kokybe. PISA 2015 ataskaita rodo tiesioginį teigiamą santykį tarp mokyklos vadovo ir mokytojų atsakomybės priimant sprendimus dėl mokyklos išteklių, ugdymo turinio valdymo ir akademinų pasiekimų. Lietuvos švietimo strategijoje numatyta vertinti mokyklos savarankiškumą ir, jei jis yra pakankamas, suteikti savarankiškos mokyklos statusą, tačiau

²⁴ Valstybinio audito ataskaita. Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai. Valstybės kontrolė, 2017.

https://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

²⁵ OECD, PISA 2015 Results (Volume II).

²⁶ Urbanovič J., Navickaitė J. Lyderystė autonomiškoje mokykloje. Monografija. Vilnius, 2016.

²⁷ OECD, 2016. What makes a school a learning organisation? A guide for policy makers, school leaders and teachers

šalyje iki šiol nėra sukurtos mokyklų savarankiškumo vertinimo sistemos, nėra paramos teikimo mokyklų savarankiškumui įgyvendinti ir skatinti mechanizmo.

Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros 2017 m. duomenimis, Lietuvoje yra **nepakankamai efektyvus mokyklų valdymo ir veiklos teisinis reguliavimas bei per didelė mokyklų veiklą prižiūrinčių institucijų gausa**, kas sąlygoja aukštą biurokratijos lygį, ribotas mokyklų vadovų ir mokytojų galimybes, motyvaciją kelti mokymo kokybę ir skirti dėmesį ugdymui. Atskirų projektų, tokių kaip „Lyderių laikas“ rezultatai parodė, kad savivaldybės švietimo darbuotojų ir mokyklų vadovų įgalinimas, stiprinant kompetencijas, partnerystę bei sprendimo priėmimo galias, sukuria ugdymo kokybei įtaką darančias ilgalaikes intervencijas regione.

Užsienio šalių patirtis ir tarptautinių organizacijų rekomendacijos pagrindžia, kad mokyklų partnerystės, ypač formalios, kaip, pvz., klasteriai, turi didelį poveikį siekiant didinti ugdymo paslaugų prieinamumą, optimizuoti išteklių valdymą, kelti mokinių pasiekimus ir pedagogų kvalifikaciją, ugdymo veiklos kokybę.

EBPO²⁸ ir UNESCO pabrėžia, kad bendradarbiaudamos mokyklos geriau panaudoja pavienių mokyklų turimus, bet nepakankamai naudojamus materialius ir žmogiškuosius išteklius, švietimo prieinamumas pagerėja susiejus mokyklas, vykdančias skirtingų švietimo lygmenų programas. Sustiprėja gerosios patirties mainai, pedagoginė priežiūra ir pagalba organizuojama mokyklų grupės lygmeniu.

Lietuvoje mokyklų bendradarbiavimas yra nepakankamas, o partnerystei skatinti nėra skiriama sisteminė parama. Prastesnius rezultatus demonstruojančios mokyklos nepasiekia reikšmingo pokyčio, nepaisant investicijų ir kontrolės, geresnės mokyklos – vangiai dalijasi turima patirtimi. Partnerystę neskatina savivaldybės, o iš valstybinio lygmens iniciatyvų 2006–2012 m. Lietuvoje buvo vykdomas nacionalinis projektas „Besimokančiųjų mokyklų tinklai“, jo rezultate atsirado ir iki šiol veikia keli neformalūs mokyklų tinklai, kaip, pvz.: sąžiningumo mokyklų tinklas, sveikatą stiprinančių mokyklų tinklas. Kiti mokyklų bendradarbiavimui skirti projektai: „Lyderių laikas“, „Kūrybinės partnerystės“.

Ugdymo prieinamumui ir kokybei svarbi mokyklų partnerystė ne tik su kitomis mokyklomis, bet ir su kultūros, istorijos, mokslo įstaigomis, bendruomene, bibliotekomis ir vietos verslu (OECD, 2016). Tokia partnerystė išplečia mokymosi resursų galimybes, skatina patirtimi grįstą ugdymą, bendruomenių dalyvavimą švietime, plėtoja mokymosi visą gyvenimą kultūrą. Pastarosioms iniciatyvoms skiriama nepakankamai paskatų tiek savivaldybių, tiek nacionaliniu lygiu.

4 priežastis: Nepakanka ugdymo kokybės užtikrinimo priemonių

Rezultatų stebėsenos ir kokybės užtikrinimo politika EBPO teigimu yra bene svarbiausia priemonė užtikrinanti nuoseklią moksleivių rezultatų pažangą. Lietuva tarp EBPO šalių pagal kokybės užtikrinimo mechanizmų taikymą yra stipriai atsilieka. Dažniausiai šalyje taikomi tradiciniai kokybės užtikrinimo metodai: įsivertinimas, išorinis vertinimas, ugdymo tikslų aprašai, moksleivio mokymosi pažangos standartai, lankomumo stebėsenai, testų ir baigiamųjų darbų rezultatų fiksavimas. Tai priemonės, kurios naudojamos stebėsenai, tačiau jos nedaro tiesioginio poveikio moksleivio mokymosi kokybei bei mokytojo darbo pažangai. Tuo tarpu mokytojo mentorystė, moksleivių grįžtamasis ryšys, konsultacijos yra taikomos žymiai rečiau nei EBPO šalyse (žr. 13 pav.). Vertinimo sistemos atnaujinimui skiriamas dėmesys strateginiuose valstybės dokumentuose „Lietuva 2030“ ir NPP, yra pradėta eilė iniciatyvų, Švietimo aprūpinimo centras 2018 m. išleido metodinę priemonę pedagogams: „Formuojamasis vertinimas – individualiai pažangai skatinti“.

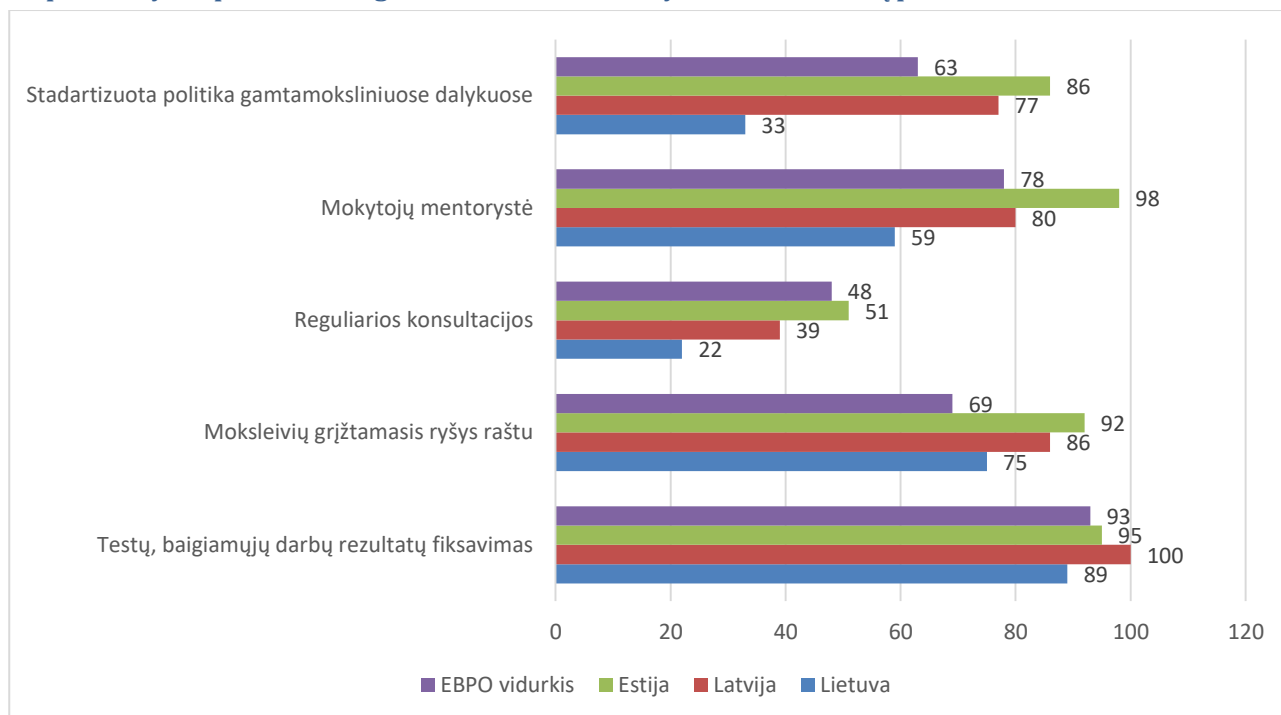
EBPO teigimu, mokyklų pasiekimus taip pat skatina didesnis viešumas. Mokyklos, skelbiančios rezultatus visuomenei įprastai rodo didesnę pažangą, tačiau Lietuvoje yra nepakankama mokyklų ir

²⁸ Education Policy Outlook: Portugal. OECD, 2014.

savivaldybių atskaitomybė. 2016 m. tik 55 proc. mokyklų ir 20 proc. savivaldybių skelbė mokyklų pažangos ataskaitas. Pastarasis rodiklis nesiekia EBPO vidurkio.

2016 m. atliktas Valstybės kontrolės auditas²⁹ parodė, kad 2016 m. buvo įvertinta tik 45 proc. formaliojo ugdymo mokyklų, nors visos turėjo būti įvertintos iki 2014 metų. 2013 m. planuota sukurti ikimokyklinio ugdymo kokybės vertinimo sistemą, tačiau tokios sistemos iki šiol nėra. Mokinių pasiekimų standartizuoto vertinimo sistemai sukurti ir įdiegti iš ES paramos lėšų 2008–2015 m. buvo skirta 3,4 mln. Eur. Nors minėta sistema sukurta ir išbandyta, tačiau ne visos mokyklos nuolat dalyvauja vertinant mokinių pasiekimus, nes vertinimas nėra privalomas.

13 pav. Kokybės priežiūros ir gerinimo veiksmai mokyklose. Moksleivių proc.

Šaltinis: OECD, PISA 2015 Results (Volume II).

Galiojanti mokyklų vadovų veiklos vertinimo tvarka (atestacija) ir savivaldybei teikiamos vadovų ataskaitos ne visada užtikrina mokyklų vadovų atsakomybę ir atskaitomybę už veiklos rezultatus bei pažangą, nes vertinami dokumentai, procesai, bet ne praktinė veikla ir mokyklos pažangą rodantys rodikliai. Tik 20 proc. audituotų mokyklų vadovų prašė mokytojų atsiskaityti už mokinių pasiekimus ir daromą pažangą (Valstybės kontrolė, 2017).³⁰

Atsižvelgiant į aukščiau aptartas problemas priežastis, sudarytas pirmasis problemų medis (žr. 14 pav.).

²⁹Valstybės kontrolė. 2016. Valstybinio audito ataskaita. Švietimo stebėseną.

³⁰Valstybės kontrolė, 2017. Valstybinio audito ataskaita. Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai. https://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

14 pav. Bendrojo ugdymo problemų medis: Žema ugdymo kokybė

2 problema: Nepakankamas aukštojo mokslo efektyvumas, ugdymo kokybė ir konkurencingumas

Nepaisant didelio aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų skaičiaus bei pakankamai aukšto absolventų įsidarbinimo lygio, lieka problemų, susijusių su aukštojo mokslo sistemos efektyvumu, studijų kokybe bei atitikimu darbo rinkos ir ūkio poreikiams. Aukštojo mokslo tikslas yra padėti valstybei įgyvendinti strateginius plėtros tikslus. Tuo tarpu aukštojo mokslo institucijų veikla ne visada atliepia šalies prioritetus, augančios šalies investicijos nepasiekia studentų, žemas studijų tarptautiškumas varžo šalies aukštojo mokslo pripažinimą pasaulinėje mokslo bendruomenėje ir galimybes pritraukti tarptautinio lygmens mokslininkus.³¹ Didelė sektoriaus priklausomybė nuo ES struktūrinių lėšų bei mažas investicijų efektyvumas dėl didelių administracinių kaštų kelia iššūkius aukštojo mokslo kokybės gerinimui ateityje. Pažymėtina, kad pastangos spręsti aukštojo mokslo iššūkius didinant finansavimą, tačiau neišsprendus sisteminių kokybės problemų, nesukuria pageidaujamo poveikio.³² Eurostat duomenimis, Lietuvoje valstybės finansavimas aukštajam mokslui 2015 m. siekė 1,18 proc. nuo BVP, tais pačiais metais Ispanija skyrė 0,96 proc., Italija – 0,76 proc., Airija – 0,88 proc., Vengrija – 0,66 proc., Čekija – 0,77proc.³³ Nepaisant mažesnio finansavimo, Ispanijos, Italijos, Airijos, Vengrijos

³¹ Šioje švietimo analizės dalyje MTEP paliečiamas tik sąsajoje su aukštojo mokslo sektoriumi, MTEP sistema nuodugniau apžvelgiama atskiroje dalyje: Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: mokslas, technologijos ir inovacijos.

³² OECD (2015). Education policy outlook 2015: making reforms happen.

³³ Public expenditure on education by education level and programme orientation - as % of GDP. Tertiary education (levels 5-8), <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

bei Čekijos universitetai tarptautinėje reitingų sistemoje „QS World University Rankings“³⁴ pasiekia žymiai aukštesnes pozicijas nei Lietuvos aukštosios mokyklos.

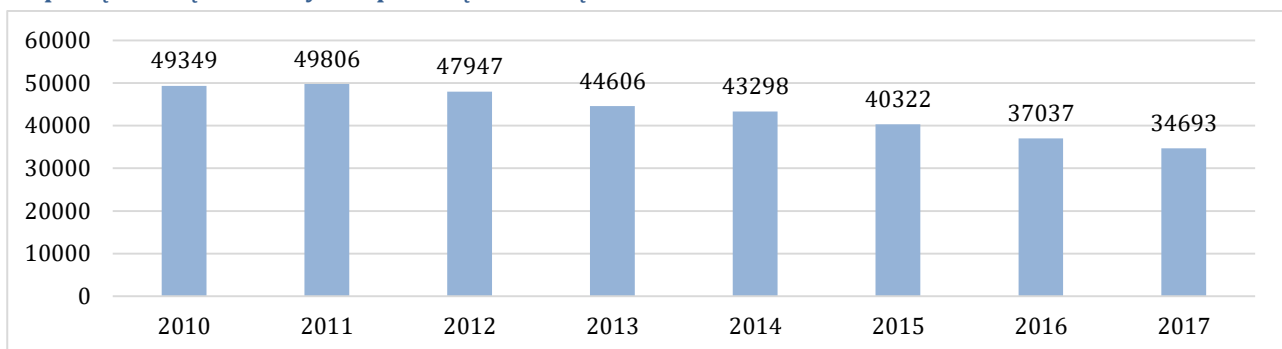
MOSTA teigimu,³⁵ Lietuvos inovacijų sistema stipriai skiriasi nuo žinias ir kūrybą intensyviai taikančių ES ekonomikų. Pasaulio inovacijų indeksas išryškina, kad Lietuva pasižymi gera bendrąja ekonomine infrastruktūra, ir kokybišku teisiniu reguliavimu. Pagal pasaulinį inovacijų indeksą, Lietuva 2017 m. buvo 35 iš 138 šalių. Lietuva išsiskiria aukštesniais nei ES vidurkis žmogiškųjų išteklių ir finansavimo arba paramos rodikliais. Žmogiškųjų išteklių „gausą“ lemia disbalansas švietimo sistemoje: profesinio išsilavinimo populiarumas yra žemas, atitinkamai vidurinis ir aukštasis išsilavinimas įgyjami dažniau. Aukštus finansavimo arba paramos rodiklius lemia ES vidurkį viršijančios per viešąjį sektorių visų finansavimo šaltinių išleidžiamos lėšos MTEP.³⁶ Eurostat duomenimis, Lietuvoje per aukštojo mokslo sektorių 2017 m. MTEP buvo išleista 0,32 proc. nuo BVP (ES vidurkis – 0,45 proc.), o per valdžios sektorių – 0,25 proc. nuo BVP (ES vidurkis – 0,23 proc.). Lietuva per viešąjį sektorių MTEP išleidžia mažiau, nei vidutiniškai ES (Lietuva – 0,57 proc. nuo BVP, kai ES vidurkis – 0,68 proc.)³⁷.

1 priežastis: Nepakankamas finansinio valdymo efektyvumas

Lietuva pirmauja ES pagal gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalį. 2017 m. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą turėjo 58 proc. (ES vidurkis 39,9 proc.) 30 – 34 metų amžiaus gyventojų, tačiau Lietuva taip pat yra ir viena iš trijų ES valstybių, kuriose vyrų ir moterų su aukštuoju išsilavinimu skirtumas išlieka didžiausias. Lietuvoje jis sudaro 20,5 proc., o ES vidurkis – 10 proc. Lietuvoje aukštasis mokyklas baigia gerokai daugiau moterų nei vyrų.

Per laikotarpį nuo 2010 m. iki 2017 m. į aukštąsias mokyklas priimtų studentų skaičius sumažėjo beveik trečdaliu (29,7 proc.) (žr. 15 pav.). Mažėjantis studentų skaičius kelia poreikį kurti lankščią ir tikslingai bei efektyviai prie kintančių visuomenės poreikių prisitaikančią aukštojo mokslo sistemą. Tačiau perteklinė infrastruktūra, dideliame studentų skaičiui pritaikytos auditorijos, nepopuliarių, studentų nesurenkančių, programų pasiūla, kvalifikuotų pedagogų stygius varžo aukštojo mokslo efektyvumą.

15 pav. Į aukštąsias mokyklas priimtų studentų skaičius 2010–2017 m.

Šaltinis: Statistikos departamentas

Lietuvoje aukštojo mokslo finansavimo sistema nėra pakankamai efektyvi, o mažėjantis studentų skaičiui, kaštų ir rezultatų atotrūkis ateityje dar labiau didės. **Lėšų dalis, tenkanti studentui yra labai maža**, nes daugiausia išleidžiama ūkiui ir administravimui. Universitetų finansavimas nėra tvarus, nes vyrauja priklausomybė nuo ES struktūrinių fondų. 2017 m. pradėta vykdyti aukštojo mokslo pertvarka, konsoliduojant valdymą, siekta gerinti studijų kokybę ir universitetų tarptautinio konkurencingumo rezultatus, tačiau LR Vyriausybės 2017 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 947 patvirtintas Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo planas apima tik investicijas į aukštųjų mokyklų apjungimą ir nenumato eilės sisteminių priemonių, kurios buvo įtrauktos į Aukštojo mokslo

³⁴ <https://www.topuniversities.com/>

³⁵ MOSTA (2017). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga.

³⁶ MOSTA (2017). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga.

³⁷ Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rd_e_gerdfund&lang=en

pertvarkos laiko juostą, parengtą Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, kaip antai naujos lėšų aukštųjų mokyklų ūkiui ir administravimui skyrimo metodikos sukūrimas ir diegimas, studijų kokybės sistemos, studijų kryptių vertinimo sistemos diegimas ir kt. Šios sisteminės priemonės galėtų užtikrinti struktūrinius pokyčius, didinančius aukštojo mokslo sistemos efektyvumą ilgalaikėje perspektyvoje.

Lietuvos išlaidos aukštojo mokslo institucijoms 2015 m. buvo 1,5 proc. nuo BVP ir siekė ES ir EBPO šalių vidurkius, atitinkamai 1,3 proc. ir 1,5 proc.³⁸ Tačiau metinės išlaidos, tenkančios studentui, sudarė tik 38 proc. EBPO vidurkio³⁹ ir buvo vienos mažiausių rodiklių tarp EBPO šalių. Lietuva išsiskiria iš kitų EBPO šalių tuo, kad einamųjų išlaidų dalis yra viena iš mažiausių – 78 proc. (EBPO vidurkis – 89 proc.), o kapitalo išlaidų dalis yra viena iš didžiausių – 22 proc.⁴⁰

Sumažėjus studentų skaičiui, per laikotarpį nuo 2012m. iki 2016 m. 6,3 proc. sumažėjo bendros išlaidos studijoms, tačiau biudžeto lėšos skiriamos ūkiui ir administravimui tuo pačiu laikotarpiu išaugo 38 proc. ir išlaidų dalis, tenkanti ūkiui ir administravimui, toliau didėja: 2012 m. siekė 12 proc., o 2016 m. – 16 proc. (MOSTA, 2017). Pastaroji tendencija rodo, kad aukštojo mokslo finansinis efektyvumas mažėja ir skiriamos lėšos nekuria papildomos vertės veikloms, susijusioms su studentais.

Kitas požymis, keliantis grėsmę ilgalaikėje perspektyvoje – **didelė Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo priklausomybė nuo ES struktūrinės paramos**. EUA⁴¹ teigimu, Lietuvos universitetų finansavime ES struktūrinių fondų dalis išaugo daugiau nei dešimteriopai, nuo 3 proc. 2009 m. iki 42 proc. 2015 m. Lietuvoje, ES struktūrinių fondų finansinė parama naudojama kompensuoti universitetų nacionalinio finansavimo mažėjimą, užuot būtų skiriama sektoriaus optimizavimui. Suminis aukštojo mokslo sistemos finansinis poreikis yra žymiai didesnis nei šalies biudžeto galimybės.

2 priežastis: Nepakankamas programų atitikimas ūkio ir visuomenės poreikiams

Tarptautinių tyrimų rezultatai rodo reikšmingą šalies aukštojo mokslo atotrūkį nuo darbo rinkos poreikių. Aukštąjį išsilavinimą turinčių 20–34 metų asmenų užimtumo rodiklis palaipsniui didėja (vertinant praėjus 1–3 metams po diplomo įgijimo) ir 2017 m. siekė 91,5 proc. (ES – 84,9 proc.)⁴².

Lietuva pirmauja ES pagal gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą skaičių, tačiau tik kas antras bakalauro laipsnį turintis absolventas dirba aukštos kvalifikacijos reikalaujantį darbą. EBPO duomenimis **Lietuvoje, dažniau nei vidutiniškai kitose EBPO šalyse, darbuotojai pasižymi per aukšta kvalifikacija**: apie 26,5 proc. Lietuvos darbuotojų išsilavinimo lygis viršija darbo reikalavimus (EBPO vidurkis 21,7 proc., 2016 m). Aukštojo mokslo nereikalaujantį darbą 2015 m. dirbo kas antras kolegijos ir kas trečias universiteto absolventas. EBPO duomenimis per aukštos kvalifikacijos lygį lemia tai, kad šalyje nėra aukštos kvalifikacijos darbuotojų paklausos arba absolventų kompetencijos neatitinka rinkos poreikių (žr. 16 pav.).

Tai, kad aukštųjų mokyklų suteikiamos kompetencijos neatitinka šalies, tuo labiau tarptautinės darbo rinkos poreikių, rodo ir Eurostudent VI (2016) apklausos duomenys: tik 54 proc. bakalauro ir magistro lygmens absolventų jaučiasi pasiruošę regioninei darbo rinkai, šalies rinkai – 42 proc. studentų, o tarptautinei – 22 proc.

³⁸ OECD (2018), Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris

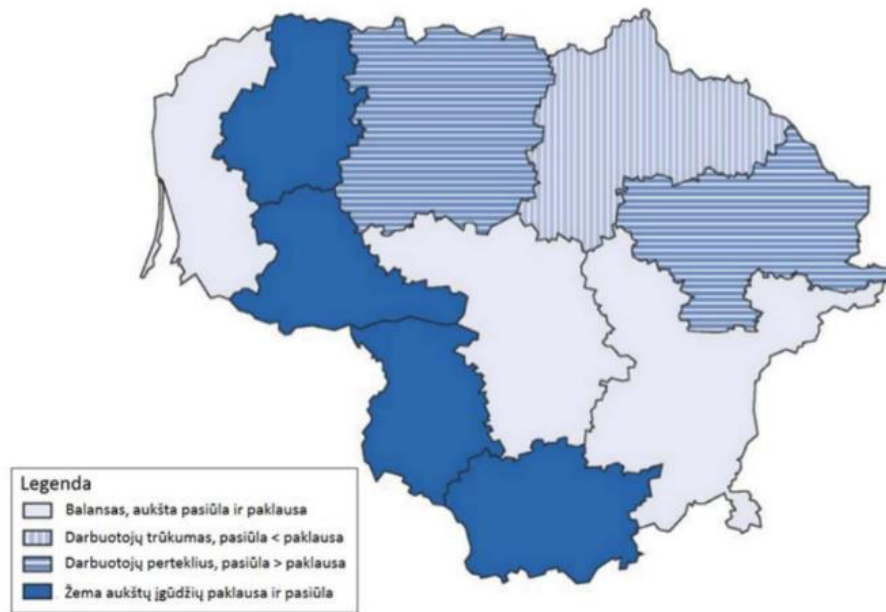
³⁹ OECD (2018), Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris

⁴⁰ Kapitalo išlaidos suprantamos kaip išlaidos turtui, kurio trukmė ilgesnė nei vieneri metai, įskaitant statybą, renovaciją ar pastatų kapitalinį remontą ir naują ar atnaujintą įrangą; žr. OECD (2016), Education at a Glance 2016: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, p.258. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2016-en>

⁴¹ EUA (2016), Public Funding Observatory, p. 20. <http://www.eua.be/Libraries/governance-autonomy-funding/public-funding-observatory-2016.pdf?sfvrsn=4>

⁴² Europos Komisija (2018). 2018 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

16 pav. Asmenų, su poviduriniu išsilavinimu pasiūla ir aukštos kvalifikacijos darbų paklausa Lietuvos apskrityse, 2014 m.

Šaltinis: Job Creation and Local Economic Development, OECD

Formuojant aukštojo mokslo programų pasiūlą, valstybės finansuojamų vietų kvotas, planuojant mokslinių darbų temas **nepakankamai bendradarbiaujama su verslo ar socialiniais partneriais**. MOSTA⁴³, Aukštojo mokslo tarybos⁴⁴ teigimu, dalis studijų programų parengiamos nepagrindus poreikio ir neturint išteklių programos tikslams įgyvendinti⁴⁵. Studijų programos kuriamos paisant studijų programos komiteto ir administracijos darbuotojų nuomonės, bet nesiorientuojant į darbo rinkos poreikius.⁴⁶ Aukštojo mokslo taryba pažymi, kad 2016 m. **daugiau kaip pusė naujų studijų programų, buvo gražintos tobulinti, nes jų poreikis nebuvo pagrįstas**.⁴⁷ Naujos studijų programos turėtų būti rengiamos tik įvertinus ateities specialistų poreikį, vengiant studijų programų dubliavimo tarp aukštųjų mokyklų ir atsižvelgus į programos unikalumą bei pagrįstumą moksliniais tyrimais.

3 priežastis: Žema studijų kokybė

Studijų kokybė išlieka žema, kas riboja kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą bei šalies ūkio inovatyvumą ir konkurencingumą. Aukštosios mokyklos nepatrauklios užsienio ekspertams ir tyrėjams, mažas studijų tarptautiškumas varžo šalies aukštojo mokslo pripažinimą pasaulinėje mokslo bendruomenėje.

Ne visos aukštosios mokyklos, nors įtvirtinta įstatymu, vadovaujasi Europos aukštojo mokslo erdvės studijų kokybės užtikrinimo nuostatomis ir gairėmis: 2015 m. gaires buvo įsidiegę 62 proc. universitetų ir 41 proc. kolegijų. Tik nedidelė studijų programų dalis įvertinta aukščiausiais balais. Studijų kokybės vertinimo centro (SKVC) skaičiavimais, tik apie 6 proc. 2010–2015m. įvertintų vykdomų studijų programų gavo aukščiausią įvertinimą. Didžiausia aukščiausią įvertinimą gavusių studijų programų dalis yra biomedicinos mokslų srityje (8,59 proc.), o mažiausia – humanitarinių mokslų srityje (2,75 proc.).

⁴³ MOSTA (2017). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga.

⁴⁴ AMT (2017), Aukštojo mokslo tarybos išvados ir rekomendacijos dėl aukštojo mokslo būklės Lietuvoje 2016 metais, p. 2. [https://www.smm.lt/uploads/documents/darbo%20grupes/AMT-Isvados16%20%20\(17-02-24\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/darbo%20grupes/AMT-Isvados16%20%20(17-02-24).pdf)

⁴⁵ VK (2012), Valstybinio audito ataskaita. Kaip organizuojamas studijų programų rengimas ir vertinimas, 2012 m. spalio 1 d. Nr. VA-P-50-1-12, Vilnius

⁴⁶ MOSTA (2014), Studijų kokybė Lietuvoje: Suinteresuotųjų šalių požiūris, Vilnius.

⁴⁷ AMT (2017), Aukštojo mokslo tarybos išvados ir rekomendacijos dėl aukštojo mokslo būklės Lietuvoje 2016 metais

Nepaisant to, kad šalies darbo rinkoje nėra pakankamos darbų pasiūlos aukštąjį mokslą baigusių studentų kvalifikacijai, abiturientų skaičius kasmet mažėja, universitetai ir kolegijos, užuot struktūriškai optimizavę savo veiklą ir programas, siekia užsitikrinti finansavimą, pritraukdamos silpnesnius studentus. Universitetuose vidutinis įstojusiųjų į valstybės finansuojamas vietas konkursinis balas 2016 m., palyginus su 2015 m., sumažėjo nuo 6,95 iki 6,73, o kolegijose – nuo 4,03 iki 3,93. Žemesnis įstojusiųjų akademinis pasirengimas lemia mažesnę studijų veiklos rezultatyvumą, studijas nutraukiančių asmenų dalies augimą. Aukštos kvalifikacijos specialistai nerandantys savo kompetencijoms atitinkančio darbo šalyje, emigruoja. **Tad neadekvati rinkos poreikiams aukštojo mokslo pasiūla prisideda prie „protų nutekėjimo“ tendencijos.**

Krentant studentų skaičiui, daugėja mažai studentų surenkančių studijų programų. 2016 m. universitetuose į kas trečią, o kolegijose į kas ketvirtą studijų programą priimta iki 10 studentų. Beveik į dešimtadalį studijų programų, nesulaukus stojančiųjų, priėmimas nutrauktas. Nemažai aukštojo mokslo įstaigų ir programų nepajėgia prisitaikyti prie studentų skaičiaus mažėjimo – 2010–2017 m. jų sumažėjo 36,8 proc.⁴⁸

Programų skaičiaus mažėjimas iš vienos pusės leidžia optimizuoti kaštus, tačiau iš kitos pusės kenkia kokybei. **Mažėjant programų skaičiui nepakankamai siūloma naujų, šiuolaikinių kompetencijų poreikius atliepančių programų.** MOSTA teigimu, universitetinių bakalaurų studijų programų turinys yra pernelyg susiaurėjęs. Koleginėse studijose pastebimas praktinio mokymo trūkumas. Aukštojo mokslo sistemos iššūkis išlieka ilgalaikėje perspektyvoje optimizuojant kaštus užtikrinti mokslo atitikimą šalies strateginiams prioritetams.

SKVC teigimu, aukštosiose mokyklose didelės dalies **dėstytojų akademinės ir kitos kompetencijos neatitinka kokybės reikalavimų.** Kolegijose pastebimas pagrindinėse pareigose dirbančių dėstytojų trūkumas. Atlyginimai Lietuvos aukštojo mokslo sektoriuje nekonkurencingi. Nepatrauklios karjeros galimybės jauniems dėstytojams ir tyrėjams. Aukštojo mokslo taryba pažymi, kad universitetinio sektoriaus darbuotojų atlyginimai yra visiškai nekonkurencingi šalies ir tarptautinėje darbo rinkoje.⁴⁹ MOSTA (2017) teigimu, išlaidų dalis tyrėjų ir dėstytojų darbo užmokesčiui toliau mažėja. 2015 m. išlaidos darbo užmokesčiui aukštojo mokslo sektoriuje sumažėjo 6 proc. Išlaidų darbo užmokesčio sumažėjimui aukštajame moksle didelę įtaką turėjo netolygus konkursinis finansavimas, kurio didelę dalį sudaro ES struktūrinės lėšos.

Dėstytojų ir studentų atvykstamasis ir išvykstamasis judumas, palyginus su kitomis ES šalimis, yra mažas. Eurostat duomenimis, 2015 m. Lietuvoje studentų, atvykusių iš užsienio, dalis nuo visų studentų buvo 3,5 proc. (iš Europos šalių – 1,8 proc.) ir tai vienas žemiausių rodiklių Europos Sąjungoje. Erasmus+ programa rodo neigiamą tarptautinio mobilumo balansą: **daugiau studentų išvyksta iš Lietuvos nei atvyksta.** Ypač maža tarptautinių studentų dalis doktorantūroje – 3 proc. (EBPO šalių vidurkis – 27 proc. EBPO teigimu tarptautinių studentų dalis koreliuoja su MTEP finansavimo lygiu – doktorantai linkę studijuoti šalyse, kurios investuoja pakankamai dideles lėšas į MTEP aukštojo mokslo institucijose).

Nepakankamą aukštojo mokslo studijų kokybę atspindi ir universitetų reitingai, nors jie ir vertina universitetus platesniame kontekste nei tik studijų kokybė. Pagal *QS World University Rankings* reitingą geriausiai vertinama Lietuvos aukštojo mokslo įstaiga yra Vilniaus universitetas. Tik 2017 m. vertinime Vilniaus universitetas pirmą kartą pateko tarp geriausių 500 pasaulio universitetų. Universitetų reitinge taip pat vertinami ir Vilniaus Gedimino technikos, Kauno technologijos ir Vytauto Didžiojo universitetai, tačiau jie nepatenka tarp 500 geriausių pasaulio universitetų.

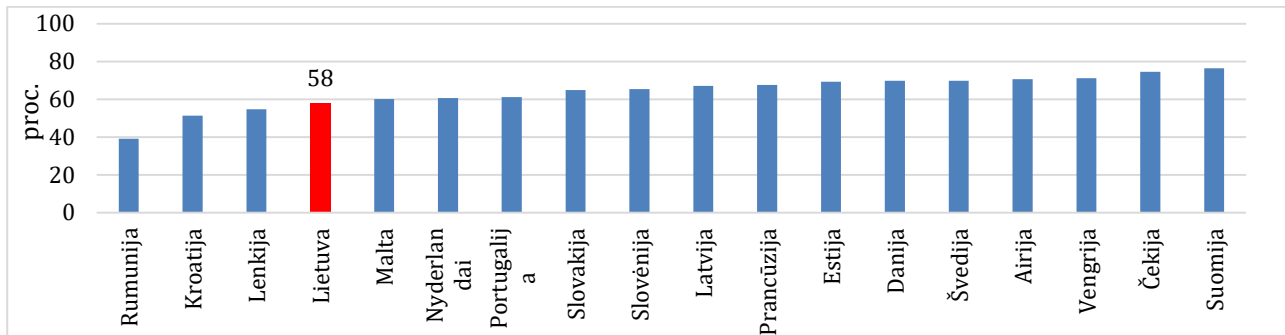
Žemą studijų kokybę rodo ekspertų studijų kokybės vertinimai bei pačių studentų nuomonė. Studijų kokybės vertinimo centro duomenimis aukščiausią kokybės įvertinimą gavusios studijų programos

⁴⁸ Europos Komisija (2018). 2018 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletėnis. Lietuva, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

⁴⁹ AMT (2017), Aukštojo mokslo tarybos išvados ir rekomendacijos dėl aukštojo mokslo būklės Lietuvoje 2016 metais

sudaro tik 6 proc. 2010 – 2015 m. vertintų studijų programų.⁵⁰ **Studijų kokybe patenkintų studentų dalis Lietuvoje yra viena mažiausių tarp ES valstybių (žr. 17 pav.).**

17 pav. Mokymo kokybe patenkintų studentų dalis 2017 m., proc.

Šaltinis: Eurostudent VI, 2016

Pagrindinis studentų nepasitenkinimas yra programos sandara (dalyku), studijų ir paskaitų organizavimu, tvarkaraščiu ir dėstymo kokybe. Eurostudent VI (2016) tyrimo duomenimis vos trečdalis mano, kad dėstytojai rūpinasi studentų pažanga ir mažiau nei pusė sulaukia įkvėpimo ir motyvacijos iš dėstytojų. Sistemine problema, daranti įtaką žemam studentų pasitenkinimui – aukštųjų mokyklų siekis išsaugoti finansavimą, pritraukiant žemesnį pereinamąjį balą turinčius abiturientus. Eurostudent VI (2016) teigimu, motyvacijos stoka – dažniausia studijų nutraukimo priežastis, o didėjantys reikalavimai stojantiejiems yra viena iš priemonių, galinčių pakelti stojančiųjų motyvaciją ir pasirengimą studijuoti.

Aukštųjų mokyklų siekis išlaikyti administracinį aparatą bei ūkį neretai įgyvendinamas mokslo kokybės ir studentų pasitenkinimo sąskaita bei padengiant kaštus ES struktūrinių fondų lėšomis, kurie turėtų būti skiriami aukštojo mokslo atnaujinimui ir vystymui. Didelė aukštojo mokslo išsilavinimą turinčių absolventų pasiūla yra nepagrįsta atsižvelgiant į šalies darbo rinkos paklausą, kuriamas perteklius gali skatinti kvalifikuotų specialistų emigraciją arba tolesnį aukštojo mokslo kuriamos vertės mažėjimą.

4 priežastis: Mažas tyrėjų skaičius

Tyrėjų veikla verslo, mokslo ir valdžios sektoriuose užtikrina inovacijų plėtotę bei tarpsektorinį ir tarptautinį kontekstualumą, padedantį formuoti ir įgyvendinti šalies strategiją pasaulinių tendencijų perspektyvoje. **Tačiau MOSTA teigimu, Lietuvoje tyrėjų skaičius mažėja, o mokslinių projektų konkurencingumas išlieka žemas.**⁵¹ „Lietuvos tyrimų sistemos tarptautinis konkurencingumas yra žemas (0,13 balo įvertis iš 1 galimo.), o rezultatai, MTEP ir kūrybinė produkcija bei inovacijų ekonominis poveikis yra menki“ (MOSTA, 2017:52)⁵².

Nors Lietuva planuoja iki 2020 m. padidinti tyrėjų skaičių, tačiau nuo 2013 m. metų bendras tyrėjų skaičius aukštosiose mokyklose ir valdžios sektoriuje⁵³ sumažėjo 5 proc., ženkliai (70 proc.) padaugėjo tyrėjų valstybiniuose institutuose ir 14 proc. sumažėjo aukštajame moksle (žr. 18 pav.). MOSTA teigimu, tyrėjų skaičius verslo sektoriuje per metus sumažėjo 33 proc. nuo 4078 (2014 m.) iki 2722 (2015 m.).

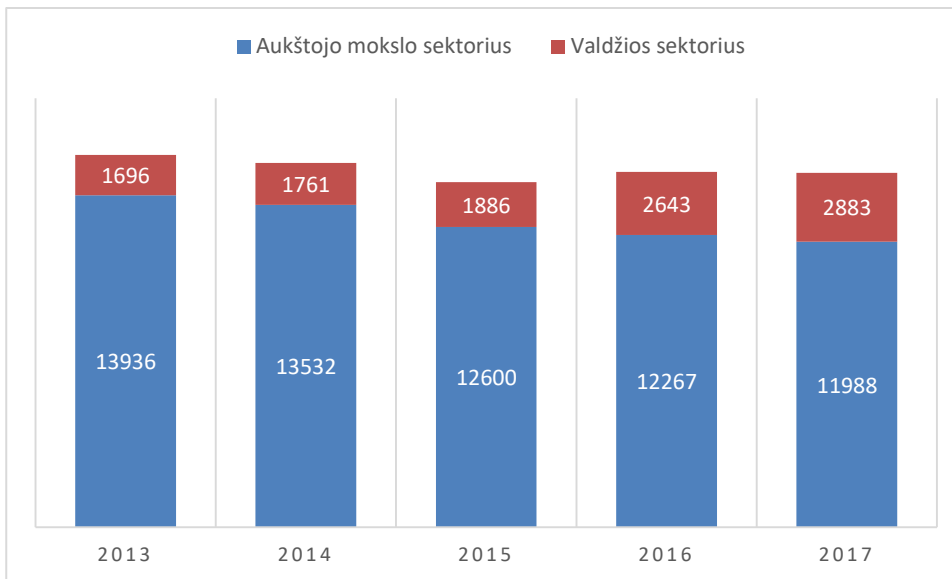
⁵⁰ Studijų kokybės vertinimo centras (2016) Aukštojo mokslo vertinimo apžvalgų rinkinys

⁵¹ MTEP sistemos efektyvumas ir konkurencingumas nuodugniau apžvelgiama atskiroje dalyje: Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: mokslas, technologijos ir inovacijos.

⁵² MOSTA (2017). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga. P.: 52.

⁵³ LR Statistikos departamentas taikoma kategorija „valdžios sektorius“ apima mokslinių tyrimų institutus ir kitas valdžios sektoriaus institucijas bei organizacijas, atliekančias mokslinius tyrimus ir vykdančios eksperimentinę (socialinę, kultūrinę) plėtrą. <https://osp.stat.gov.lt/naujienos?articleId=5748701>

18 pav. Tyrėjų skaičius

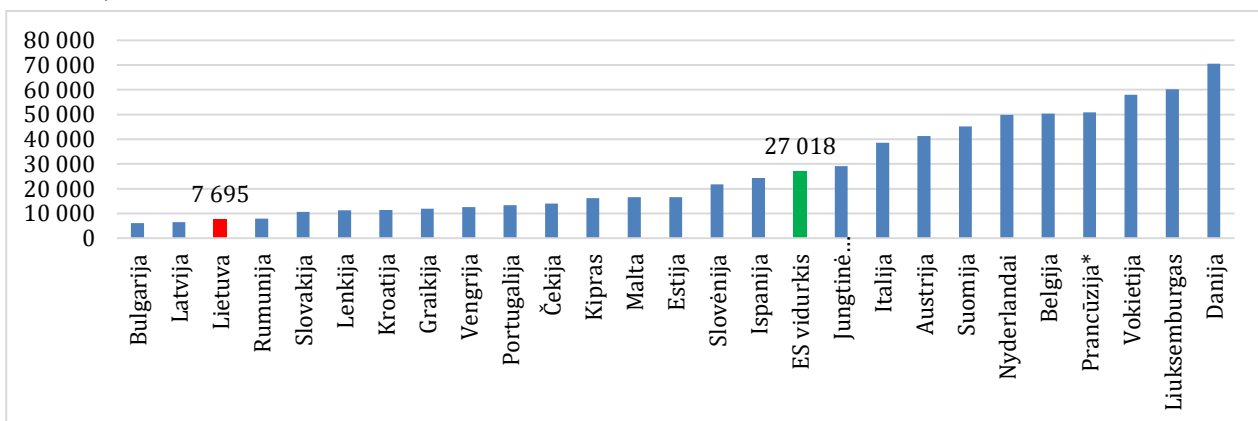

Lietuvos Statistikos departamentas, „Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra Lietuvoje 2017“ (2018 m. lapkričio 16 d.).

Naujų tyrėjų pritraukimą stabdo tyrėjų profesijos nepopuliarumas, kurį lemia santykinai su kitomis ES šalimis ir net Lietuvos kontekste mažas darbo užmokestis. Atitinkamai, 2018 m. gegužės mėn. buvo priimtas sprendimas 16 proc. didinti mokslininkų pareiginės algos koeficientų apatines ir viršutines ribas. Lietuvos tyrėjų, dirbančių aukštosiose mokyklose, atlyginimai yra vieni žemiausių ES (žr. 19 pav.).

MOSTA atliktas tyrimas rodo mokslininkų rengimo ir MTEP finansavimo santykio neatitikimus bei skirtumus nuo ES šalių.⁵⁴ Pavyzdžiui, 2013 m. naujų mokslo daktarų dalis socialiniuose moksluose buvo 7 proc. punktais didesnė nei ES, o tyrėjų skaičius 6 proc. punktais didesnis nei ES šalių mediana, o MTEP išlaidų dalis socialiniams mokslams buvo tik 1 proc. punktais didesnė nei ES šalių mediana. Lietuvoje technologiniuose moksluose rengiama 9 proc. punktais didesnė dalis mokslo daktarų, tačiau MTEP išlaidos yra 1 proc. punktu mažesnės. Gamtos moksluose tuo tarpu naujų mokslo daktarų dalis 6 proc. punktais mažesnė, o finansavimas 4 proc. punktais didesnis nei ES mediana.

19 pav. Metinės darbo užmokesčio išlaidos vienam tyrėjui įskaitant techninį ir kitą MTEP personalą, 2015 m., Eur

Šaltinis: Eurostat

Tyrėjo profesijos nepopuliarumą šalyje lemia ne tik finansavimo stygius, bet ir mokymo sistema. Doktorantūros studijų trukmė Lietuvoje yra ilgesnė nei daugelyje ES valstybių. MOSTA atlikto tyrimo

⁵⁴ MOSTA (2017). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų biūklės apžvalga.

duomenimis, kas trečias mokslų daktaras dirba dviejose ar daugiau darboviečių. Aukštojo mokslo tarybos teigimu, „jauniems mokslų daktarams Lietuvos mokslo tarybos bei Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros finansinių investicijų bei paramos mechanizmai ir aukštųjų mokyklų darbo pasiūlymai nėra patrauklūs, todėl daktarai palieka sektorių“⁵⁵.

Lietuvos aukštosiose mokyklose taip pat vienas mažiausių tarp EBPO šalių yra ir užsienio studentų skaičius. Vos 4,2 proc. 2016 m. visų studentų buvo užsieniečiai, kai EBPO mediana – 8,7 proc.⁵⁶ Kaip parodoma EBPO 2016 m. ataskaitoje, tarptautinių studentų dalis koreliuoja su MTEP finansavimo lygiu – doktorantai linkę studijuoti šalyse, kurios investuoja pakankamai dideles lėšas į MTEP aukštojo mokslo institucijose.

Mažas tyrėjų ir doktorantų skaičius lemia ir tai, kad pagal publikuotų mokslinių darbų skaičių Lietuva yra 62 vietoje iš 230 ir lygiuojasi su tokiais šalimis kaip Bulgarija, Irakas, Kataras ir Kazachstanas, anot Scimago Journal & Country Rank.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartas problemas priežastis, sudarytas antrasis problemų medis (žr. 20 pav.).

20 pav. Aukštojo mokslo problemų medis: Žemas mokslo ir studijų tinklo efektyvumas

⁵⁵ AMT (2017), Aukštojo mokslo tarybos išvados ir rekomendacijos dėl aukštojo mokslo būklės Lietuvoje 2016 metais, p. 8. [https://www.smm.lt/uploads/documents/darbo%20grupes/AMT-Isvados16%20%20\(17-02-24\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/darbo%20grupes/AMT-Isvados16%20%20(17-02-24).pdf)

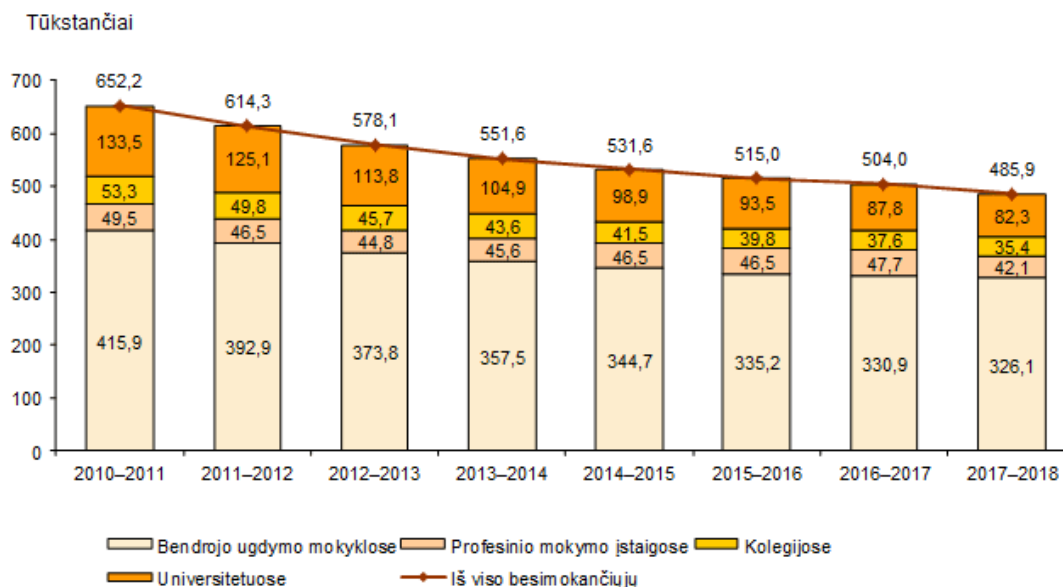
⁵⁶ <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm#indicator-chart>

3 problema: Žemas profesinio mokymo patrauklumas

Lietuvos formalaus ir neformalaus profesinio mokymo (toliau – PM) sistema yra daugiaplanė, daranti įtaką mažiausiai trims sektoriams: švietimui, užimtumui ir socialinei atskirčiai bei ūkio plėtrai. Tačiau šalyje nėra vieningos tarpsektorinės profesinio mokymo sistemos, trūksta skirtingų mechanizmų suderinamumo ir papildomumo. Be to, **profesinis mokymas Lietuvoje moksleiviams nėra patraukli alternatyva** dėl istoriškai susiformavusio prasto profesinių mokyklų įvaizdžio ir bendrai aukštajam mokslui teikiamos pirmenybės. Pagal moksleivių, pasirinkusių mokytis profesinio mokymo įstaigose, dalį, Lietuva yra 24 vietoje iš 26 ES valstybių.

Dėl demografinių ir emigracinių tendencijų profesinėse mokyklose, kaip ir kitose šalies mokymo įstaigose mažėja moksleivių, nors profesinėse mokyklose moksleivių skaičiaus kritys per laikotarpį nuo 2010 iki 2018 m. yra 15 proc. t. y kelis kartus mažesnis nei aukštosiose mokyklose (38 proc.), kolegijose (34 proc.) bei visoje švietimo sistemoje (25 proc.). 2017–2018 mokslo metų pradžioje profesinio mokymo įstaigose mokėsi 42,1 tūkst., 2017 m. į profesinio mokymo įstaigas priimta 20 tūkst. mokinių (2016 m. – 25,6 tūkst.) (žr. 21 pav.). Tarp jų 1,2 tūkst. (6 proc. visų įstojusių) yra baigę aukštąsias mokyklas, 2,8 tūkst. (14 proc.) – baigę profesinio mokymo įstaigas.

21 pav. Mokinių ir studentų skaičius 2010–2017 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

1 priežastis: Nepakanka šiuolaikinių kompetencijų poreikius atliepiančių programų

Vienas pagrindinių stojančiųjų į profesines mokyklas jaunuolių lūkesčių yra gauti išsilavinimą, padėsiantį užsitikrinti įsidarbinimo ir karjeros galimybes. Statistiškai tris kartus dažniau profesines mokyklas nei bendrojo ugdymo mokyklas renkasi moksleiviai, ketinantys įsidarbinti iškart po mokyklos baigimo. Galima sakyti, kad profesinės mokyklos išpildo šį moksleivių lūkestį. 23–34 metų asmenų, baigusių profesinio mokymo programas įsidarbinimo lygis siekia 78 proc., kas prilygsta ES vidurkiui ir 8 procentinėmis dalimis pranoksta vidurinių mokyklų absolventų įsidarbinimo rodiklį bei 27 proc. viršija žemesnį nei vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų įsidarbinimo lygį, tačiau yra mažesnis nei aukštojo mokslo absolventų.

Tačiau profesinės mokyklos neišnaudoja turimo potencialo užtikrinant jaunuolių užimtumą ir didinat šalies žmogiškojo kapitalo resursus, nes neįveikia studentų pritraukimo problemos. Mokinių, kurie renkasi kartu su profesija įgyti vidurinį išsilavinimą, dalis išlieka maža palyginti su ES valstybių vidurkiu (atitinkamai 27,2 proc. ir ES28 – 49,3 proc. 2016 metais).

Kita problema, trukdanti profesinėms mokykloms efektyviai tenkinti šalies ūkio poreikį – nepakankama partnerystė su darbdaviais ir darbdavių siekis kelti darbuotojų kvalifikaciją. Viena iš

formų, kaip profesinės mokyklos gali bendradarbiauti su verslu yra pameistrystė. Nors pameistrystė vertinama kaip veiksminga perėjimo iš mokymosi į darbą priemonė, Lietuvoje jos populiarumas menkas. 2017 m. pagal profesinio mokymo pameistrystės organizavimo formą mokėsi 703 mokiniai, t. y. 1,7 proc. visų 2017–2018 m. PM mokinių ir šis skaičius mažėja.

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro užsakymu 2018 m. atlikto kiekybinio tyrimo duomenimis tik ketvirtadalis darbdavių (dažniau didesnės įmonės) bendradarbiauja su PM įstaigomis dėl specialistų rengimo ar jų kvalifikacijos tobulinimo. Per 5 metus profesinio mokymo įstaigų absolventus įdarbino 28 proc. darbdavių. Dabartiniai profesinių mokyklų partneriai yra didesnės įmonės, kurios šalies įmonių struktūroje sudaro apie 0,5 proc. visų įmonių, tačiau su mažomis įmonėmis (81 proc.) neatrandamas ryšys. Partnerystei su mažomis, ypač regioninėmis įmonėmis, trūksta sisteminių finansinių ir nefinansinių paskatos mechanizmų, tikslingai skirtų pameistrių, praktikantų, mokymo ir mokymosi darbo vietoje programoms.

Kita vertus, Lietuvoje darbdaviai yra pasyvūs darbuotojų ugdymo atžvilgiu. Darbdavių, organizuojančių profesinį mokymą, procentas yra žemesnis nei ES vidurkis (atitinkamai 52 proc. ir 66 proc.). Lietuvoje tik 19 proc. įmonių darbuotojų dalyvavo tęstinėse profesinio mokymo programose, tuo tarpu ES du kartu daugiau – 38 proc. Pastarais skirtumas dar didesnis mažų įmonių grupėje, tačiau darbuotojų mokymas darbo vietoje Lietuvoje yra žymiai populiariesnis nei ES (25 proc. ir 10 proc.).

Siekiant į profesinį ugdymą įtraukti rinkos poreikius atitinkančių mokymo programų yra plėtojama socialinė partnerystė. Tačiau ši praktika dar tik vystosi ir neretai dar yra vertinama sąlyginai skeptiškai. ŠMM atlikto vertinimo⁵⁷ duomenimis, profesinių mokyklų partneriais (socialiniais dalininkais) neretai tampa palyginti silpnos organizacijos, negalinčios reikšmingai prisidėti prie profesinio mokymo įstaigų plėtros, arba tik verslo interesų paisantys ūkio subjektai.

EBPO Švietimo sistemos vertinime⁵⁸ teigia, kad beveik 85 mln. Eur kasmet kainuojanti profesinio mokymo sistema reikalauja subalansavimo su darbo rinkos poreikiais ir esminės finansavimo pertvarkos.⁵⁹ Taip pat pažymima, kad politikai neįvertina profesinių mokyklų vaidmens sprendžiant socialinės atskirties ir emigracijos problemas.

Iš Lietuvos **daugiausiai emigruoja potencialūs profesinių mokyklų moksleiviai**, kuriems laiku pasiūlytas mokymasis ir apgyvendinimas profesinėje mokykloje galėtų padėti integruotis šalies darbo rinkoje. 2017 m. 43 proc. emigrantų sudarė 20–29 m. amžiaus asmenys. Per 2014–2017 m. 60 proc. išaugo 15–24 m. amžiaus emigrantų skaičius. Dažniausiai emigruoja jaunuoliai, kurie niekur nedirba ir nesimoko, kurių išsilavinimas yra žemesnis nei vidurinis, rečiau, įgiję profesinį ar aukštąjį išsilavinimą (MOSTA, 2018).

Profesinės mokyklos gali atlikti svarbų vaidmenį sprendžiant emigracijos ir socialinės atskirties mažinimo problemas, tačiau šis aspektas nėra sistemingai ir strategiškai plėtojamas. Profesinis orientavimas, nukreipiantis moksleivius į profesines mokyklas, padedantis identifikuoti savo galimybes, nustatyti tolesnius ugdymo ar karjeros tikslus, yra nepakankamas. Profesinės mokyklos nepritraukia jaunuolių pačios ir neišnaudoja turimų žmogiškųjų bei materialinių išteklių socialinio poveikio kūrimui.

Profesinėse mokyklose yra žymiai daugiau valstybės apmokamų vietų nei aukštosiose mokyklose, kas sudaro galimybę mokytis jaunuoliams iš mažesnes pajamas gaunančių šeimų. Tai patvirtina ir statistiniai rodikliai: nepasiturinčių šeimų jaunuoliai dvigubai dažniau renkasi profesines mokyklas nei kiti moksleiviai, o negalią turinčių mokinių yra 2,6 karto daugiau nei aukštosiose mokyklose. Taip pat profesinio mokymo įstaigų skyriai veikia 5 iš 8 baismės atlikimo vietų.

⁵⁷ Švietimo ir mokslo ministerija (2017). Profesinio mokymo būklės apžvalga 2017

⁵⁸ EBPO (2017). Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje

⁵⁹ Švietimo ir mokslo ministerija (2017) Neefektyvi profesinio mokymo sistema bus pertvarkoma. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/naujienos_1/neefektyvi-profesinio-mokymo-sistema-bus-pertvarkoma

Daugiau nei pusė jaunuolių pasirinkusių profesinį mokymą vyksta į Vilnių ar Kauną. Profesinio mokymo paklausai įtaką daro urbanizacijos procesai. Regionuose esančios profesinės mokyklos yra nepakankamai aktyvios bendradarbiaujant su vietos darbdaviais, bendrojo lavinimo mokyklomis, laisvalaikio centrais, kad užtikrintų jaunimo užimtumą arčiau gyvenamosios vietos.

Vienas iš profesinių mokyklų ekonominio aktyvumo iššūkių yra susijęs su dideliais nekilnojamojo turto kaštais. Profesinės mokyklos neišnaudoja turimų bendrabučių, bendrabučių užpildymas siekia vos 50 proc. Įvertinant, kad Lietuvoje socialinio būsto problema jauniems socialiai pažeidžiamiems asmenims yra itin didelė. Profesinio mokymo ir apgyvendinimo derinys gali būti svarus sprendimas didinant socialinę įtrauktį, mažinant nusikalstamumą ir emigraciją.

2 priežastis: Profesinio orientavimo stygius

Profesinis orientavimas yra viena svarbiausių grandžių, galinčių nukreipti atitinkamų poreikių ir gebėjimų moksleivius į profesines mokyklas, taip užtikrinant šių moksleivių išlikimą šalies švietimo ir užimtumo sistemose. Tikslinga ir kryptinga valstybės profesinio orientavimo sistema turi įtakos didesnei socialinei įtraukčiai, švietimui ir mokymuisi, darbo rinkai ir ekonomikos augimui.⁶⁰

Nepaisant plataus profesinio orientavimo paslaugų teikėjų tinklo šiuo metu profesinis orientavimas didelei daliai moksleivių yra neprieinamas. Turimais duomenimis, 2016–2017 m. profesinio orientavimo paslaugas mokiniams organizavo 44 proc. bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų, tik 22,4 proc. mokinių gavo individualias konsultacijas savo mokykloje, o 43,2 proc. mokinių jas gavo grupėse. Nuo 2012 metų per pusę sumažėjo mokinių, kurie gavo profesinio orientavimo paslaugas.

Kokybiškam ir sistemingam profesinio orientavimo planavimui trūksta vieningos profesinio orientavimo strategijos, apjungiančios visų ekosistemos dalyvių interesus, specialistus ir tikslines grupes. MOSTA tyrimo⁶¹ duomenimis, profesinio orientavimo paslaugų teikėjų tinklas Lietuvoje yra gana didelis, tačiau dėl finansavimo stokos šių paslaugų prieinamumas yra nepakankamas. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro (toliau – LMNŠC) duomenimis, 2016–2017 m. profesinio orientavimo paslaugas mokiniams organizavo 528 švietimo įstaigos: 35 profesinio mokymo įstaigos bei jų skyriai ir 493 bendrojo ugdymo mokyklos (LMNŠC 2018). Taip pat profesinio orientavimo paslaugas teikia aukštosios mokyklos ir privatūs paslaugų teikėjai. Lietuvos aukštosios mokyklos yra susibūrusios į Karjeros stebėsenos sistemos konsorciumą, kuris 2018 m. vienijo 22 aukštąsias mokyklas, jose veikiančius karjeros centrus ir, 697 darbdavius ir 21083 studentus. Lietuvoje bedarbius konsultuoja Užimtumo tarnyba, kurios skyriai įsikūrę kiekvienoje savivaldybėje, taip pat prie Užimtumo tarnybos skyrių yra įsikūrę jaunimo darbo centrai (37).

Į profesinio orientavimo modelių kūrimą Lietuvoje investuota gana daug lėšų (per 5 metų laikotarpį – 19 mln. Eur), tačiau nutrūkus ES finansavimui, reikiamas valstybinis finansavimas profesinio orientavimo sistemai palaikyti nebuvo užtikrintas. 2016–2017 m. 21 savivaldybėje nebuvo skiriama nė vieno etato karjeros specialistui, o vienam karjeros specialisto etatui vidutiniškai teko net 4659 mokiniai, o vieno moksleivio profesinio orientavimo veikloms vidutiniškai skirta apie 1,1 Eur per metus. Nuo 2012 iki 2015 metų profesinio orientavimo specialistų bendrojo ugdymo ir profesinėse mokyklose sumažėjo daugiau nei du kartus.

Europos mokymosi visą gyvenimą politikos tinklo (angl. *The European Lifelong Guidance Policy Network*, ELGPN) teigimu, tikslinga ir kryptinga valstybės profesinio orientavimo sistema turi įtakos didesnei socialinei įtraukčiai, švietimui ir mokymuisi, darbo rinkai ir ekonomikos augimui⁶². Tačiau Lietuvoje ne tik stokojama finansavimo, bet ir profesinio orientavimo paslaugų suderinamumo tarp

⁶⁰ The European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN), (2015). Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance: A Reference Framework for the EU and for the Commission

⁶¹ MOSTA (2018). Profesinio mokymo būklės apžvalga. 2018

⁶² The European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN), (2015). Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance: A Reference Framework for the EU and for the Commission

institucijų, nėra vienos, strategijos įgyvendinimą koordinuojančios, institucijos ir vieningos stebėsenos sistemos, pateikiančios atnaujintus duomenis apie kompetencijų poreikį nacionaliniu ir regioniniu lygiu trumpalaikėje bei ilgalaikėje perspektyvoje.

3 priežastis: Prastas profesinio mokymo įvaizdis

2016 m. CEDEFOP užsakymu atliktas Europos Sąjungos viešosios nuomonės tyrimas profesinio mokymo tema⁶³ atskleidė pakankamai prastą profesinio mokymo įvaizdį Lietuvoje. Apklausos duomenimis, beveik trečdaliui bendrojo ugdymo moksleivių artimieji patarė nesirinkti profesinio mokymo (29 proc., ES vidurkis – 25 proc.). Didžioji dauguma gyventojų mano, kad profesinės mokyklos savo įvaizdžiu nusileidžia bendrajam ugdymui.

Lietuviai, rečiau nei ES vidurkis, mano, kad profesinės mokyklos suteikia daugiau galimybių darbo rinkoje (Lietuvos respondentai – 39 proc., ES 28 – 41 proc.), padeda mažinti socialinę atskirtį (atitinkamai 70 proc. ir 78 proc.), taigi dvejojama pagrindiniais profesinio mokslo uždaviniais.

Neigiamas profesinio mokymo įvaizdis neatitinka realios studentų patirties, kuri žymiai geresnė nei bendrojo ugdymo mokyklose (suminis pasitenkinimo indeksas Lietuvoje pagal mokymosi vietą: BU – 28 proc., PM – 65 proc.). Istoriskai susiformavęs neigiamas profesinių mokyklų įvaizdis, kaip priešstata universitetiniam išsilavinimui, šiandien tampa kliūtimi, kuri riboja pasirinkimo galimybes asmenims, nesiekiantiems aukštojo mokslo. Todėl svarbu kelti profesinio mokymo įvaizdį bendroje ugdymo ir dalyvavimo darbo rinkoje grandinėje identifikuojant ir tikslingai nukreipiant į profesines mokyklas moksleivius, kuriems būdinga didesnė iškritimo iš mokymo ir užimtumo sistemos grėsmė. Šiam tikslui pasiekti reikalingas skirtingo ugdymo lygmenų pradinės, pagrindinės, vidurinės mokyklos ir profesinių mokyklų bei nacionalinės užimtumo tarnybos partnerystė.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartas problemas priežastis, sudarytas trečiasis problemų medis (žr. 22 pav.)

22 pav. Profesinio mokymo problemų medis: Žemas profesinio mokymo patrauklumas

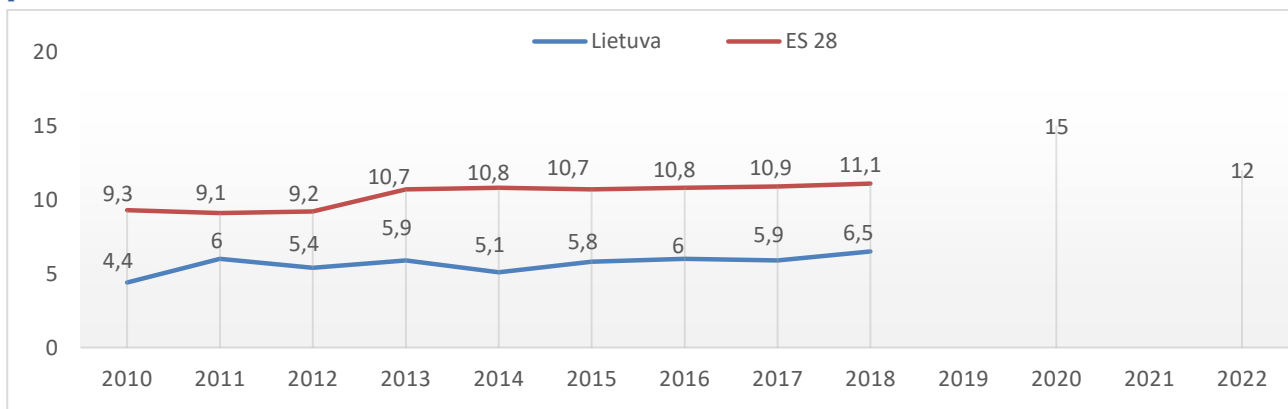
⁶³ Cedefop EUROpean public opinion survey on vocational education and training.

4 problema: Nepopuliarus mokymasis visą gyvenimą

Lietuvos suaugusiųjų mokymosi rodikliai išlieka žemiausi ES⁶⁴, nepaisant visame pasaulyje didėjančio poreikio darbuotojams įgyti naujų gebėjimų ir atnaujinti turimus. 2018 m. Lietuvoje vos 6,5 proc. asmenų (ES vidurkis – 11,1 proc.), kurių amžius nuo 25 iki 64 metų, buvo artimuoju laikotarpiu (per paskutines keturias savaites) dalyvavę mokymuose. Tai vienas žemiausių rodiklių tarp ES šalių ir šio atotrūkio nepavyksta pakeisti nepaisant nemažų finansinių investicijų. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, suaugusių, lankusių formalaus ar neformalaus švietimo veiklas, dalis nekinta nuo 2005 metų. Ilgalaikėje perspektyvoje ši kliūtis daro įtaką žmogiškųjų išteklių trūkumui ir tampa šalies ekonomikos augimą ribojančiu veiksniu.

Europa 2020, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje iškeltas siekis, kad iki 2020 m. vidutiniškai ne mažiau kaip 15 proc. suaugusiųjų dalyvautų mokymosi visą gyvenimą veiklose. Įvertinant žemus rodiklius, Valstybinėje švietimo strategijoje (toliau – VŠS) numatytas mažesnis rodiklis – pasiekti, kad iki 2022 m. šalyje būtų 12 proc. besimokančių 25–64 metų gyventojų (žr. 23 pav.). Tačiau pastarąjį dešimtmetį Lietuvos suaugusiųjų dalyvavimo švietime raida yra netolygi ir palyginti lėta, priešingai nei ES šalyse, kur šis rodiklis nuosekliai auga. Prancūzijai, Čekijai, Latvijai bei kitoms šalims, taip pat turėjusioms neaukštą suaugusiųjų mokymosi lygį per dešimtmetį pavyko pasiekti ES rodiklius. Tai rodo, kad šioje srityje Lietuvai kol kas nepavyksta perimti gerosios praktikos, sukurti efektyvios strategijos, nuosekliai stebėti pažangos, o sukurta suaugusiųjų mokymosi infrastruktūra nėra efektyvi.

23 pav. Suaugusiųjų (25 – 64 m.), kurie dalyvavo formaliojo ir neformaliojo švietimo programose per paskutines keturias savaites 2010–2017 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Eurostat.

1 priežastis: Mokymų pasiūlos neatitikimas paklausai

Augančią ES gyventojų motyvaciją ir įsitraukimą mokytis reikšmingai skatina populiarėjanti žinių visuomenės kultūra. Mokymasis laikomas XXI amžiaus kokybiško gyvenimo sąlyga. Švietimo laukas plečiasi, mokymasis ne tik laikomas karjeros instrumentu, bet persmelkia pačias įvairiausias gyvenimo sritis: sveikata, psichinę ir dvasinę savijautą, bendravimo ir santykių kokybę.⁶⁵ Tačiau Lietuvoje poreikis mokytis vis dar yra suprantamas gana siaurai, siejamas su galimybe įsidarbinti ir siekti karjeros. Didžioji dauguma 2014–2020 metais finansuotų suaugusiųjų švietimo programų yra susijusios su užimtumo problemos sprendimu.

Vystantis žinių ekonomikai, informacinėms technologijomis, sparčiai didėja naujų ir praktiškai pritaikomų žinių poreikis, kurį patenkina neformalus ugdymas. Europos Sąjungos šalių gyventojai kasmet vis aktyviau naudoja neformalius švietimo išteklius, populiarėja nuotolinio mokymosi

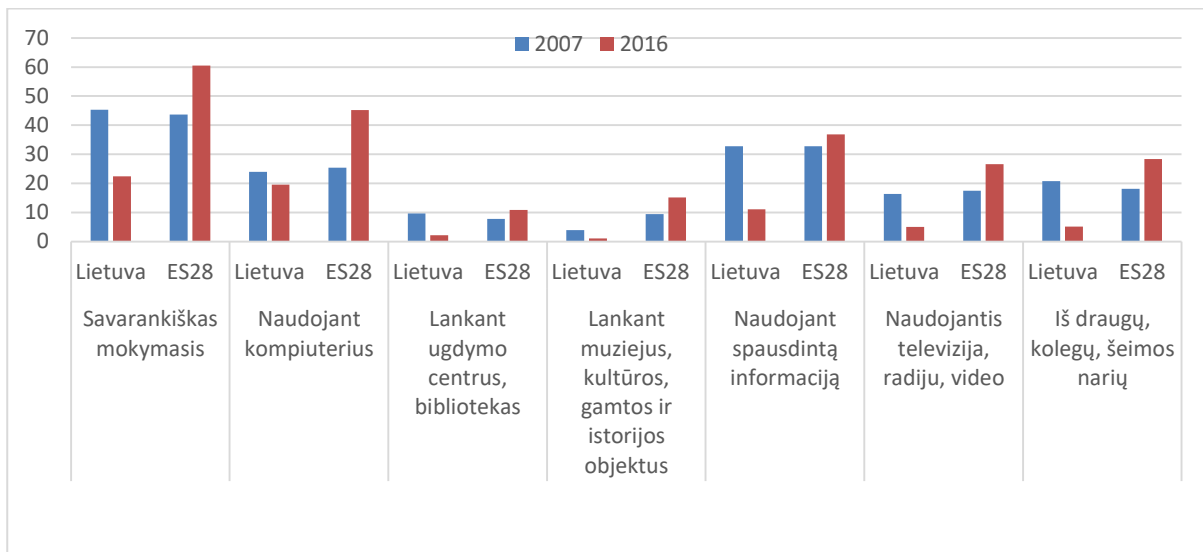
⁶⁴ Šaltinis: Eurostato (2017 m. darbo jėgos tyrimo ir 2016 m. UNESCO, EBPO ir Eurostato duomenys) ir EBPO (2015 m. PISA) duomenys.

⁶⁵ Envisioning the Future of Education and Jobs: Trends, Data and Drawings, 2019 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

platformos, saviugdų seminarai, daugėja edukacinės literatūros bei televizijos ir radijo laidų. Vis dažniau įmonės investuoja į mokymus, diegia vidines žinių perdavimo ir ugdymo sistemas. Šias alternatyvaus švietimo populiarėjimo tendencijas rodo sparčiai augantys neformaliojo ir savarankiško mokymosi rodikliai beveik visose ES šalyse, išskyrus Lietuvą ir Bulgariją.

Eurostat duomenimis, per paskutiniuosius metus suaugusiųjų, dalyvavusių neformaliame švietime, Lietuvoje skaičius krito nuo 45,3 proc. (2007 m.) iki 22,4 proc. (2016 m.), tuo tarpu ES šalyse šis rodiklis stipriai išaugo nuo 43,7 proc. (2007 m.) iki 60,5 proc. (2016 m.)⁶⁶. Per pusę sumažėjo gyventojų, kurie mokėsi ugdymo centruose, iš kolegų, žiniasklaidos, kultūros ir istorijos objektų, naudodamiesi informacinėmis technologijomis ar leidiniais (žr. 24 pav.). Sukurta edukacinė šalies ekosistema, kurioje veikia įvairių sektorių dalyviai nėra paklausi ir įtrauki mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje. Ši tendencija ilguoju laikotarpiu kelia grėsmę kultūrinio, tautinio, pilietinio bei socialinio identiteto raidai ir išsaugojimui.

24 pav. Suaugusiųjų (25–64 m.), kurie mokėsi savarankiškai švietimo programose per paskutiniuosius 12 mėn. 2007–2016 m. dalis.

Šaltinis: Eurostat

Lietuvoje suaugusiųjų neformaliojo švietimo ir tęstinio mokymo koordinatorių savivaldybėse tinklo – Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro (toliau – KPMPC) – duomenimis, 2019 m. savivaldybėse dirbo 60 koordinatorių, kurių vaidmuo tiesiogiai susijęs su mokymosi visą gyvenimą tikslų pasiekimu savivaldybėse. Tačiau kaip rodo KPMPC užsakymu atliktas tyrimas⁶⁷, koordinatorių veikla yra nesisteninga, nepakankama, nefinansuojama, daugiausiai tai papildoma, bet ne pagrindinė veikla, kuri apima veiklų viešinimą ir derinimą. Tik 10 proc. savivaldybių koordinatorių suaugusiųjų neformalusis švietimas ir tęstinis mokymasis yra pagrindinė veikla, tik 20 proc. savivaldybių šiai veiklai skiria finansavimą. Nepakankamai aiški ir efektyvi pačių koordinatorių veikla: planuodami savivaldybės neformaliojo švietimo veiklas mažiau nei pusė koordinatorių įvertina nevalstybinių organizacijų ir privataus sektoriaus poreikius, analizuoja suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi veiklose apimtį, pasiūlą, analizuoja paslaugų teikėjų kokybę. Siekiant įveiksminti savivaldybėse esančių suaugusiųjų neformaliojo švietimo ir tęstinio mokymo koordinatorių tinklą reikalingas kompleksinis ir strateginis požiūris, kuris apimtų koordinatorių konkrečių funkcijų, veiklų, įgaliojimų, kompetencijų, finansavimo ir savitarpio partnerystės priemones.

2016 m. The Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC) duomenimis⁶⁸, Lietuva patenka į trejetą šalių, kuriose **ryšys tarp turimų kompetencijų ir galimybių**

⁶⁶ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_200&lang=en

⁶⁷ Penkauskienė, D. (2017). Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi koordinavimas savivaldybėse. Koordinatorių veiklos apžvalga.

⁶⁸ OECD (2016), Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills, OECD Skills Studies

įsidarbinti yra vienas didžiausių, tik kas antras gyventojas (46,1 proc.), neturintis vidurinio išsilavinimo turi darbą. Nors išsilavinimas Lietuvoje yra svarbus veiksnys įsidarbinant, patys gyventojai nekelia kvalifikacijos savarankiškai. PIAAC duomenimis, nors raštingumo gebėjimai yra vidutiniai, o skaičiavimo pranoksta EBPO šalių vidurkį, Lietuvos gyventojų kompetencijos dirbti su informacinėmis technologijomis yra vienos žemiausių. Šiuolaikinių kompetencijų stygius tampa kliūtimi sėkmingam konkuravimui darbo rinkoje ir riboja gyventojų galimybes naudotis savarankiško mokymosi ištekliais.

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro užsakymu 2018 m. atlikto kiekybinio tyrimo duomenimis tik ketvirtadalis darbdavių (dažniau didesnės įmonės) bendradarbiavo su profesinio mokymo įstaigomis dėl specialistų rengimo ar jų kvalifikacijos tobulinimo, o profesinio mokymo centrai nepasiūlo darbdaviams patrauklių mokymo formų ir programų, kurios padėtų darbdaviams sukurti pridėtinę vertę.

2 priežastis: Mokymo paslaugų neprieinamumas

Prie menko suaugusių dalyvavimo švietime prisideda ir Eurostat duomenimis žemas darbdavių palaikymas mokytis. Lietuvos darbdaviai nesuteikia laisvadienių savišvietai, nepripažįsta neformalaus ar savarankiško mokymosi rezultatų, vis dar mažai investuoja į darbuotojų mokymus. Reguliaciniai mokestiniai mechanizmai neskatina darbdavių prisidėti prie darbuotojų mokymo.

Tarptautiniai ir nacionaliniai tyrimai rodo, kad Lietuvoje nepakankamai į suaugusiųjų švietimą įtraukiami ir išlaikomi suaugę asmenys iš socialiai pažeidžiamų grupių, kaimo vietovių. Suaugusių švietimo plėtotei įtaką daro, o kartu suaugusiųjų švietimo plėtoto taip pat daro įtaką socialinės atskirties problemai. Eurostat duomenys rodo, kad rečiausiai mokosi tie gyventojai, kuriems labiausiai to reikia. Tai asmenys, turintys žemą kvalifikaciją arba visai jos neturintys, žemos kvalifikacijos profesijų atstovai, bedarbiai ir darbo rinkoje neaktyvūs asmenys, vyresnio amžiaus ir žemiausią išsilavinimą turintys asmenys.

Lietuvos statistikos departamento atliekamas mokymosi visą gyvenimą lygio (25–64 metų amžiaus gyventojų) tyrimas rodo didelį atotrūkį, tarp miesto (7,6 proc. 2018 m.) ir kaimo (4,5 proc. 2018 m.) gyventojų įsitraukimo į mokymąsi. Švietimo prieinamumą šioms grupėms mažina tai, kad nėra praktinių neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatų patvirtinimo mechanizmų, turima mažai informacijos apie suaugusiųjų švietimo ir mokymosi galimybes ir nėra pakankamai gairių ir paramos.

Apibendrinant pažymėtina, kad suaugusiųjų švietimo infrastruktūra veikia uždarai ir fragmentiškai, jai trūksta ekosistemos požymių, užtikrinančių tvarų ir savaiminį vystymąsi. Mokymų veiklos vykdomos atstovaujant srities uždavinius ir interesus: sveikatos švietimu rūpinasi visuomenės sveikatos biurai, kultūros edukacija – kultūros įstaigos, įdarbinimo įstaigos – kvalifikacijos kėlimu. Silpna tarpinstitucinė tinklaveika, neveikia žinių mainai, gerosios patirties perėmimas iš užsienio šalių, nėra kokybės savireguliacijos, trūksta bendrakūros (angl. *Coproductio*), įtraukiant skirtingas suinteresuotas šalis, darbdavius, vietos bendruomenes, kitų sektorių veikėjus. Finansavimas skiriamas biudžetinėms įstaigoms, neprieinamas privatiems mokymo paslaugų teikėjams. Sektoriniu, instituciniu principu teikiamas finansavimas riboja tarpsritinių švietimo inovacijų atsiradimą.

Trūksta valdžios institucijų strateginio matymo ir nacionalinės strategijos įgyvendinimą koordinuojančio organo. Strateginiu ir politiniu lygmeniu svarbus vaidmuo steigiant buvo numatytas Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo taryba, tačiau ji neveikia, o skėtinės nevyriausybines organizacijos, tokios kaip Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociacija, Lietuvos švietimo centrų darbuotojų asociacija, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija stokoja finansavimo ir įgaliojimų platesnio masto veiksmams.

3 priežastis: Mokymosi kultūros trūkumas

Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis mažą dalyvavimą švietime lemia žema suaugusiųjų motyvaciją mokytis. Lietuvos gyventojai mažai ieško informacijos apie ugdomosi

galimybes (Lietuvoje – 9,9 proc., ES28 – 22 proc.). Dažniausiai 92,9 proc. suaugusiųjų nesimoko, nes nenori arba nemato poreikio. Kitos įvardijamos kliūtys mokytis: per aukšta kaina, neigiama ankstesnių mokymų patirtis, nesuderinamumas su darbo grafiku. Pažymėtina, kad asmeninės motyvacijos mokytis stygius Lietuvoje didėja, nors kitose ES šalyse, priešingai – mažėja. Kaip rodo Lietuvos statistikos departamento ataskaitos, auga tik verslumo mokymų poreikis. Dalyvavimo įvairiose mokymosi formose ir motyvacijos mokytis kritimas rodo, kad grėsmingai **mažėja visuomenės pasitikėjimas švietimo teikiama verte**. Siūlomi mokymai neatliepia darbdavių bei visuomenės poreikių.

Nepaisant to, kad šalyje yra pakankama suaugusiųjų švietimo infrastruktūra, platus mokymo paslaugų teikėjų tinklas, itin prasti rezultatai ir neigiamos ateities tendencijos rodo struktūrinių ir kokybinių pokyčių poreikį. Šalyje suaugusiųjų nuotolinio mokymosi galimybėms išplėsti įdiegtos Suaugusiųjų mokymosi informacinė sistema SMIS, suaugusiųjų švietimo specialistų informacinių mainų platforma EPALE sistema, šalies rajonuose 2016 m. buvo 72 akredituoti suaugusiųjų švietimo paslaugų centrai, 2018 buvo 12 663 įmonės teikiančios įvairias švietimo paslaugas, taip pat veikia įvairios neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos, Trečiojo amžiaus universitetai, universalieji daugiafunkciniai centrai.

Remiantis ES šalių, kurioms per pastarąjį dešimtmetį pavyko pasiekti kokybinį šuolį suaugusiųjų mokymosi srityje, patirtimi bei ekspertų išvadomis toliau išskiriami esminiai šalies iššūkiai.

Iššūkiai, ribojantys **mokymų pasiūlos atitikimą paklausai**:

- Mokymosi visą gyvenimą plėtotė vykdoma siaurai, orientuojantis tik į suaugusiųjų darbo kompetencijų kėlimą, apleidžiant bendrakultūrinį, socialinį, psichologinį, sveikatos ir kitus švietimo aspektus.
- Nepakankamas tarpinstitucinis kultūros, sveikatos, užimtumo, verslo bei švietimo sistemų bendradarbiavimas analizuojant poreikį ir kuriant tikslingas mokymo programas.
- Suaugusiųjų švietimo strategijos ir programos kuriamos uždarai, neužtikrinama bendrakūra įtraukiant skirtingas interesų grupes.
- Silpna formalaus ir neformalaus suaugusiųjų mokymo institucijų partnerystė. Mažas universitetų, mokslo ir technologijų parkų dalyvavimas rengiant kokybiškas suaugusiųjų ugdymo programas.
- Siūlomos mokymų programos neatliepia darbo rinkos poreikių, nekuria pridėtinės vertės darbdaviams.
- Nepakankamai skatinamas darbdavių įsitraukimas, neišnaudojamas mokymosi darbo vietoje potencialas.
- Nepakankamas suaugusiųjų švietimo organizacijų bendradarbiavimas ir atsakomybės prisiėmimas siekiant strateginių tikslų ir savireguliacijos principais kontroliuojant paslaugų kokybę.

Iššūkiai, ribojantys **mokymo paslaugų prieinamumą**:

- Rinkos dalyvių siūlomos mokymų programos yra per brangios. Nėra mokymų kompensavimo (vaučeriu, krepšelių) mechanizmo dalyviams.
- Nors mokymuisi skirtus laisvadinius įtvirtina darbo kodekso 135 straipsnis, tačiau darbuotojams sudėtinga suderinti mokymus su darbo grafiku, darbdaviai nenoriai išleidžia mokytis darbo metu.
- Nepakankama regioninės valdžios atsakomybė ir dalyvavimas plėtojant suaugusiųjų švietimą, ypač pritraukiant bedarbius ar socialiai pažeidžiamas grupes.
- Nepakankama finansinė ir intelektualinė parama plėtojant kokybiškas suaugusiųjų švietimo paslaugas regionuose.

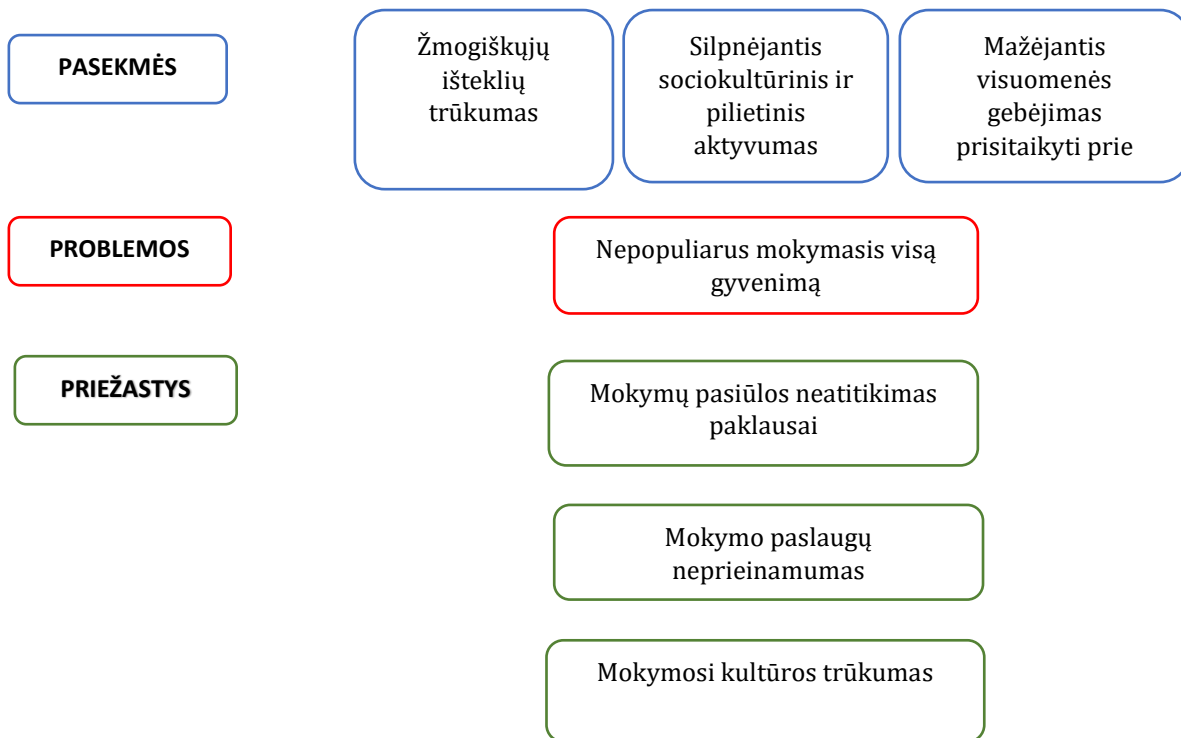
Iššūkiai, ribojantys **mokymo kultūros plėtrą**:

- Nėra suaugusiųjų švietimo nacionalinės strategijos įgyvendinimą koordinuojančios institucijos.
- Nėra nuoseklios ir kokybiškos suaugusiųjų formalaus ir neformalaus švietimo rezultatų stebėsenos.

- Neveikia neformalioju ar savišvietos būdu įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistema.
- Nepakankamai kokybiška ir prieinama karjeros konsultavimo, profesinio orientavimo sistema.
- Neinvestuojama į suaugusiųjų švietimo inovacijas: elektronines platformas, patyrimines programas, verslo ir švietimo bendrus projektus.
- Stokojama efektyvių ir pasitvirtinusių intervencijų tęstinumo.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartas problemas priežastis, sudarytas antrasis problemų medis (žr. 25 pav.).

25 pav. Mokymasis visą gyvenimą: Nepopuliarus mokymasis visą gyvenimą

1.3. TIKSLŲ TINKAMUMO IR TARPUSAVIO SUDERINAMUMO VERTINIMAS

Atitikimas dabartinėms problemoms

Analizuojant, ar dabartiniai valstybės tikslai yra tinkami išspręsti esamas ir prognozuojamas švietimo problemas po 2020 m., vertinama, ar dabartiniai tikslai yra nukreipti į įvardintų švietimo problemų ir/ar problemų priežasčių sprendimą. Analizuojami ilgo (>10 m.) ir vidutinio (4–10 m.) laikotarpio bendruose ir specialiuose strateginiuose dokumentuose⁶⁹ numatyti tikslai ir uždaviniai. Įvertinimas pateikiamas žemiau esančioje lentelėje.

⁶⁹ Strateginių dokumentų grupavimas į bendruosius ir specialiuosius šio vertinimo autorių naudojamas šio vertinimo tikslu. Bendriesiems priskiriami horizontalūs strateginiai dokumentai (apimantis visas ar daugelį viešosios politikos sričių), specialiesiems – konkrečios viešosios politikos srities strateginiai dokumentai.

1 lentelė. Strateginiuose dokumentuose nustatytų tikslų atitikimas problemoms ir jų priežastims

	Žema ugdymo kokybė <u>Priežastys:</u> Dideli ugdymo kokybės tinklo netolygumai tarp mokyklų; Žema pedagogų kvalifikacija ir pedagogų stygius; Mažas mokyklų savarankiškumas; Nepakanka ugdymo kokybės užtikrinimo priemonių.	Žemas aukštojo mokslo tinklo efektyvumas <u>Priežastys</u> Nepakankamas finansinio valdymo efektyvumas Nepakankamas programų atitikimas ūkio ir visuomenės poreikiams; Žema studijų kokybė; Mažas tyrėjų skaičius	Profesinio mokymo nepatrauklumas <u>Priežastys</u> Nepakanka šiuolaikinių kompetencijų poreikius atliepančių programų; Profesinio orientavimo stygius, neužtikrinamas mokymosi tęstinumas; Prastas profesinio mokymo įvaizdis.	Nepopuliarus mokymasis visą gyvenimą <u>Priežastys</u> Mokymų pasiūlos neatitikimas paklausai; Mokymo paslaugų neprieinamumas; Mokymosi kultūros trūkumas.
„Lietuva 2030“ - Veiksmingos mokymosi visą gyvenimą sistemos sukūrimas; - Nacionalinės visų besimokančių asmenų polinkius ir gabumus atskleidžiančios programos sukūrimas.	+	+	-	+
XVII Vyriausybės programa (įgyvendinimo planas) - Visų lygmenų ugdymo sistemos gerinimas; - Didelis dėmesys mokyklų valdymo sistemų individualiam planavimui; - Mokytojų ir dėstytojų kvalifikacijos ir trūkumo problemos sprendimas; - Bendras švietimo sistemos kokybės gerinimas.	+	+	+/-	+/-
2014–2020 m. NPP - Švietimo kokybės gerinimas (investicijos į švietimo sistemos infrastruktūrą, personalo gebėjimų stiprinimą) - Švietimo prieinamumo ir	+	+	+	+

<p>paslaugų įvairovės socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms gerinimas;</p> <p>- Suaugusiųjų mokymosi sąlygų ir paskatų gerinimas;</p> <p>- Veiksmingos pagalbos vertinant savo galimybes ir norus, renkantis ir valdant karjerą ir tobulinantis teikimas.</p>				
<p>2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa</p> <p>- Investicijos į švietimą, profesinį mokymą, skirtos švietimo ir mokymo;</p> <p>- Mokyklos nebaigiančių asmenų skaičiaus mažinimas ir mokyklos nebaigimo prevencija;</p> <p>- Aukštojo ir lygiavertio jam mokslo kokybės, veiksmingumo ir prieinamumo didinimas;</p> <p>- Vienodų galimybių formaliai, neformaliai ir savarankiškai mokytis visą gyvenimą suteikimas visoms amžiaus grupėms.</p>	+	+	-	+/-
<p>Užimtumo didinimo 2014-2020 m. programa</p> <p>- Profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų prieinamumo ir kokybės gerinimas;</p> <p>- Kokybiškų įgūdžių įgijimo</p>	+/-	+/-	+	+

<p>švietimo ir mokymo sistemoje gerinimas;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemos gerinimas. - Mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtra. 				
<p>Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pedagoginės bendruomenės kvalifikacijos gerinimas; - Duomenų analize ir įsivertinimu grįstos švietimo kokybės kultūros diegimas; - Individualių gebėjimų atskleidimui reikalingos sistemos diegimas; - Paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemos kūrimas. 	+	-/+	-/+	+
<p>Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programa</p> <ul style="list-style-type: none"> - Darnios suaugusiųjų švietimo sistemos sukūrimas ir plėtra; - Mokymąsi visą gyvenimą suderinimas su šalies ūkio ir visuomenės poreikiais. 	n	-	-	+
<p>Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2017–2018 m. prioritetai</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo kokybės stiprinimas. 	n.	+	n	-

<ul style="list-style-type: none">- Akademinių ryšių ir atvykstamojo akademinio judumo stiprinimas, pritraukiant gabius užsienio studentus ir pažangius pokyčius studijų procese galinčius lemti dėstytojus;- Išvykstamojo akademinio judumo stiprinimas;- Parama užsienio lietuviams.				
--	--	--	--	--

Pastabos:

+ atitinka

-neatitinka

+/- atitinka iš dalies

n – neaktualu/ nedetalizuota dokumente

Strateginiuose dokumentuose įtvirtintų švietimo srities tikslų ir jų įgyvendinimo uždavinių analizė atskleidžia, kad strateginiuose dokumentuose nustatyti švietimo srities tikslai ir uždaviniai iš esmės atitinka esamos situacijos analizės metu identifikuotą pagrindinę švietimo srities problematiką ir jos priežastis. Analizės metu išryškėjo, kad strateginiuose dokumentuose nustatyti tikslai ir uždaviniai dažniausiai orientuoti į šias prioritetas švietimo sritis:

1. Mokymosi visą gyvenimą sistemos kūrimą.
2. Švietimo prieinamumo, ypač orientuojantis į ikimokyklinį ugdymą, didinimą.
3. Ugdymo turinio orientaciją į bendrųjų kompetencijų ugdymą.
4. Švietimo įstaigų valdymo optimizavimą.

Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatyti prioritetai tiksliausiai atspindi dabartines problemas ir jų priežastis, kadangi šis bendrasis strateginis dokumentas yra naujausias ir aktualiausias.

Nors pagrindiniai esamų strateginių dokumentų tikslai ir uždaviniai atitinka esamos situacijos analizėje pateiktą problematiką ir priežastis, su kuriomis šiuo metu susiduria Lietuvos švietimo sistema, pasigendama visų lygių švietimo sistemos (priešmokyklinio, vidurinio, profesinio, aukštojo) rezultatų (besimokančių pažangos ir pan.) ir valdymo sąsajų akcentavimo švietimo sistemos tobulinimo kontekste.

Tarpusavio suderinamumas

Bendrųjų strateginių dokumentų švietimo srities tikslai ir uždaviniai vienas kitam neprieštarauja, tačiau skiriasi jų formulavimas – tikslų ir uždavinių sąsajos remiasi skirtinga intervencijos logika (tie patys uždaviniai numatyti kaip prisidedantys prie skirtingų tikslų ar prioritetų), skiriasi jų detalumas ir apimtis.

Atlikus švietimo politikos strateginių tikslų ir uždavinių suderinamumo analizę, siūloma atkreipti dėmesį į papildomumo trūkumo, dubliavimo ir skirtingų loginių sąsajų atvejus:

- Aukštesnio lygmens tikslai / uždaviniai (įtvirtinti ilgalaikiuose dokumentuose) neapima žemesnio lygmens (vidutinio laikotarpio bendruosiuose) dokumentuose numatytų tikslų / uždavinių. Pavyzdžiui, neformaliojo ugdymo skatinimas yra numatomas strategijoje „Lietuva 2030“, bet nėra numatytas NPP.

Dabartinės strateginio planavimo ir strateginių dokumentų sistemos nevientisumas lemia ir juose įtvirtintų strateginių tikslų tarpusavio suderinamumo problemas.

Atlikus vidinio švietimo politikos strateginių tikslų suderinamumo analizę, tarpusavio prieštaravimų tarp tikslų / uždavinių taip pat nebuvo nustatyta. Analizės metu išryškėjo šios tendencijos ir prioritetas sritis:

1. Didelis dėmesys skiriamas mokymosi visą gyvenimą sistemos kūrimui.
2. Didelė dalis strateginių dokumentų nurodo tikslą stiprinti mokytojo profesijos įvaizdį ir mokytojų kompetencijas.
3. Kaip vienas iš pagrindinių prioritetų išskiriamas mokymo prieinamumo ir mokymo kokybės gerinimas.

Pažymėtina, kad vieno tikslų ir uždavinių aktualumas sumažėjo, o kitų išaugo.

Sumažėjusi svarba:

1. Tobulinti švietimo ir mokymo infrastruktūrą
2. Mažinti mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių.

Švietimo problemų analizė rodo mokymo infrastruktūros perteklių ir didelę svarbą efektyviam infrastruktūros įveiklinimui, o pagal asmenų, nebaigiančių mokyklos rezultatus Lietuvoje vykdytos intervencijos pasiekė puikių rezultatų ir šalies rodikliai yra vieni aukščiausių ES.

Padidėjusi svarba:

1. Optimizuoti visų ugdymo lygmenų ugdymo įstaigų tinklą, atnaujinti ir aprūpinti šiuolaikiškais ugdymo priemonėmis.
2. Užtikrinti kokybiško ugdymo prieinamumą ankstyvajame amžiuje.
3. Kurti veiksnią pagalbos ugdymo įstaigoms sistemą.
4. Kelti visų ugdymo lygmenų (ikimokyklinio, bendrojo, profesinio, aukštojo) kokybės ir pedagogų kvalifikaciją.
5. Stiprinti ugdymo įstaigų savarankiškumą ir atsakomybę už rezultatus.
6. Formuoti į rezultatus orientuotą ugdymo lygmenų stebėseną ir vertinimą.
7. Skatinti ugdymo institucijų tarpusavio partnerystę, savireguliaciją bei suderinamumą su kitų sektorių: kultūros, aplinkosaugos, verslo plėtros tikslais.
8. Formuoti sisteminį švietimo vaidmenį, prisidedantį ne tik prie žmogiškųjų išteklių, bet ir prie socialinės atskirties, demografinių bei ūkio plėtros iššūkių sprendimo.
9. Taikyti demokratinius, skirtingas interesų šalis įtraukiančius strateginio planavimo ir intervencijų valdymo procesus.
10. Stiprinti bendruomeninių organizacijų, nevyriausybinių organizacijų ir pilietinės visuomenės vaidmenį, siekiant mokymosi visą gyvenimą tikslų.

Didėjant demografiniam nuosmukiui stiprėja švietimo sistemos reikšmė ne tik užtikrinant žmogiškuosius išteklius, bet ir mažinant socialinę atskirtį bei emigraciją. Todėl naujuose strateginiuose dokumentuose svarbu užtikrinti prieinamą kokybišką ugdymą nuo vaiko gimimo, mažinti neigiamų socialinių ir ekonominių veiksnių poveikį mokymosi pasiekimams. Šiems uždaviniams pasiekti reikalingas kompleksinis švietimo priemonių integravimas su visais sektoriais. Dabartiniuose strateginiuose dokumentuose mokymosi sąvoka susiaurinama, pagrindiniu mokymosi tikslu laikant gebėjimą prisitaikyti prie kintančios darbo rinkos. Nepakankamas dėmesys skiriamas ikimokykliniam ugdymui, mokymosi sąsajoms su bendrakultūriniais, socialiniais, pilietiniais, verslumo, sveikos gyvensenos ir aplinkosaugos aspektais. Kompetencijų ugdymo aspektu tiksluose nepakankamai akcentuojamas pažangių kompetencijų, susijusių su technologijomis, fizikos ir biomedicinos mokslais, kūrybinėmis industrijomis ugdymo poreikis.

Dabartiniuose strateginiuose dokumentuose prioritentinė reikšmė skiriama mokymosi visą gyvenimą populiarinimui, tačiau nepaisant didelių investicijų, pokyčio nepavyksta pasiekti ir rezultatas išlieka vienas prasčiausių ES. Viena iš priežasčių, kad mokymosi visą gyvenimą tikslas yra išskaidytas tarp įvairių strateginių uždavinių, trūksta uždavinių integracijos, tikslingumo ir sisteminio matymo, kaip mokymosi visą gyvenimą atotrūkis gali būti sumažintas, neapibrėžiamas pilietinės visuomenės, nevyriausybinių organizacijų vaidmuo.

Švietimo srities strateginiuose dokumentuose trūksta tikslingai į profesinio mokymo sistemos įveiklinimą nukreiptų uždavinių, ypač atsižvelgiant į profesinių mokyklų potencialą sprendžiant socialinės atskirties ir emigracijos problemas. Aukštųjų mokyklų veiklą liečiantys tikslai didesnę dėmesį skiria MTEP infrastruktūros ir kokybės plėtrai, tačiau aukštųjų mokyklų ugdymo, valdymo ir priežiūros kokybė nėra aktualizuota.

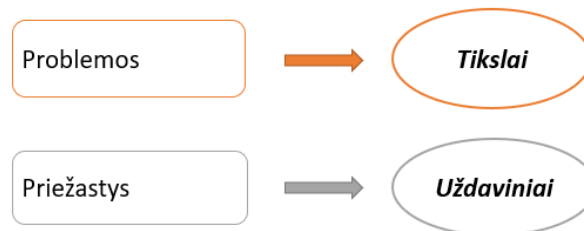
Didėjant ugdymo kokybės skirtumams tarp atskirų institucijų, tarp miesto ir kaimo didėja ugdymo įstaigų savarankiškumo, kokybės savireguliacijos ir mokymo įstaigų bei įvairių ugdymo lygmenų pedagogų partnerystės svarba. Dabartiniuose strateginiuose dokumentuose nepakankamai akcentuojamas verslo, kitų sektorių, bendruomeninių ir visuomeninių organizacijų dalyvavimas švietime. Neskiriame dėmesio švietimo inovacijoms.

1.4. SIŪLOMI TIKSLAI IR UŽDAVINIAI LAIKOTARPIUI PO 2020 M.

Atsižvelgiant į tai, kad švietimo kokybė ES ir EBPO šalių kontekste nėra aukšta ir gana ryškiai matoma tendencija, kad kaimiškųjų vietovių gyventojams ir socialiai pažeidžiamų socialinių grupių atstovams ne visais atvejais prieinamos kokybiškos švietimo paslaugos, siūloma formuluoti švietimo tikslus orientuojantis į visų švietimo lygmenų problematiką.

Remiantis identifikuotomis problemomis, jų priežastimis, o taip pat dabartinių strateginių dokumentų peržiūra, pasiūlymai dėl tikslo ir uždavinių formuluojami remiantis žemiau nurodyta logine schema.

26 pav. Tikslių ir uždavinių formulavimo logika

Formuluojant pasiūlymus dėl tikslių ir uždavinių, vertinime remiamasi strateginiais dokumentais, tačiau kadangi atlikus problemų analizę buvo identifikuoti labiau aktualūs ateities plėtotei tikslai, jie yra formuluojami vadovaujantis aukščiau pateiktų problemų medžių pagrindu.

Siūlomų švietimo tikslių ir uždavinių sąsajos su identifikuotomis problemomis bei jų priežastimis pateikiamos lentelėje.

2 lentelė. Tikslių ir uždavinių sąsajos su problemomis ir jų priežastimis

Tikslas/ uždavinys	Problema/priežastis
1. Gerinti bendrojo ugdymo rezultatus ir mažinti ugdymo kokybės netolygumus	Žema ugdymo kokybė.
1.1. Mažinti ugdymo kokybės netolygumus	Dideli ugdymo kokybės netolygumai. Dideli administravimo ir ūkio kaštai, maža finansavimo dalis, tenkanti ugdymo paslaugoms; dideli ugdymo kokybės skirtumai tarp mokyklų; nepakanka modernių priemonių, programų ir metodikų.
1.2. Sukurti ir įdiegti pedagogų pritraukimo, rengimo, ir nuolatinio mokymo(si) ir motyvavimo sistemą	Nepakankama pedagogų kvalifikacija ir pedagogų stygius. Jaunimas nesiekia pedagogo profesijos, pedagogų stygius, ypač ikimokyklinio ir pradinio ugdymo srityse; nepakankamas naujų pedagogų profesinis parengimas; maža pedagogų motyvacija mokytis, tobulėti ir siekti rezultato; trūksta kokybiškų programų, konsultacijų ir ilgalaikių intervencijų bei savitarpio pagalbos.
1.3. Sukurti sąlygas ir skatinti mokyklų savarankiškumą, atsakomybę ir atskaitomybę	Mažas mokyklų savarankiškumas. Nėra mokyklų vadybos modelių, grįstų duomenimis; nepakankama vadybos kokybė; perteklinis tarpinstitucinis mokyklų veiklos reglamentavimas ir kontrolė; nepakankama atskaitomybė.
1.4. Įdiegti į nuolatinę pažangą nukreiptą	Nepakanka ugdymo kokybės užtikrinimo

ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų stebėsenos, pagalbos ir paskatų sistemą	priemonių. Nepakanka praktinių tikslinių priemonių (savistabos mechanizmų, pagalbos, mentorystės, konsultacijų, mokymų, paskatų), kurios įgalintų mokyklas nuolatos siekti pažangos. Institucinis veiklų dubliavimas, nesuderinamumas; institucijų dėmesys problemos analizei, stebėsenos tikslas įvertinimas, bet ne pagalbos formavimas.
2. Didinti aukštojo mokslo efektyvumą, ugdymo kokybę ir konkurencingumą	Nepakankamas aukštojo mokslo efektyvumas, ugdymo kokybė ir konkurencingumas.
2.1. Didinti aukštojo mokslo tinklo efektyvumą	Nepakankamas finansinio valdymo efektyvumas. Dideli administravimo ir ūkio kaštai, maža finansavimo dalis, tenkanti studentui; finansavimas nėra siejamas su rezultatais. Nepakankamai išnaudojama sukurta inovatyvi infrastruktūra.
2.1. Užtikrinti aukštojo mokslo atitikimą ūkio ir visuomenės poreikiams	Nepakankamas programų atitikimas ūkio ir visuomenės poreikiams. Vienose srityse trūksta kvalifikuotų specialistų, kitose – perteklius. Daug programų nepritraukia studentų.
2.2. Užtikrinti studijų kokybės pažangą, diegiant stebėsenos, rezultatų vertinimo bei paskatų sistemą	Žema studijų kokybė. Aukštojo mokslo masiškumas priimant abiturientus su žemais akademiniais rezultatais devalvuoja mokslo kokybę; daug programų neatitinka vertinimo kokybės reikalavimų, žemas studentų pasitenkinimas ugdymo turiniu ir pedagogų darbu; šalies aukštosios mokyklos nepatrauklios užsienio studentams ir mokslininkams.
2.3. Plėtoti tyrėjų tinklą aukštosiose mokyklose	Mažas tyrėjų skaičius. Mažas ir mažėjantis tyrėjų skaičius aukštosiose mokyklose ir MTEP; nepatraukli tyrėjo profesija, nesubalansuotas ir nepakankamas finansavimas, mažas užsienio studentų pritraukimas,
3. Kelti profesinio mokymo kokybę ir patrauklumą	Profesinio mokymo nepatrauklumas.
3.1. Stiprinti profesinio mokymo efektyvumą, kokybę ir atitiktį ūkio bei visuomenės poreikiams	Profesinis mokymas nepakankamai tenkina ūkio ir visuomenės poreikius. Nėra į rezultatus orientuotos nacionalinės profesinio mokymo strategijos ir/ar programos; nepakankamas profesinių mokyklų finansavimo derinimas su ūkio ar darbo rinkos poreikiais; per mažai įveiklinami mokymosi darbo vietoje modeliai, pameistrystė; profesinės mokyklos nepakankamai aktyvios plėtojant savo verslus ar verslo ir socialines partnerystes.
3.2. Užtikrinti sistemingą profesinį	Profesinio orientavimo stygius, neužtikrinamas

orientavimą ir mokymosi tęstinumą	mokymosi tęstinumas. Nepakankamas karjeros ugdymas ir neprieinamas arba pavėluotas profesinis orientavimas nepadeda panaudoti profesinių mokyklų potencialo sprendžiant emigracijos ir užimtumo problemas.
3.3. Populiarinti profesinį mokymą jaunimo ir darbdavių tarpe	Prastas profesinio mokymo įvaizdis. Istoriškai susiklostę stereotipai, kad profesinis mokymas tik silpnesniems moksleiviams devalvuoja amato vertę; mažas profesinių mokyklų bendruomeniškumas; maža inovatyvių profesijų programų pasiūla.
4. Kelti mokymosi visą gyvenimą poreikį ir vertę visuomenėje	Nepopuliarus mokymasis visą gyvenimą.
4.1. Plėsti mokymosi formų ir programų įvairovę, atliepiant skirtingus visuomenės poreikius	Mokymų pasiūlos neatitikimas paklausai. Didelis dėmesys mokymui nukreiptam į profesinės kvalifikacijos kėlimą, nepakankama pasiūla bendrakultūrinių, sveikatos, psichologijos, bendrųjų kompetencijų ugdymui skirtų mokymų; trūksta švietimo inovacijų; nepakankama nuotolinių mokymo programų pasiūla, daug trumpalaikių seminarų, mažai ilgalaikių tęstinių kursų.
4.2. Didinti mokymosi paslaugų prieinamumą socialiai pažeidžiamiesiems asmenims	Mokymo paslaugų neprieinamumas. Kokybiškos mokymo paslaugos yra neprieinamos dėl aukštos kainos, atstumo, kompetencijų slenksčio. Trūksta kompleksinių socio-educacinių, konsultacinių programų, pritaikytų socialiai pažeidžiamoms grupėms.
4.3. Populiarinti mokymosi kultūrą įvairiose valstybės srityse: švietimo, verslo, žemės ūkio, sveikatos, kultūros, aplinkosaugos, užimtumo ir socialinės atskirties.	Mokymosi kultūros trūkumas. Darbdaviai nesudaro sąlygų ir nemotyvuoja darbuotojų mokytis, ypač žemos kvalifikacijos srityse. Pasyviai mokymosi visą gyvenimą veiklose dalyvauja bibliotekos, kultūros, aplinkosaugos, sveikatos, mokslo ir technologijų, gamtos ir paveldo organizacijos. Nepakankamai į mokymosi visą gyvenimą populiarinimą įtraukiamos bendruomeninės, nevyriausybinės organizacijos. Trūksta kokybiškos savišvietos paskatų; edukacinių TV ir radijo laidų, žurnalų, portalų, atviros prieigos platformų skirtų mokymui.

2. FINANSAVIMO MASTO ANALIZĖ

Šiame skyriuje pateikiama analizė pagal šį vertinimo klausimą:

TS 9.1.3. Kokios valstybės intervencijos į šias viešosios politikos sritis yra vykdomos, siekiant jose numatytų tikslų (nustatyti mastą):

TS 9.1.3.2. finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius (ES struktūrinių fondų investicijos, kita finansinė parama, valstybės ir savivaldybių biudžetai) ir pagal formas (subsidijs, finansiniai instrumentai ir kt.)

Šiame skyriuje pateikiama finansavimo intervencijų struktūros ir masto analizė. Nors kai kurios švietimo sritys (neformalus vaikų ir suaugusiųjų švietimas) turi potencialo finansinių priemonių įgyvendinimui⁷⁰, iki šiol visos švietimo srities finansinės intervencijos yra vykdomos subsidijos forma.

Švietimo srities finansavimo masto analizė atlikta remiantis Finansų ministerijos Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemos (toliau – VBAMS) informacija apie valstybės biudžeto išlaidas atitinkamoms valstybės funkcijoms⁷¹ vykdyti ir šių išlaidų finansavimo šaltinius⁷² 2007–2017 m. laikotarpiu, Finansų ministerijos pateiktais duomenimis apie savivaldybių biudžetų lėšas analizuojamai sričiai bei savivaldybių biudžetų vykdymo ataskaitomis.

Atkreipiame Jūsų dėmesį, kad analizėje nagrinėjami du finansavimo laikotarpiai: 2007–2013 m. ir 2014–2020 m., su šiais apribojimais: remiantis VBAMS duomenimis tik nuo 2011 m. viešosios išlaidos yra klasifikuojamos į ES ir kitas paramos lėšas bei valstybės biudžeto lėšas; apibendrinta informacija apie savivaldybių biudžetų lėšas analizuojamai sričiai prieinama tik nuo 2015 m.

Toliau pateikiama Finansų ministerijos Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemos (toliau – VBAMS) duomenų pagrindu atlikta analizė, apimanti švietimo sričiai priskirtas išlaidų kategorijas⁷³:

- 09.01. Ikimokyklinis, priešmokyklinis ir pradinis ugdymas
- 09.02. Pagrindinis ir vidurinis ugdymas
- 09.03. Profesinis mokymas
- 09.04. Aukštojo mokslo studijos
- 09.05.01. Kiti jokiai grupei nepriskirti su švietimu susiję reikalai (IP)
- 09.06. Papildomos švietimo paslaugos
- 09.08.01. Kiti jokiai grupei nepriskirti su švietimu susiję reikalai (BP)

2014–2017 m. laikotarpiu švietimo sričiai skirtos viešosios išlaidos buvo skirstomos pagal šiuos šaltinius: ES paramą, kitą tarptautinę paramą, valstybės biudžetą bei savivaldybių lėšas.

⁷⁰ BGI Consulting, 2018. Enhancement capacity of financial instruments application in consistency with other forms of public interventions

⁷¹ Finansavimo masto analizei naudojama valstybės funkcijų klasifikacija pagal Finansų ministro 2003 m. liepos 3 d. įsakymu Nr.1K-184 patvirtintą Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikaciją.

⁷² Informacija apie valstybės biudžeto išlaidų finansavimo šaltinius Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemoje pateikiama nuo 2011 m., todėl finansavimo šaltinių analizė už laikotarpį nuo 2007 m. iki 2010 m. nėra pateikiama.

⁷³ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikacija

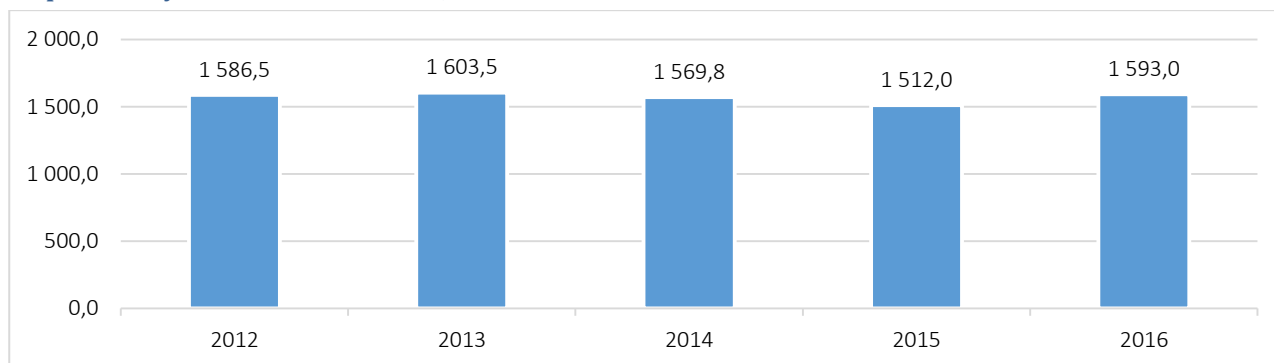
3 lentelė. Lietuvos viešosios išlaidos švietimui 2014–2017 m., mln. Eur

Viešųjų išlaidų finansavimo šaltiniai	2014		2015		2016		2017	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Valstybės biudžetas	1 022,59	83,53	1 057,76	62,01	1 079,22	64,12	1 129,81	64,24
ES lėšos	199,75	16,32	137,32	8,05	33,92	2,01	44,87	2,55
Kitos tarptautinės lėšos	1,85	0,15	1,69	0,10	1,99	0,12	0,05	0,003
Savivaldybių lėšos	n. d.	-	509,00	29,84	568,00	33,75	584,00	33,21
Iš viso	1 224,19	100	1 705,77	100	1 683,13	100	1 758,73	100

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis ir Finansų ministerijos pateiktus duomenis apie savivaldybių biudžetų lėšas analizuojamai sričiai

2012–2016 m. viešosios išlaidos švietimui (valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų ir ES bei kitų tarptautinių finansavimo šaltinių lėšomis) augo nežymiai. 2013 m. šios išlaidos išaugo 17 mln. Eur, tačiau 2015 m. sumažėjo iki 1 512 mln. Eur. 2016 m. išlaidos švietimui kiek išaugo ir siekė 1 593 mln. Eur. Lyginant 2012 m. ir 2016 m., išlaidos švietimui išaugo 6,4 mln. Eur arba 0,41 proc.

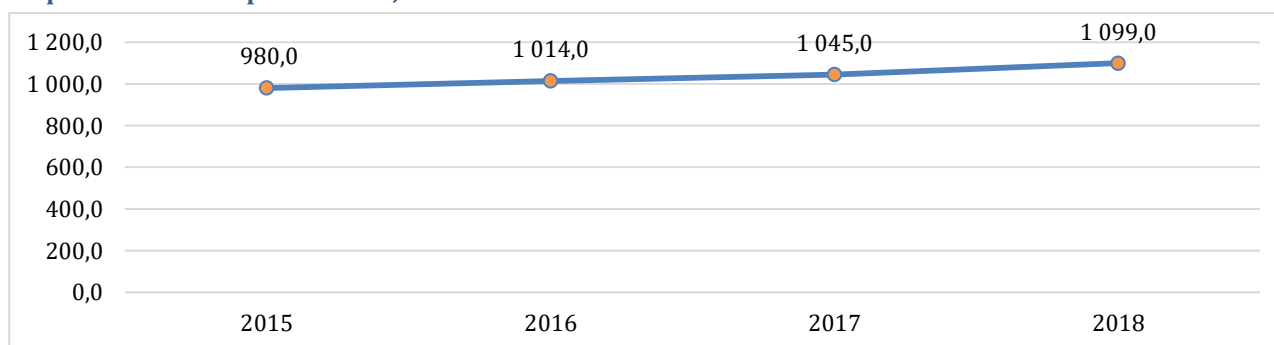
27 pav. Valstybės išlaidos švietimui, mln. Eur

Šaltinis: Nacionalinio finansinių ataskaitų rinkinio duomenys

Didžioji dalis mokyklų išlaidų yra finansuojama iš mokinio krepšelio. Ši suma nuo 2015 m. iki 2018 m. išaugo 12,14 proc.

28 pav. Mokinio krepšelio suma, mln. Eur

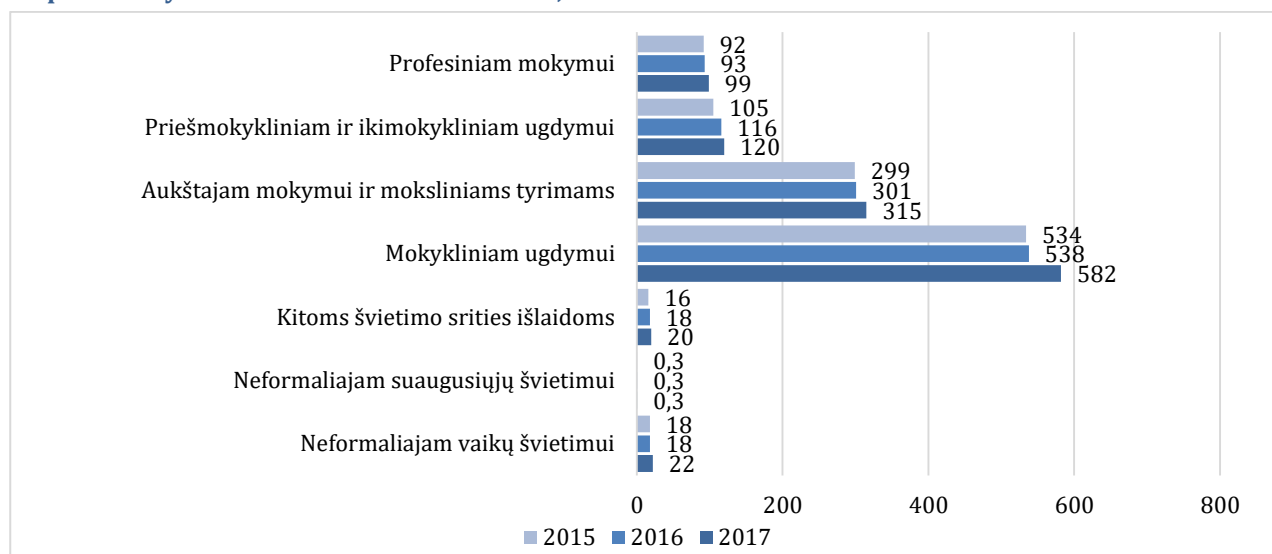

Šaltinis: Švietimo ministerija

Valstybės biudžeto išlaidos švietimo sričiai per pastaruosius tris metus padidėjo 9 proc. 2017 m. šiai sričiai buvo skirta 1 158 mln. Eur, o 2016 m. – 1 084 mln. Eur, 2015 m. – 1 064 mln. Eur. Pažymėtina, kad į šias išlaidas nėra įtrauktos ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos, savivaldybių išlaidų savarankiškomis funkcijoms vykdyti, kitų mažesnių institucijų, veikiančių srityje, išlaidos.

Žemiau pateiktame paveiksle parodytos valstybės biudžeto išlaidos švietimui pagal atskiras grupes. Per pastaruosius tris metus augo išlaidos visoms švietimo srities grupėms, išskyrus išlaidas, skirtas neformaliajam suaugusiųjų švietimui, kurios per paskutinius tris metus išliko pastovios. 2016 m. 11 mln. Eur padidėjo išlaidos, skirtos priešmokykliniam ir ikimokykliniam ugdymui. Tuo tarpu mokykliniam ugdymui skirtos išlaidos padidėjo 4 mln. Eur, o kitoms švietimo srities išlaidoms ir aukštajam mokymui ir moksliniams tyrimams – po 2 mln. Eur. Profesiniam mokymui skirtos išlaidos padidėjo 1 mln. Eur, o neformaliajam vaikų ir suaugusiųjų švietimui skirtos išlaidos 2016 m. neaugo. 2017 m. labiausiai augo mokykliniam ugdymui skirtos išlaidos. Jos išaugo 44 mln. Eur. 2017 m. taip pat ženkliai išaugo išlaidos aukštajam mokslui ir moksliniams tyrimams – 14 mln. Eur. Kitoms grupėms išlaidos augo neženkliai po 0 – 6 mln. Eur.

29 pav. Valstybės biudžeto išlaidos švietimui, mln. Eur

Šaltinis: Finansų ministerija

2007–2013 m. finansavimo laikotarpiu, išskyrus 2009 m., išlaidos švietimo sričiai augo. 2007–2011 m. daugiausia lėšų buvo skirta aukštojo mokslo studijoms. Tuo tarpu 2012 m. ir 2013 m. daugiausia lėšų skirta kitai jokiai grupei nepriskirtiems su švietimu susijusiems reikalams (BP) (neformaliajam vaikų ir suaugusiųjų švietimui, švietimo pagalbai). Kalbant apie ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pagrindinio ugdymo grupę pastebima, jog finansavimas šiai grupei analizuojamu laikotarpiu sumažėjo nuo beveik 9 mln. Eur iki beveik 0 mln. Eur. Pagrindiniam ir viduriniam ugdymui analizuojamu laikotarpiu iš biudžeto buvo skirta apie 3 proc. valstybės biudžeto lėšų.

Profesiniam mokymui lėšos pradėtos skirti tik nuo 2010 m. ir 2011 m. šiai grupei buvo skirta, atitinkamai 14 proc. ir 13 proc. valstybės biudžeto lėšų. 2012 m. ir 2013 m. profesiniam mokymui skiriama finansavimo dalis sumažėjo iki 7 proc. viso švietimo sričiai skirto valstybės biudžeto finansavimo.

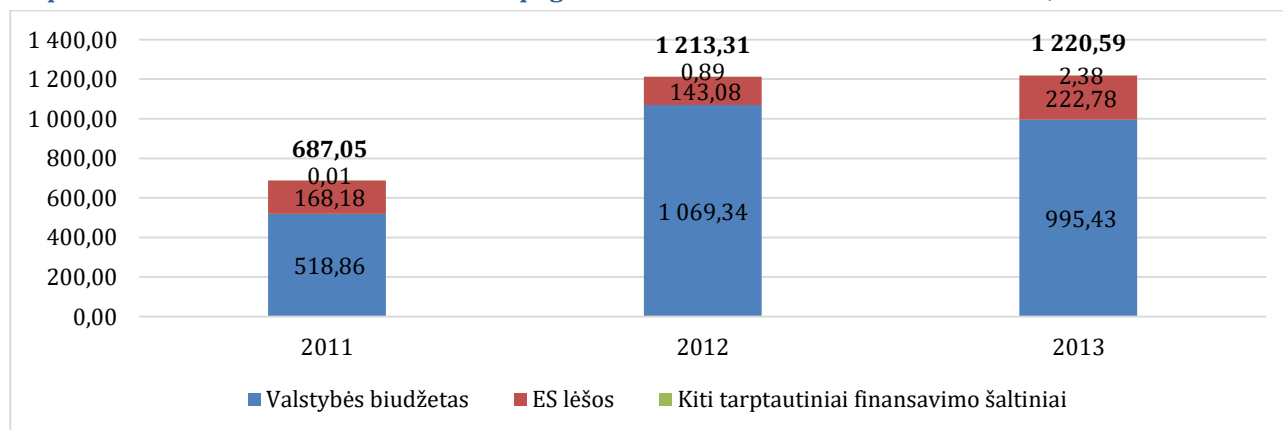
4 lentelė. Valstybės biudžeto išlaidos pagal švietimo funkcijų grupes 2007 – 2013 m., mln. Eur ir proc. nuo visų išlaidų švietimo sričiai

Funkcijų grupė	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Ikimokyklinis, priešmokyklinis ir pradinis ugdymas	8,4	2,1	13,4	2,8	9,1	2,4	0,8	0,1	0,8	0,1	0,9	0,1	0,94	0,1
Pagrindinis ir vidurinis ugdymas	10,7	2,6	13,1	2,7	12,3	3,2	40,5	6,6	26,8	3,9	26,3	2,2	26,90	2,2
Profesinis mokymas	-	0,0	-	0,0	-	0,00	87,2	14,2	90,0	13,1	87,4	7,2	89,03	7,3
Aukštojo mokslo studijos	254,8	62,1	301,0	61,9	284,6	73,9	335,5	54,4	308,0	44,8	227,3	18,7	220,98	18,1
Kiti jokiai grupei nepriskirti su švietimu susiję reikalai	12,0	2,9	14,0	2,9	13,3	3,5	22,4	3,6	22,1	3,2	20,4	1,7	21,28	1,7
Papildomos švietimo paslaugos	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	0,04	0,0	0,03	0,0	0,03	0,0
Kiti jokiai grupei nepriskirti su švietimu susiję reikalai	124,4	30,3	145,0	29,8	65,5	17,0	129,9	21,1	239,3	34,8	851,0	70,1	861,43	70,6
Iš viso	410		486		385		616		687		1213		1221	

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Daugiausia viešųjų išlaidų švietimui finansuoti 2011–2013 m. laikotarpiu buvo skirta iš valstybės biudžeto lėšų. Vidutiniškai 80 proc. visų viešųjų išlaidų sudarė nuosavos valstybės biudžeto lėšos. 2011–2013 m. finansavimas švietimui augo iš visų finansavimo šaltinių. Ypač pastebimas didelis augimas 2012 m., kai valstybės biudžeto išlaidos švietimui padidėjo nuo 519 mln. iki 1 069 mln. Eur arba net 1,06 karto. Tuo tarpu 2013 m. valstybės biudžeto išlaidos švietimui truputį sumažėjo, tačiau šio sumažėjimo poveikį eliminavo beveik dvigubai išaugusios ES SF lėšos.

30 pav. Viešosios išlaidos švietimo sričiai pagal finansavimo šaltinius 2011 – 2013 m., mln. Eur

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Žemiau esančioje lentelėje pateikiamos dabartinio programavimo laikotarpio viešosios išlaidos (valstybės biudžeto, ES SF ir kitų tarptautinių finansavimo šaltinių suma) švietimo srityje atskiroms švietimo funkcijų grupėms. Analizuojamu laikotarpiu išlaidos švietimui šiek tiek sumažėjo. 2014–2017 m. daugiausia lėšų skirta kitiems jokiai grupei nepriskirtiems su švietimu susijusiems reikalams (neformaliai vaikų ir suaugusiųjų švietimui, švietimo pagalbai). Taip pat didelė dalis valstybės biudžeto lėšų analizuojamu laikotarpiu buvo skirta aukštojo mokslo studijoms – apie 20 proc. visų išlaidų švietimui. Mažiausiai išlaidų skirta papildomos švietimo paslaugoms – tik 0,02 mln. Eur.

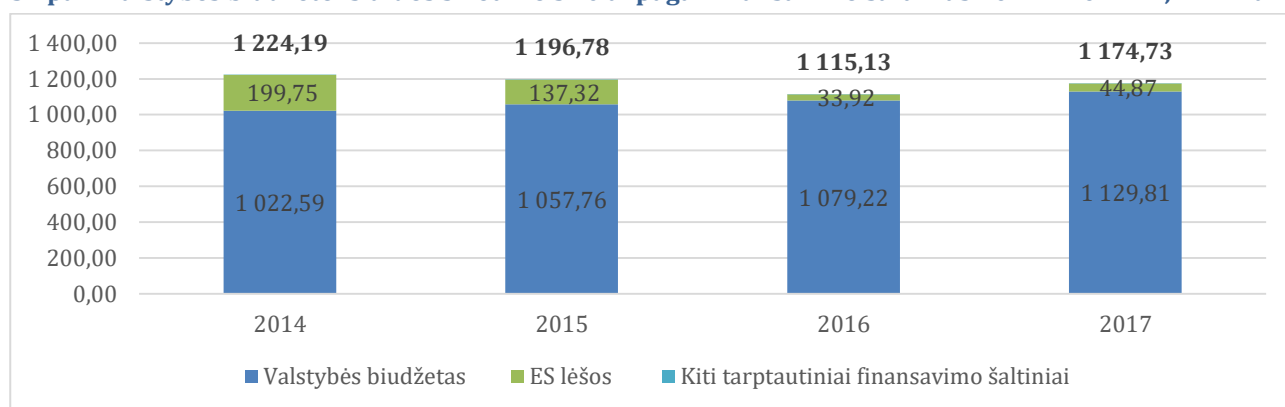
5 lentelė. Valstybės biudžeto išlaidos pagal švietimo funkcijų grupes 2014 – 2017 m., mln. Eur ir proc. nuo visų išlaidų švietimo sričiai

Funkcijų grupė	2014		2015		2016		2017	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Ikimokyklinis, priešmokyklinis ir pradinis ugdymas	0,96	0,08	1,06	0,09	1,16	0,10	1,28	0,11
Pagrindinis ir vidurinis ugdymas	29,00	2,37	31,53	2,63	31,60	2,83	33,77	2,87
Profesinis mokymas	89,24	7,29	93,48	7,81	104,02	9,33	106,36	9,05
Aukštojo mokslo studijos	226,16	18,47	231,78	19,37	236,34	21,19	239,81	20,41
Kiti jokiai grupei nepriskirti su švietimu susiję reikalai (IP)	22,35	1,83	24,55	2,05	26,03	2,33	28,27	2,41
Papildomos švietimo paslaugos	0,03	0,00	0,03	0,00	0,03	0,00	0,02	0,00
Kiti jokiai grupei nepriskirti su švietimu susiję reikalai (BP)	856,45	69,96	814,34	68,04	715,94	64,20	765,22	65,14
Iš viso	1224,19		1196,78		1115,13		1174,73	

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Žemiau esančiame paveiksle pavaizduota švietimo išlaidų struktūra 2014–2017 m. laikotarpiu, išskiriant išlaidų finansavimo šaltinius į valstybės biudžeto lėšas, ES lėšas ir kitų tarptautinių finansavimo šaltinių lėšas.

31 pav. Valstybės biudžeto išlaidos švietimo sričiai pagal finansavimo šaltinius 2014 – 2017 m., mln. Eur

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

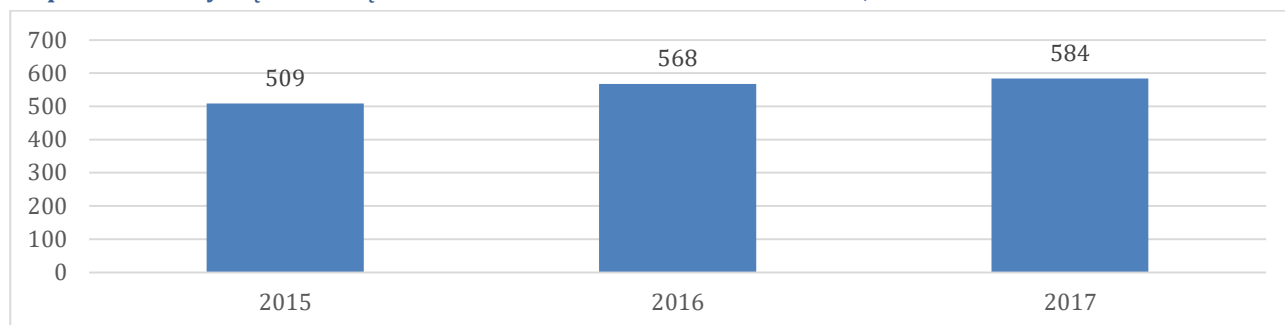
Švietimo sričiai skiriamas ES SF finansavimas 2014–2017 m. sumažėjo 154,88 mln. Eur. Šį sumažėjimą lėmė dėl finansavimo laikotarpių pasikeitimo labai sumažėjęs finansavimas ES lėšomis. 2015 m. finansavimas ES lėšomis sumažėjo 31 proc., 2016 m. – 75 proc., tačiau jau 2017 m. pastebimas finansavimo iš ES lėšų augimas. 2017 m., palyginti su 2016 m., ES lėšomis skiriamas finansavimas švietimui išaugo 32 proc.

Vertinant švietimo finansavimą iš kitų tarptautinių finansavimo šaltinių taip pat pastebimas finansavimo sumažėjimas. Analizuojamu laikotarpiu kitų tarptautinių finansavimo šaltinių švietimo sričiai teikiamos lėšos sumažėjo 1,8 mln. Eur. Tačiau tuo pačiu laikotarpiu finansavimas iš valstybės biudžeto išaugo 107 mln. Eur. Didžiausias augimas buvo 2017 m. – 50 mln. Eur. Tuo tarpu švietimo finansavimas valstybės biudžeto nuosavomis lėšomis 2015 m. ir 2016 m. didėjo nuosaikiau – atitinkamai 35 mln. Eur ir 21 mln. Eur.

Švietimas taip pat yra finansuojamas savivaldybių biudžetų lėšomis. Iš savivaldybių biudžetų švietimui skirtos lėšos 2015–2017 m. laikotarpiu nuosekliai augo. Didesnis augimas įvyko 2016 m., kai

savivaldybių išlaidos švietimui išaugo 59 mln. Eur. Tuo tarp 2017 m. savivaldybių išlaidos švietimui išaugo 16 mln. Eur iki 584 mln. Eur.

32 pav. Savivaldybių biudžetų išlaidos švietimo sričiai 2015 – 2017 m., mln. Eur

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Finansų ministerijos pateiktus duomenis

Žemiau pateiktoje lentelėje analizuojama 10 didžiausių savivaldybių išlaidos švietimui. Kaip matyt iš lentelės, visose savivaldybėse išlaidos švietimui analizuojamu laikotarpiu augo. Lyginant 2014 m. ir 2017 m. didžiausias augimas įvyko Vilniuje – finansavimas išaugo net 52 proc. Per tą patį laikotarpį šiek tiek mažiau išlaidos švietimo sričiai augo Panevėžio savivaldybėje – 30 proc. Kaune išlaidų augimas buvo dar mažesnis. Lyginant 2014 m. ir 2017 m., Kauno miesto savivaldybės išlaidos švietimui išaugo 20 proc. Kituose miestuose išlaidos augo nežymiai – iki 5 proc.

6 lentelė. Savivaldybių išlaidos švietimui, mln. Eur

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Vilnius	163,9	182,2	171,6	177,0	172,2	193,9	243,8	249,1
Kaunas	0,0	0,0	0,0	0,0	122,6	129,1	139,0	146,7
Klaipėda	0,0	0,0	0,0	60,0	60,9	64,2	68,5	75,8
Alytus	22,8	22,1	21,8	21,2	20,9	21,1	23,3	23,7
Marijampolė	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,6	22,6
Panevėžys	34,0	34,2	34,3	33,9	34,4	36,9	42,3	44,3
Šiauliai	0,0	0,0	44,3	43,6	47,0	48,2	51,2	60,0
Tauragė	14,6	14,5	13,8	14,0	14,1	14,0	14,1	14,6
Telšiai	0,0	0,0	16,7	15,6	16,4	17,4	17,3	17,6
Utena	0,0	0,0	0,0	13,9	13,8	13,7	13,8	14,4

Šaltinis: Savivaldybių biudžeto vykdymo ataskaitos

Žemiau pateiktoje lentelėje nurodoma švietimo sričiai skirtos finansavimo ES SF lėšomis dalis valstybės biudžeto lėšose⁷⁴, skirtose švietimo sričiai 2011–2013 m. laikotarpiu. 2011 m. ES SF lėšos sudarė 24,48 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai, 2012 m. ši dalis sumažėjo iki 11,79 proc., o 2013 m. ES SF lėšos, skirtos švietimo sričiai, sudarė 18,25 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai.

⁷⁴ Skaičiuojant ES SF lėšų dalį nuo valstybės biudžeto, valstybės biudžetas suprantamas plačiąja prasme, t. y. kaip valstybės biudžeto, ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos

7 lentelė. ES SF lėšų dalis nuo valstybės biudžeto lėšų, skirtų švietimo sričiai (2011 – 2013 m.)

	2011	2012	2013
ES lėšos (mln. Eur)	168,18	143,08	222,78
Valstybės biudžeto lėšos (mln. Eur)	687,05	1 213,31	1 220,59
% valstybės biudžeto	24,48	11,79	18,25

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Žemiau pateiktoje lentelėje nurodoma švietimo sričiai skirto finansavimo ES SF lėšomis dalis valstybės biudžeto lėšose⁷⁵, skirtose švietimo sričiai 2014–2017 m. laikotarpiu. 2014 m. ES SF lėšos sudarė 16,32 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai, o 2015 m. sumažėjo iki 11,47 proc. 2016 m. ir 2017 m. ES SF lėšos, skirtos švietimo sričiai finansuoti, sudarė atitinkamai 3,04 proc. ir 3,82 proc. valstybės biudžeto lėšų skirtų finansuoti šiai sričiai.

8 lentelė. ES SF lėšų dalis nuo valstybės biudžeto lėšų, skirtų švietimo sričiai (2014 – 2017 m.)

	2014	2015	2016	2017
ES lėšos (mln. Eur)	199,75	137,32	33,92	44,87
Valstybės biudžeto lėšos (mln. Eur)	1 224,19	1 196,77	1 115,13	1 174,13
% valstybės biudžeto	16,32	11,47	3,04	3,82

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Remiantis VBAMS, Lietuvos Statistikos departamento ir Finansų ministerijos pateiktais duomenimis, 2014 m. švietimo srities finansavimas sudarė 3,35 proc., o 2015 m. – 4,56 proc. BVP. 2016 m. ir 2017 m. švietimo srities finansavimas sudarė atitinkamai 4,33 proc. ir 4,17 proc. BVP.

9 lentelė. Švietimo srities viešųjų išlaidų dalis nuo BVP (2014 – 2017 m.)

	2014	2015	2016	2017
Viešosios išlaidos švietimo sričiai (mln. Eur)	1 224	1 706	1 683	1 759
BVP (mlrd. Eur)	36 568	37 434	38 849	42 191
% nuo BVP	3,35	4,56	4,33	4,17

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis ir Finansų ministerijos pateiktus duomenis apie savivaldybių biudžetų lėšas analizuojamai sričiai

⁷⁵ Skaičiuojant ES SF lėšų dalį nuo valstybės biudžeto, valstybės biudžetas suprantamas plačiąja prasme, t. y. kaip valstybės biudžeto, ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos

3. INTERVENCIJŲ VERTINIMAS

Šiame skyriuje pateikiamas valstybės intervencijų (toliau – intervencijų) turinio vertinimas. Analizuojami trys intervencijų rinkiniai pagal nustatytus tris Užimtumo ir socialinės įtraukties VPS tikslus: (1) pristatomas dabar vykdomų intervencijų rinkinys ir nurodomi intervencijų tipai; (2) pateikiamas šių intervencijų rinkinių įvertinimas ir pasiūlymai dėl jų optimizavimo; (3) nustatomas ES investicijų prisidėjimas intervencijų rinkinyje, ir (4) įvertinamas ES SF investicijų indėlis siekiant tikslų bei pateikiamos rekomendacijos dėl geresnio investavimo 2021–2027 m. laikotarpiu. Konkretūs analizuojami TS klausimai nurodomi prie atskirų poskyrių.

3.1. INTERVENCIJOS, SKIRTOS GERINTI BENDROJO UGDYMO REZULTATUS IR MAŽINTI UGDYMO KOKYBĖS NETOLYGUMUS (1 TIKSLAS)

3.1.1. Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas

3.1.1.1. Intervencijų struktūra

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šį vertinimo klausimą:

TS 9.1.3. Kokios valstybės intervencijos į šias viešosios politikos sritis yra vykdomos, siekiant jose numatytų tikslų (nustatyti struktūrą):

TS 9.1.3.1 pagal intervencijos tipą (reguliavimas, finansavimas, gamyba, pajamų palaikymas)

Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiamas dabar vykdomų intervencijų vertinimas pagal jų atitikimą tikslams. Apžvelgiamos intervencijos, kuriomis prisidedama prie bendrojo ugdymo rezultatų gerinimo ir ugdymo kokybės netolygumų mažinimo tikslo ir nustatomas intervencijų tipas. Remiantis intervencijų logika, intervencijos grupuojamos pagal uždavinius.

10 lentelė. Bendrojo ugdymo rezultatų gerinimo ir ugdymo kokybės netolygumų mažinimo intervencijų rinkinys

Intervencija	Tipas
1 uždavinys: Mažinti ugdymo kokybės netolygumus	
Infrastruktūros optimizavimas:	
- Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų modernizavimas;	Finansavimas (ES/SF)
- Naujų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vietų sukūrimas;	Finansavimas (ES/SF)
- Bendrojo ugdymo finansavimo metodikos pertvarka;	Finansavimas (ES/SF)
- Savivaldybių švietimo planai;	Reguliavimas
- Mokyklų aprūpinimas gamtos ir technologinių mokslų priemonėmis;	Finansavimas (ES SF)
- Bendrojo ugdymo mokyklų atnaujinimas;	Finansavimas (ES SF)
- Socializacijos centrų infrastruktūros gerinimas.	Finansavimas (ES SF)
Ugdymo turinio gerinimas:	
- Informatikos turinio diegimas pradiniam ugdyme;	Finansavimas (ES SF)
- Savivaldybių mokyklų pertvarkos bendrieji planai;	Reguliavimas
- Bendrųjų ugdymo programų atnaujinimas;	Reguliavimas
- Ikimokyklinio vaikų ugdymo ankstinimas;	Reguliavimas
- Ikimokyklinio ugdymo programų diegimas;	Finansavimas (ES/SF)
- Specialiųjų mokymosi priemonių ir techninės pagalbos priemonių kompleksų įsigijimas;	Finansavimas (ES/SF) Finansavimas (ES/SF)

Intervencija	Tipas
- Ugdymo kokybės gerinimas mokyklose.	
Palankaus mikroklimato mokyklose kūrimas: - Privalomos patyčių, žalingų polinkių ir kitos prevencijos ir pagalbos vaikams programos; - Psichologų, kitų švietimo pagalbos specialistų pareigybių steigimas mokyklose;	Reguliavimas/Finansavimas Finansavimas Finansavimas
Lygias galimybes užtikrinančio ugdymo gerinimas: - Tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių pareigybių išlaikymas; - Visos dienos mokyklų modelių išbandymas; - Nemokamas mokinio nuvežimas į ir parvežimas iš mokyklos; - Mokyklinių autobusiukų įsigijimas; - Kompensacija vaikų maitinimui ankstyvojo ugdymo įstaigose; - Kompensacija šeimoms, kurių vaikai lanko privačias ankstyvojo ugdymo įstaigas; - Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių ugdymo gerinimas.	Finansavimas Reguliavimas Finansavimas Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF Finansavimas Finansavimas ES/SF
Neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) plėtra: - Neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) tikslinio finansavimo metodikos įdiegimas; - NVŠ infrastruktūros tobulinimas, STEAM centrų kūrimas; - NVŠ įvairovės ir prieinamumo didinimas; - Mokymosi pagalbos suteikimas NVŠ priemonėmis; - Kūrybinės partnerystės; - Kultūros įstaigų lankymo kompensavimas (Kultūros pasas).	Reguliavimas Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF
2 uždavinys: Sukurti ir įdiegti pedagogų pritraukimo, rengimo, ir nuolatinio mokymo(si) ir motyvavimo sistemą	
Pedagogų karjeros ir motyvavimo galimybių gerinimas: - Etatinio mokytojų darbo apmokėjimo įvedimas; - Reikalavimų pedagogų kvalifikacijai nustatymas; - Pedagogų atestacijos sistema; - Pedagoginių profesijų prestižo kėlimo programa.	Finansavimas Reguliavimas Reguliavimas Reguliavimas
Pedagogų kvalifikacijos kėlimas: - Pedagogų kvalifikacijos programų kūrimas ir prieinamumas; - Savivaldybių švietimo centrų veikla; - Pedagoginės studijos dirbantiems pedagogams, siekiantiems įgyti kito dalyko ar srities kvalifikaciją; - Pedagogų dalyvavimas neformaliojo ugdymo programose; - Mokymasis pedagoginėse formaliojo švietimo programose ar moduluose.	Finansavimas Finansavimas Finansavimas Finansavimas ES/SF Finansavimas ES/SF
Naujų pedagogų pritraukimas: - Naujų pedagogų rengimo pertvarka; - Nacionalinių pedagogų rengimo centrų sukūrimas; - Valstybės finansuojamų vietų paskyrimas ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogų rengimui aukštosiose mokyklose; - Kitų sričių specialistų pritraukimas rinktis pedagogo profesiją („Renkuosi mokyti“); - Pedagogų ilgalaikio poreikio analizė.	Reguliavimas Finansavimas Finansavimas Finansavimas ES/SF Finansavimas
3 uždavinys: Sukurti sąlygas ir skatinti mokyklų savarankiškumą, atsakomybę ir atskaitomybę	
Vadovų kompetencijos ir partnerystės gerinimas: - Švietimo vadybos kompetencijų gerinimas ir regioninių pokyčių iniciatyvų diegimas („Lyderių laikas“).	Finansavimas ES/SF
Atskaitomybės skatinimas: - Rezultatų viešinimo įpareigojimas; - Mokyklų veiklos ir rezultatų stebėseną.	Reguliavimas Reguliavimas
4 uždavinys: Skatinti mokyklų partnerystę, junginius ir savitarpio pagalbą	
- Asocijuotų mokyklų formavimas;	Reguliavimas

Intervencija	Tipas
- Tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių pareigybių išlaikymas	Finansavimas
5 uždavinys: Įdiegti į nuolatinę pažangą nukreiptą ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų stebėsenos, pagalbos ir paskatų sistemą	
- Mokinių vertinimo ir įsivertinimo sistemų diegimas mokyklose;	Finansavimas ES/SF
- Dalyvavimas PISA PIRLS, TIMSS ir kituose tarptautiniuose tyrimuose;	Reguliavimas
- Į kokybę orientuotas finansavimas „Kokybės krepšelis“;	Finansavimas
- Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimas;	Reguliavimas
- NVŠ kokybės užtikrinimo sistemos plėtra;	Reguliavimas
- Nuolatinis nacionalinių mokinių pasiekimų patikrinimų vykdymas;	Reguliavimas
- Studijų kokybės vertinimas.	Reguliavimas

3.1.1.2. Intervencijų rinkinio vertinimas ir pasiūlymai dėl jo optimizavimo

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šiuos vertinimo klausimus:

TS 9.1.4. Ar valstybės intervencijos į viešosios politikos sritis yra tinkamos Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių tikslams pasiekti? Paaikškinti, kaip ir kodėl, nagrinėjant intervencijų logiką.

TS 9.1.5. Ar valstybės intervencijos nagrinėjant kiekvieną Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintą viešosios politikos sritį (pagal tipą, o finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius ir formas) yra pakankamos viešųjų politikų tikslams pasiekti? Kodėl? Kurios intervencijos yra perteklinės? Kokių intervencijų trūksta?

TS 9.1.6. Ar valstybės intervencijos nagrinėjant kiekvieną Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintą viešosios politikos sritį (pagal tipą, o finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius ir formas) suderintos tarpusavyje? Kaip ir kodėl? Pateikti gerosios ir blogosios praktikos pavyzdžių, kaip reguliacinės intervencijos papildo finansines intervencijas ir prisideda arba trukdo siekti viešosios politikos tikslų? Kurios dubliuojasi?

TS 9.1.7. Nustatyti valstybės intervencijų efektyvumą siekiant viešosios politikos sritims nustatytų tikslų. Kurios intervencijos pagal tipą, o finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius ir formas duoda didžiausią efektą (nagrinėti kiekvieną Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintą viešosios politikos sritį)? Kurios mažiausia? Kurių galima būtų atsisakyti arba pakeisti finansines intervencijas kitomis?

TS 9.2.4. Koks būtų optimalus viešųjų intervencijų rinkinys pagal kiekvieną viešąją politiką, siekiant visuomenės gyvenimo kokybės augimo?

1 uždavinys: Didinti bendrojo ugdymo tinklo efektyvumą, mažinti kokybės netolygumus

Nepaisant didėjančio finansavimo bendrajam ugdymui, kokybiškų rezultatų nepavyksta pasiekti. Dalies intervencijų (kaip ikimokyklinio ugdymo įstaigų modernizavimas, naujų ugdymo vietų kūrimas ikimokyklinio ar pradinio ugdymo įstaigose) apimtys nepakankamos, atliepian didelę nepatenkintą ikimokyklinio ugdymo paslaugų paklausą.

Intervencijos į tinklo plėtrą, ypač infrastruktūrinę, yra pavienės, fragmentiškos, neaiškus jų pasirinkimo motyvas, prioritetai bei tolesnis rezultatų panaudojimo efektyvumas. Pavyzdžiui, šalyje yra itin didelis ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigų stygius, ne visos mokyklos turi autobusiukus vaikų pavėžėjimui, trūksta kompiuterių, atnaujintų sporto salių, aikštynų, mažoji dalis (TIMSS duomenimis 11 proc.) bendrojo ugdymo mokyklų turi laboratorijas, kurios tiesiogiai prisideda prie geresnių gamtos mokslų pasiekimų, tuo tarpu didelės investicijos skiriamos brangių 10-ties STEAM centrų kūrimui (centrų 3 didžiuosiuose miestuose, 7 tolygiai per visą šalies teritoriją). Šios investicijos skatina švietimo inovacijas, tačiau neužtikrina galimybių visiems šiomis inovacijomis naudotis. Mokyklose esančiomis mažesnėmis laboratorijomis galėtų naudotis visa mokyklos bendruomenė pagal poreikį, tuo tarpu į kuriamus STEAM centrus moksleiviai galės vykti tik kartais, be to, išvykai turės atsitraukti nuo kitų pamokų, patirs papildomų kaštų, tad STEAM centrų prieinamumo, įgalinimo klausimas turėtų būti sprendžiamas papildomomis reguliacinėmis priemonėmis: sutartimis su savivaldybėmis, mokyklomis bei socialiniais partneriais.

Nepakankamai atliekamas vertinimas ir tęstinumas. Eilė intervencijų, kaip informatikos turinio diegimas pradiniam ugdymui, mokymosi pagalbos suteikimas NVŠ priemonėmis, pedagogų dalyvavimas neformaliojo ugdymo programose, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių pareigybės išlaikymo priemonės yra pažangios tačiau fragmentiškas, neaiškus šių priemonių poveikio vertinimas, stokojama nuoseklumo, problemų-sprendimų tarpusavio suderinamumo. Kaip pavyzdžiui, investuojama į pažangią iniciatyvą – informatikos turinio diegimą pradiniam ugdymui, nors neatsižvelgiama, kad vis dar didelė dalis mokyklų patiria kompiuterių stygių.

Nepakankamai atliekamas vertinimas, ar neformaliojo ugdymo programos, kuriose dalyvauja pedagogai padeda diegti modernius mokymo metodus, siekti geresnių ugdymo rezultatų. Mokymosi pagalbos, taikant NVŠ priemones suteikimas turėtų būti formuojamas pirmenybę teikiant toms mokykloms, kuriose ugdymo kokybės problema labiausiai išreikšta, kuriose daugiau socialiai pažeidžiamų vaikų.

Trūksta reguliacinių ir finansinių priemonių, suderinamumo bei kompleksškumo. Pavyzdžiui, visos dienos mokyklos modelių išbandymo iniciatyva yra įgyvendinama tik reguliacinėmis priemonėmis, neskiriant papildomo finansavimo, nors pastaroji priemonė leidžia pasiekti kompleksinį poveikį: mažina socio-ekonominių veiksnių įtaką mokymosi galimybėms, gerina ugdymo pasiekimus, skatina tarp institucinę partnerystę tarp mokyklų, bendruomenės ir vaikų dienos centrų.

Vykdomų intervencijų kompleksas rodo didelę pažangių iniciatyvų įvairovę, tačiau nesuteikia aiškių nuoseklių kryptių, kaip šalyje bus įveiktos sisteminės problemos: ugdymo kokybės skirtumai tarp mokyklų, ikimokyklinio ugdymo vietų trūkumas, žema ugdymo kokybė ir pedagogų kvalifikacija bei pedagogų stygius. Švietimo strateginio planavimo, vadybos ir įgyvendinimo priežiūros stygių bei ydingą, struktūrinį socialinės atskirties „užprogramavimą“ visuose šalies švietimo lygmenyse pabrėžia EBPO rekomendacijose Lietuvai.⁷⁶

Tinklo glaudinimas įgyvendinamas tik reguliacinėmis priemonėmis⁷⁷, neužtikrinant suderinamumo ir kontrolės. Didelė dalis savivaldybių parengtų tinklo optimizavimo planų yra nekokybiški, neatliepia nacionalinių strateginių prioritetų, nesiekia ekonominio efektyvumo, nenumato ugdymo kokybės tikslų. Esami finansiniai mechanizmai nepripusideda prie tinklo sanglaudos, o priešingai – sudaro galimybes toliau investuoti net į tas mokyklas, kurios ateities perspektyvoje dėl mažėjančio moksleivių skaičiaus bus uždarytos. Reiktų aiškių gairių, pakankamo kiekio konsultacijų nei nacionalinio lygmens mechanizmų, kurie užtikrintų efektyvų, nuoseklų ir planingą bendrojo ugdymo įstaigų tinklo optimizavimą.

Lygių galimybių užtikrinimas. Norint didinti švietimo prieinamumą, svarbu siekti švietimo įstaigų tinklo optimizavimo atsižvelgiant į demografines tendencijas teritoriniu aspektu ir vystyti švietimo tinklo aptarnavimo pajėgumus (pavežėjimo į / iš švietimo įstaigų paslaugas ir pan.). Taip pat svarbu užtikrinti, kad specialių ugdymo poreikių turintiems besimokantiejiems skirtas finansavimas atitiktų ugdymo poreikio lygį. Kaip viena iš ES struktūrinių fondų intervencijų kryptių galėtų būti investicijos į visos dienos mokyklų modelių plėtrą, tęsiant Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pilotinių visos dienos mokyklų iniciatyvą. Visos dienos mokykla – tai vienas iš mokymosi proceso organizavimo būdų, kurio požymiai: ilgesnis negu įprastai mokykloje praleistas laikas, tikslingai planuojamas ir derinamas formalusis ugdymas ir neformalusis švietimas, teikiama individuali mokymosi, švietimo pagalba ir socialinės paslaugos vaikui ir jo tėvams (globėjams, rūpintojams), organizuojamas maitinimas dienos metu, į veiklas aktyviai įtraukiami verslo ir socialiniai partneriai bei užtikrinama saugi aplinka vaikui iki grįžtant į namus.

⁷⁶ EBPO (2017). Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje

⁷⁷ Bendrojo ugdymo mokyklų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Švietimo ir mokslo ministerija, tinklo pertvarkos 2017–2020 metų bendruoju planas ir savivaldybių tinklo optimizavimo planai

Pateikiamos kitos svarstybinos priemonės, padedančios užtikrinti vienodas galimybes visiems ir mažinti socio-ekonominių veiksnių įtaką ugdymo kokybei: ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas visiems vaikams, nemokamas maitinimas visiems moksleiviams (kaip socialinės lygybės principas taikoma Estijoje, Suomijoje), vienoda pagrindinė mokymosi bazė (laboratorijos, fizinio aktyvumo erdvės, kūrybos erdvės) ir mokymosi priemonių prieinamumas (elektroninės platformos), didesnis dėmesys mokyklos klasės ir mokyklos mikroklimatui (patyčių prevencijos programos), vienodos mokytojų kvalifikacijos kėlimo galimybės, nepriklausomai nuo mokyklos dydžio ir vaikų skaičiaus. Reguliacinėmis priemonėmis turėtų būti keičiama dabartinė maksimalaus vaikų skaičiaus grupėje reglamentavimo politika į „vaiko-pedagogo“ santykio reglamentavimą, kas ne tik gerintų pedagogų darbo sąlygas, bet ugdymo kokybę

Suomijoje galiojantis principas „nė vienos prastos mokyklos“ yra nukreiptas į mokyklos ugdymo aplinkos ir ugdymo kokybės tolygumų užtikrinimą ir tikslinę pagalbą, sunkumus patiriančioms mokykloms, galėtų būti pritaikytas ir Lietuvoje, mažinant ugdymo kokybės skirtumus tarp mokyklų.

Siekiant padidinti švietimo įtrauktį reikalinga suprojektuoti tokią švietimo sistemą, kuri laiduotų „tiltų ir perėjimų“ sistemoje galimybes, nes šiuo metu žemesnės socialinės padėties asmenys tik retais atvejais įgyja aukštąjį išsilavinimą.

EBPO, apžvelgdama galimybes „tiltų ir perėjimų“ sistemoje, rekomenduoja eilę sprendimų: papildoma finansinė parama kaimo vietovėse esančioms mokykloms, ypač mobilumui, išorinių paslaugų pritraukimui, kas leistų kompensuoti ugdymo ir bendrakultūrinės aplinkos stygių; mokyklų savitarpio pagalbos junginiai (klasteriai); moksleivių mainų programos, profesinis orientavimas; visos dienos mokyklos ir individuali pagalba moksleiviams, susiduriantiems su sunkumais. Gabiems gimnazistams iš socio-ekonominiu aspektu nepalankių šeimų – papildomos stipendijos, finansinė parama, bendrabutis ar kitos lengvatos abiturientams iš kaimo mokyklų stojantiems į aukštąsias mokyklas, kokybiškas bendrasis ugdymas profesinėse mokyklose.

Infrastruktūros investicijos nesusietos su ugdymo kokybės rezultatų pasiekimais. Didžioji dalis ES SF investicijų yra skirta infrastruktūrai, keliant tikslą, kad ugdymo kokybė bus gerinama „per pastatų, ugdymo priemonių ir aplinkos modernizavimą“. Tačiau kai kurių įgyvendinamų projektų vertinimo rodikliai nesusiję su ugdymo kokybės rezultatų pasiekimu, pavyzdžiui, socializacijos centrų infrastruktūros gerinimas. Galvojant apie finansavimo perspektyvą po 2020 m. manoma, kad investicijų prioritetai turėtų keistis. Vienas iš siūlymų – susieti viešąsias investicijas ir švietimo kokybę, tai galėtų būti „pokyčių krepšelio“ įdiegimas, kai finansavimas švietimo institucijoms skiriamas konkrečioms priemonėms, orientuotoms į švietimo kokybę, finansuoti.

Finansavimo modelio pertvarkai trūksta objektyvios stebėsenos. Įdiegta mokyklų finansavimo pertvarka pereinant nuo mokinio „krepšelio“ prie klasės „krepšelio“ yra kritikuojama EBPO. EBPO pataria Lietuvai netaikyti klasės „krepšelio“ modelio nacionaliniu mastu, nes jis tik iš dalies padeda išspręsti skurdžiausių mokyklų problemas, tačiau sistemškai sumažina mokyklų konkurenciją, kas atsiliepia perspektyvoje mažėjančia ugdymo kokybe. Siūloma geriau koreguoti buvusį modelį arba ieškoti naujų modelių derinių, pavyzdžiui: klasės krepšelyje papildomas koeficientas taikomas vaikams iš socio-ekonomiškai nepalankių šeimų, greta „klasės krepšelio“ įdiegiamas „pokyčių krepšelis“, skirtas mokykloms, kurių mokymo bazė nepakankama ar reikalauja atnaujinimo. Taip pat gali būti teikiamos metinės paskatos mokykloms, pasiekusioms ugdymo kokybės pažangą.

Nepakankamos intervencijos į ikimokyklinio ir pradinio ugdymo tinklo prieinamumą ir ugdymo kokybę. Glaudinant mokyklų tinklą, uždarant mažai moksleivių surenkančias mokyklas būtina užtikrinti socialinį teisingumą ir mokymo paslaugų prieinamumą mažamečiams. Pavėžėjimo paslauga negali išspręsti prieinamumo klausimo 1–4 metų vaikams, todėl vykdant tinklo pertvarką būtina ieškoti efektyvių ir nebrangių sprendimų, kaip pvz.: mobilios ikimokyklinės įstaigos, lauko darželiai. Kompleksiškai turėtų būti sprendžiamas ir vietos gyventojų įtraukimas į mažamečių ugdymą bendrakūros principu: savanoriaujant arba įgyjant kvalifikaciją.

Ateityje tai pat plėtotinos integruotos ugdymo plėtros priemonės, nes jos užtikrina lygias galimybes visiems vaikams dalyvauti mokymo procese, formuoja įtraukties kultūrą mokyklose ir visuomenėje.

Vaikų dienos centrai – ikimokykliniam ugdymui

Lietuvoje veikia 450 vaikų dienos centrų, iš kurių didelė dalis yra nevyriausybinių organizacijų ar bendruomenių administruojami centrai. Vaikų dienos centrai teikia vaikų po pamokinio užimtumo, neformalaus švietimo paslaugas. Vaikų dienos centrus finansuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei savivaldybės. Rytais vaikų dienos centrų patalpos dažnai yra tuščios ir gavus papildomą finansavimą galėtų būti panaudotos ikimokyklinio vaikų ugdymo tikslams.

Tuo pačiu principu galėtų būti įveikinti ir jaunimo centrai bei atvirosios jaunimo erdvės, kurios taip pat yra finansuojamos savivaldybių ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Šių, vaikams ir jaunimui skirtų, organizacijų veiklos išplėtimas leistų padidinti bendrą paslaugų kokybę, nes papildomos pajamos leistų pritraukti geresnės kvalifikacijos personalą, skirti lėšų jo apmokymui, pritaikyti infrastruktūrą.

Intervencijos į neformaliojo švietimo plėtrą ir palaikymą pakankamos, tačiau rekomenduojama plėsti tikslinę grupę ir susitelkti į ugdymo tikslus. Nuosekliai didinamos intervencijos į neformalaus švietimo plėtrą duoda akivaizdžių rezultatų, pastebimas neformaliame ugdyme dalyvaujančių moksleivių skaičiaus didėjimas. Tačiau nepakanka intervencijų tikslingai nukreiptų į tas neformalaus ugdymo veiklas, kurios prisideda prie geresnių ugdymo rezultatų, pavyzdžiui, visos dienos mokykla, pagalba ugdymui NVŠ priemonėmis. Didelė dalis neformalaus ugdymo veiklų yra susijusios su fiziniu aktyvumu, menais, tačiau mažai veiklų, kurios skatintų gamtos mokslų pažinimą, tiriamąją, informacinių technologijų, inžinerinę veiklą, skatintų skaitymo ar rašymo kultūrą. Taip pat rekomenduojama išplėsti neformaliojo švietimo krepšelio tikslinę grupę, įtraukiant ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikus. Neformaliojo ugdymo krepšelis prisidėtų prie šių programų diegimo galimybių vaikams iki 7 metų. Prasmingų ir veiksmingų edukacinių programų rengimui ir vykdymui reikėtų numatyti bendrus kultūros ir švietimo sričių mokslininkų ir praktikų projektus bei veiklas. Be to, neformaliojo švietimo krepšelio ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams leistų efektyviau panaudoti esamą neformaliojo ugdymo infrastruktūrą.

Neišnaudojama turima socialinė ir kultūros infrastruktūra, trūksta tęstinių intervencijų. Šalys, pasiekusios švietimo ir mokymosi proveržį plėtoja ugdymo ekosistemos sampratą – „mano klasė – tai mano miestas“. Visa miesto ar gyvenvietės infrastruktūra ir įstaigos prisideda prie švietimo, sudarydamos lengvatines arba nemokamas sąlygas mokymui. Teikia ugdymo paslaugas, bendradarbiaudami su mokytojais kuria pamokų programas. Dabartiniame intervencijų komplekse yra tik dvi priemonės („Kultūros pasas“ (Finansavimas) ir visos dienos mokyklos modeliai (Reguliavimas), kuriomis įgalinama egzistuojanti sociokultūrinė infrastruktūra, į kurią jau investuotos arba yra investuojamos lėšos: sukurti daugiafunkciniai centrai, vaikų dienos centrai, jaunimo erdvės, bendruomenės, bibliotekos, muziejai ir pan. Sėkmingi intervencijų pavyzdžiai – tęstinis finansavimas tokiems tarpsritiniams neformalaus ugdymo projektams kaip „Kultūros pasas“, „Kūrybinės partnerystės“, „Herojaus kelionė“.

Kultūros ir švietimo partnerystė

Besimokantis muziejus (angl. *Learning Museum*). Danijos nacionalinis projektas, įtraukęs 30 muziejų ir 13 pedagogų ugdymo centrų. Projekto tikslas – sukurti sąlygas ir programas ikimokyklinio ir pradinio ugdymo vaikų švietimui naudojantis muziejų ir kultūros infrastruktūra ir erdvėmis. Projekto rėmuose muziejų darbuotojai ir mokytojai kūrė specialias edukacines programas, vadovėlius, vyko praktinės stažuočių ir mainų programos. Muziejai atvėrė duris pedagogikos studentams, kurie čia atliko praktiką teikdami edukacines paslaugas. Projekto poveikis buvo daugiaplanis – kultūros įstaigos tapo

atviresnės vaikų švietimui, išplėtė paslaugų spektrą, jauni mokytojai įgijo žinių ir patirties kurti įdomesnes, novatoriškesnes ugdymo programas, moksleiviai išplėtė mokymosi kontekstą ir patirtis.

Bendruomeniniai centrai, NVO, socialinis verslas. Daugelis intervencijų, kaip pavyzdžiui ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų modernizavimas, naujų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vietų sukūrimą, mokyklų aprūpinimas gamtos ir technologinių mokslų priemonėmis, bendrojo ugdymo mokyklų atnaujinimas, nesudaro galimybių dalyvauti privačioms, visuomeninėms ugdymo įstaigoms, bendruomenėms, NVO, socialiniams verslams.

Lietuvoje veikia apie 450 vaikų dienos centrų, taip pat atvirieji jaunimo centrai (36), atviros jaunimo erdvės (66), įkurti ir renovuoti bendruomenių centrai, amatų namai ir pan. Steigiasi bendruomeninės mokyklos „Melkio mokykla“, Širvintų „tėkmės“ mokykla, visuomeninės Valdorfo metodo mokyklos, Montesori metodo mokyklos. Yra bendruomenių, atidariusių laikus, mobilius lauko vaikų darželius. Tačiau šios visuomeninės iniciatyvos neturi galimybės pasinaudoti esamomis intervencijomis, o tikslingai jų plėtrai nėra numatyta tikslinių priemonių. Finansinė priemonė – kompensacija šeimoms, kurių vaikai lanko privačias ankstyvojo ugdymo įstaigas yra reikšminga paskata tokių bendruomeninių mokyklų kūrimui.

Ateityje galėtų būti svarstomos ES struktūrinių fondų priemonės, skatinančios nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės, savivaldybės ir socialines partnerystes tarp verslo ir viešojo intereso organizacijų kurti ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas. Kaip alternatyva galimi mobilūs vaikų darželiai. Mobilų paslaugų modelius jaunimui yra parengęs Jaunimo reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Taip pat vaikų ikimokykliniam ugdymui galėtų būti pasitelktas vaikų dienos centrų tinklas (visos dienos mokyklų modelis), skirtos investicijos esamų ikimokyklinio ir pradinio įstaigų modernizavimui.

Bendruomeninė mokykla, saviorganizacijos principais

Širvintų tėkmės mokykla – bendruomeninė pelno nesiekianti organizacija, teikiant ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas. Mokykla pilnai veikia saviorganizacijos principais, valdyme kartu su administracija aktyviai dalyvauja ir mokyklą bei darželį lankančių vaikų tėvai, 35 šeimos. Administracinius klausimus koordinuoja ir sprendžia asociacijos administratorius, už ugdymo veiklą atsakingas ugdymo vadovas, visus kitus klausimus bendruomenės nariai sprendžia įvairiuose komitetuose. Mokykla išlaikoma iš „mokinio krepšelio“ bei tėvų mokesčių, daug veiklų atliekama savanoriškai.

Mokykla – bendruomenės daugiafunkcis centras

Šiaulių raj. Aukštelkės mokykla – daugiafunkcinis centras. Mokykla, kurioje bendruomenės gyvenimas ir ugdymas susilieja, vyksta veiklos vaikams, jaunimui, šeimoms, visai bendruomenei. Mokykla sėkmingai įgyvendina moderniausias geros mokyklos principus, vykdo daug inovatyvių projektų, pasiekia gerų ugdymo rezultatų. Mokykla skatina ankstyvąjį ugdymą, turi tam pritaikytą aplinką ir personalą. Atsižvelgiant į bendruomenės poreikius mokykla kartu su partneriais teikia bendruomenės šeimoms socialines, jaunimo užimtumo paslaugas. Šeimų nariai dalyvaudami mokyklos bendruomenės gyvenime veikia ir mokosi saugioje, palaikančioje ir stabilioje aplinkoje.

Trūksta praktinių ugdymo priemonių naujos bendrojo ugdymo programos diegimui mokyklose. Didelės žmogiškosios ir finansinės investicijos skirtos atnaujinti bendrojo ugdymo programas, tačiau nepakanka nuolatinių priemonių, kurios užtikrintų šių programų įdiegimą visose mokyklose. Patvirtinus bendrąsias programas buvo rengiami mokymai, tačiau trūkstą jų tęstinumo. Kai kurių kursų: informacinių technologijų pradiniam ugdyme, integruoto gamtos mokslų pagrindiniame ugdyme atnaujinimas numatytas projekte „Ugdymas ateičiai“ palaipsniui išbandant kartu su mokyklomis iki 2021 metų. Tokie atskiri veiksmai rodo, kad nėra aiškios sistemos ir priemonių komplekso, kuriuo būtų užtikrinta, kad naujos programos maksimaliai greitai ir efektyviai pasiektu moksleivius.

Kokybiškos programos išlieka popieriuje, nes nėra numatyta intervencijų tiksliniams pedagogų mokymams, priemonėms, vadovėliams, kas užtikrintų šių ugdymo programų diegimą. Iškelus tikslą atnaujinti programas, nėra strateginio plano, kaip ir kada šios programos pasieks moksleivius. Ateityje reikalingos intervencijos atviro kodo žinių bankams, kuriuose pedagogai galėtų dalintis sukurta medžiaga, pamokų planais. Esantys elektroniniai instrumentai yra centralizuoto valdymo – administruojami UPC, turinys taip pat kuriamas centralizuotai. Toks centralizuotas požiūris, neužtikrina tinklaveikos ir bendrakūros, yra neefektyvus kaštų ir rezultato santykiu.

Visos mokymo priemonės internete

Estijoje mokytojų tarpe dvi populiarios valstybinės mokymo priemonių platformos: www.koolikott.ee talpina kelias dešimtis pamokų įvairiomis temomis, informaciją apie šimtus mokymo programų pedagogams. www.Opiqu.ee, veikianti visose mobiliojo ryšio ir per informacinių technologijų priemonėse talpina visus vadovėlius, pratybas, pamokų planus ir 150 mokymo paketų estų, rusų, anglų ir suomių kalbomis, kuriuos parengė įvairios leidyklos. E-platformose pateikiamos priemonės atitinka bendrojo ugdymo programą yra nuolatos pildomos ir atnaujinamos. Prieiga prie platformų nemokama arba finansuojama ES/SF priemonėmis.

Ukrainoje, nacionaliniu mastu atnaujinant pradinio ugdymo programą, diegiant integruotą mokymą nuo pirmos klasės, vyriausybė bendradarbiaudama su socialiniu verslu didžiąją dalį pradinių klasių mokytojų apmokė, egzaminavo ir sertifikavo e-platformos www.ed-era.com pagalba.

EBPO teigimu, šalyse, kuriose žema pedagogų kvalifikacija, ugdymo priklausomybė nuo vadovėlių yra didelė. Nepaisant realios situacijos, kai didžioji dalis mokytojų vadovaujasi ne programomis, o vadovėliais, nėra nė vienos intervencinės priemonės, kuri būtų skirta įvertinti, ar šalies vadovėliai atitinka PISA reikalavimus. Ekspertų teigimu, dabartinių mokyklose naudojamų vadovėlių kokybė siekia žemiausius PISA 1 ir 2 lygius. Tokia situacija „užprogramuoja“ sistemiškai žemą moksleivių rezultatų pasiekimą. Ugdymo plėtotės centro nuomone, mokytojai neturėtų remtis vadovėliais, tačiau, šalyje taip pat nėra sukurta centralizuotų atviro kodo bankų, kuriuose mokytojai galėtų talpinti ir dalintis ugdymo medžiaga, nėra ir pedagogų kvalifikacijos kėlimo sistemos, kuri tikslingai padėtų mokytojams pereiti nuo vadovėlių prie savarankiško pamokos projektavimo. Taip pat nėra atlikta tyrimų, koks realus mokymo priemonių stygius, ypač skurdesnėse mokyklose.

Analizuojamuoju periodu įgyvendinta mokyklų aprūpinimo gamtos ir technologinių mokslų priemonėmis intervencija gali prisidėti prie ugdymo kokybės gerinimo, jei įrangą lydės ir mokymo metodikos bei atitinkama mokytojų kvalifikacija. Todėl perspektyvoje plėtojant šią svarbią priemonę svarbu išlaikyti kompleksškumą – technologines intervencijas derinant su „minkštosiomis“ žinių ir gebėjimų priemonėmis

Socialinių, psichologinių iššūkių sprendimui skirtos intervencijos nepakankamos ir nesisteminės. Švietimo ir mokslo ministerijos metinės veiklos ataskaitos rodo, kad yra dedamos pastangos sprendžiant patyčių ir psichologinio mikroklimato problemas mokyklose, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šios problemos tampriai susijusios su visos visuomenės branda, gauti rezultatai nėra labai akivaizdūs. Norint pasiekti sisteminių pokyčių, reikalingas nuoseklus ilgalaikis darbas, finansavimas, kad būtų sukurta specialistų pritraukimo į regionus mechanizmas. Nepaisant to, kad teisinė bazė įpareigoja vykdyti sisteminius pokyčius, dėl riboto finansavimo, kiekvienais metais yra sprendžiami ne sisteminiai, o aktualiausi klausimai. 2016–2017 m. daug intervencijų nukreipta į socializacijos centrų gerinimą, 2017–2019 m. psichologo pareigybių steigimą mokyklose ir pedagoginėse psichologinėse/švietimo pagalbos tarnybose. 2017–2018 m. pradėtos sisteminės intervencijos: diegiamos patyčių ir kitos prevencinės programos visose mokyklose, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus pareigybės įsteigimas savivaldybių administracijose ir išlaikymas, siekiant tampresnio atskirų sričių bendradarbiavimo, siekiant išvengti persidengimo su sveikatos priežiūros ir socialinės atskirties intervencijomis.

Šalyje veikia 60 tarpinstitucinių koordinatorių, tačiau koordinatorių veikla daugiausiai nukreipta į pagalbą vaikams, turintiems specialiųjų poreikių ar esantiems socialinės rizikos sąlygose. Ateityje koordinatorių funkcijos ir tikslinių klientų grupė galėtų būti išplėstos, apimant ir psichologinio mikroklimato, patyčių, savižudybių prevencijos temas. Taip pat pažymėtina, kad ateityje vertinga būtų intensyvi kompleksinė (smūginė) pagalba mokykloms ar klasėms, kuriose iškyla psichologinio mikroklimato iššūkių, aukštas patyčių lygis.

2 uždavinys: Sukurti ir įdiegti pedagogų pritraukimo, rengimo, ir nuolatinio mokymo(si) ir motyvavimo sistemą

Nėra visuminės pedagogų mokymo ir motyvavimo sistemos. Sukurti trys nacionaliniai pedagogų rengimo centrai prie Vilniaus universiteto, Vytauto didžiojo universiteto ir Šiaulių universiteto Intervencija įvykdyta, panaikinus Lietuvos edukologijos universitetą. Investuota į priemones dirbantiems pedagogams, norintiems plėsti kvalifikaciją pasirenkant naujus dalykus ar sritis. Pakeistas pedagogų atlyginimo modelis. Veikia pedagogų atestacijos sistema. Įgyvendinamos pavienės iniciatyvos (seminarai, konferencijos, nuotolinio mokymo kursai) pedagogų mokymui. Tačiau šios priemonės yra tarpusavyje nesuderintos, nepakankamos, perteklinis dėmesys skiriamas atestacijoms, pedagogo darbo stebėsenai, ataskaitoms.

Sisteminė problema, neleidžianti pasiekti kokybinio pokyčio yra ta, kad nėra nacionalinės naujų pedagogų pritraukimo, perteklinių pedagogų perkvalifikavimo, nuolatinio mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo paskatų strategijos. Nėra strateginės pedagogų kapitalo vadybos nei nacionaliniu nei regioniniu lygmeniu. Nėra į rezultatus orientuoto pedagogų atlyginimo ir motyvacinės paskatų sistemos. Tuo tarpu būtent mokytojų atranka, rengimas, nuolatinis mokymasis ir motyvavimas anot EBPO yra pagrindinės priemonės, užtikrinančios ugdymo kokybės augimą.

Išanalizavus kt. ES šalių patirtį reikėtų reguliacinėmis priemonėmis gerinti ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogų sąlygas, mažinti šių pedagogų kontaktinių valandų skaičių ir didinti nekontaktinių, darbo užmokesčio koeficientus sulygtinti su mokytojų koeficientais.

Savivaldybių švietimo centrai neturi nei kompetencijų nei išteklių kelti pedagogų kvalifikaciją. Švietimo centrai organizuoja mokymus vadovaudamiesi ne esamu poreikiu, o rinkoje esančia mokymų ir lektorių pasiūla, nors ekspertų vertinimu šie mokymai dažnai neatitinka bendrojo ugdymo programų. Intervencijų komplekse nėra nė vienos priemonės, kuri būtų nukreipta į savivaldybių švietimo centrų pertvarką, jų teikiamų paslaugų kokybės stebėseną ir analizę. Praktika rodo, kad mokyklos tikslingai užsako mokymus pagal savo poreikį, o švietimo centrai tampa tik pažymėjimo išdavimo įstaigomis. Turimas žmogiškas ir materialinis švietimo centrų kapitalas yra gana fragmentiškai naudojamas nuolatinio mokymosi tikslams, neformalaus suaugusiųjų ugdymo organizavimui ar neformaliajam profesiniam ugdymui. Ateityje, įvertinus švietimo centrų artumą vietos bendruomenei, pastarosios funkcijos galėtų tapti prioritetinėmis, o pedagogų ugdymo lėšos paskirstytos mokykloms, ypač silpnesnėms, taip siekiant mažinti kokybinį atotrūkį ir sudarant vienodas ugdymo sąlygas visiems.

Nėra priemonių švietimo inovacijų skatinimui nei praktinių švietimo idėjų inkubatorių. Neįveiksminamas visuomenės, socialinio verslo, mokyklų kūrybinis potencialas. Sėkmingi tęstiniai projektai, nukreipti į naujų mokytojų pritraukimą, išlieka projektais, nors galėtų tapti nacionalinėmis programomis. Panašių intervencinių projektų patirtis, kuomet nauji pedagogai visapusiškai ugdomi ir įgyja įvairiapusės pedagoginio, švietimo vadybos darbo patirties galėtų būti plėtojam sisteminiu lygiu orientuojantis ne tik į naujus, bet ir į esamus mokytojus.

Fondas technologinėms švietimo inovacijoms

Estijos švietimo ir mokslo ministerija bendradarbiaudama su Ūkio ministerija, privačiais investuotojais ir startuoliais 2018 m. inicijavo finansavimą (fondą) švietimo technologinėms

inovacijoms. Pagrindinis iniciatyvos tikslas – kokybiškas ugdymo turinys (e-paslaugos ir mokymosi medžiaga) bei kompetencijos taikyti šį turinį pamokose pedagogiškai prasmingu keliu, siekiant pagrindinių ugdymo tikslų. Estijos politikų teigimu prasmingas ir subalansuotas technologijų naudojimas padeda kelti mokymosi rezultatų pasiekimus. Taip pat siekiama, kad atsirastų technologiniai sprendimai, padedantys sumažinti švietimo administracinę našta, pagerinti statistinių duomenų kaupimą ir analizę. Edu&Act programa siekia kurti aukštos ugdymo kokybės turinį (e-priemonės), plėsti kompetentingų mokytojų ratą (e-paslaugos) ir mokymosi aplinkų įvairovės pasiūla (įvairios mokymosi priemonės ir jų ryšiai).

Neįgalinimas pedagogų potencialas. Intervencijos, skirtos ugdymo kokybės kėlimui, ugdymo programų, metodikų kūrimui, nukreipia finansavimą į valstybės institucijas: UPC, ŠAC, MVA, Švietimo informacinių technologijų centrą, o sukurtos priemonės lieka dokumentuose, yra „nuleidžiamos iš viršaus į apačią“ mažo mastelio pavienių mokymų keliu arba produktų apimtys ir kokybė neatitinka pedagogų lūkesčių ir nesulaukia populiarumo. Tuo tarpu šalyje esantis kvalifikuotų ir gerų rezultatų pasiekiančių pedagogų ir ugdymo įstaigų potencialas nėra įveiklinamas, neskatinama bendrakūra, mokyklų savitarpio partnerystė ir pagalba. Pedagogų potencialas galėtų būti įveiklintas per pedagogų mentorystės programas, pedagogų įtraukimą rengti mokymus kolegoms, pedagogų mobilumą tarp mokyklų, atviro kodo elektronines ugdymo priemonių platformas, kurių kūrėjais būtų pedagogai. Didelė dalis finansinių intervencijų skirtos palaikyti perteklinį nacionalinį švietimo reguliavimo aparatą, užuot pasiektų savivaldybes, mokyklas, mokytojus ar moksleivius, Šį iššūkį galima būtų spręsti perimant pavyzdyje pateiktą užsienio šalių patirtį, kai tęstinį mokytojų ugdymą organizuoja ne nacionalinės įstaigos, bet mokytojų asociacijos, skatinama mokyklų – kaip besimokančių organizacijų, kurios nuolat pačios tiria savo veiklą ir ją tobulina kultūra. Pastarosios intervencijos galėtų būti įgyvendintos partnerystės sutarčių tarp mokytojų asociacijų ir Švietimo ir mokslo ministerijos pagrindu bei skiriant finansavimą tikslinėms programoms. Pedagogų kvalifikacijos reikalavimai, apibrėžiant kvalifikacijos kėlimo ir tęstinių mokymų turinį (pvz. Jaunesniems pedagogams privalomi pedagogikos, psichologijos mokymai, vyresniems – ugdymo turinio atnaujinimo, mokymo metodų mokymai) galėtų būti įgyvendinami reguliacinėmis priemonėmis.

Sėkmingiausių pasaulyje ugdymo sistemų pagrindas – mokytojų partnerystė ir savitarpio ugdymas

EBPO duomenimis, efektyviausias kelias gerinti pedagogų kvalifikaciją, motyvaciją ir nuolatinį švietimo rezultatų gerėjimą – tai pedagogų bendradarbiavimo, saviorganizacijos ir savitarpio pagalbos mokymo sistemos. Aukščiausius bendrojo ugdymo rezultatus pasiekusių šalių (Estijos, Singapūro, Suomijos, Australijos, Kanados) sistemų analizė identifikavo šiuos bendrus dėsningumus:

– Estijoje, nuo 2013 metų veikia savanoriška pedagogų profesinės kvalifikacijos sistema, susidedanti iš keturių karjeros lygmenų. Pedagogų atlyginimai nepriklauso nuo profesinės kvalifikacijos lygmens. Ši kvalifikacijos sistema skirta nubrėžti savanorišką pedagogo karjeros kelią. Estijoje pedagogo atlyginimas neturi maksimalių ribų, nustatyta tik minimali alga. Mokytojo atlyginimų nustatymas yra mokyklos kompetencija. Mokytojų atlyginimo dydis priklauso nuo prisiimamų pareigų ir atsakomybės, vykdomų projektų, pasiektų rezultatų, papildomų kvalifikacijų bei darbo stažo. Įstatymais nėra reglamentuojamas kvalifikacijos kėlimo reikalavimas (kiek valandų per kiek metų reikalinga kelti kvalifikaciją), tačiau siekiama skatinti, kad mokytojai keltų savo kvalifikacijos lygį ir prisiimtų daugiau atsakomybės bei vadybinių kompetencijų. Iš nacionalinių pedagogų kvalifikacijos kėlimui skirtų intervencijų veiksmingiausias bei turinčios tąsą buvo: EDUKO (ESF finansavimas) – gamtos mokslų mokytojų rengimas mokyklose ir pedagogų ugdymo įstaigose; Informacinių technologijų švietime fondas (HITSA), įsteigtas bendradarbiaujant Švietimo ir mokslo ministerijai, Tartu universitetui, Talino technikos universitetui, Estijos telekomui ir Estijos informacinių technologijų ir telekomunikacijų asociacijai. Fondo tikslas – mokytojų informacinių technologijų raštingumo

ugdymas. Vadovų kompetencijų kėlimu ir savitarpio pagalba aktyviai užsiima mokyklų vadovų asociacija,⁷⁸

- *Mokytojų profesijos tobulinimas yra nuolatinis procesas.* Šį procesą sudaro nuolatinio mokymosi paskatos, Singapūre – 100 valandų profesinių mokymų per metus, Australijoje – 100 valandų per penkerius metus yra apmokamos valstybės, taip pat pedagogų motyvacijai numatyti kvalifikaciniai lygiai, reikalavimai atnaujinti licencijas/sertifikatus, karjeros kopėčios, sudarančios galimybes siekti karjeros įvairiose švietimo srityse ir vaidmenyse.

- *Kvalifikacijos kėlimo mokymus organizuoja pedagogų asociacijos.* Singapūro mokytojų akademija, kurią įsisteigė pedagogų sąjunga, organizuoja profesinio mokymo seminarus, dirbtuves, teikia konsultacijas bei pagalbą pamokų metu, kuria mokymo priemones. Paslaugos teikėjai yra patys mokytojai, pasiekę aukščiausių ugdymo rezultatų. Tai pat veikia Švietimo ministerijos įsteigtos dalykininkų akademijos, kurios tuo pačiu principu mokytojai-ekspertai, moko kitus, kuria turinį, programas, priemones. Šioms ugdymo organizacijoms valstybė teikia nuolatinį finansavimą. Kanadoje valstybė organizuoja pedagogų mokymus finansuodama šiam tikslui mokytojų federaciją. Suomijoje įgyvendinama pedagogų tęstinio mokymo programa „Osava“ siekia pereiti nuo tradicinio pedagogų mokymo modelio, su valstybės samdomais lektorais ir didelėmis konferencijų salėmis, prie mokymo realioje darbo vietoje, kuomet lektorais ir konsultantais tampa pedagogai. Dalis programos finansavimo skiriama vien mokytojų mentorystei ir savitarpio pagalbai.

-*Bendradarbiavimu grįstas profesinis mokymasis, tyrimai ir ugdymo turinio vystymas.* Nuostata, kad mokymo kokybė tai individualaus mokytojo pastangų rezultatas yra pasenusi, sėkmingiausių mokymo sistemų pavyzdys rodo, kad pedagoginio darbo kokybė ir pasitenkinimas iš esmės priklauso nuo bendro darbo su kolegomis (OECD, TALIS, 2014). Bendradarbiavimui, mokymo programų, pamokų planų kūrimui mokytojai turi specialų laiką. Mokytojai kontaktinių valandų per savaitę Europoje vidutiniškai turi 19, Singapūre 18, Suomijoje – 15 . Šiose šalyse veikia mokytojų mokymosi ir bendrakūros grupės mokyklose, kurios aptaria pamokų planus, juos išbando, stebi kolegų pamokas, aptaria mokyklos ugdymo problemas, atlieka ugdymo stebėseną ir tyrimus, rengia mokslines publikacijas, dalinasi savo patirtimi su kitais.

Šaltiniai:

OECD, 2014. TALIS 2013 Results. An International perspective on Teaching and Learning.

The National Center on education and the economy. 2016 Empowered educators. How high-performing systems shape teaching quality around the world.

3 uždavinys: Sukurti sąlygas ir skatinti mokyklų savarankiškumą, atsakomybę ir atskaitomybę

EBPO pabrėžia, kad mokyklų savarankiškumas, teisė priimti sprendimus dėl pedagogų priėmimo, atleidimo, motyvavimo, atlyginimų, dėl ugdymo turinio ir finansų turi tiesioginę įtaką geresniems ugdymo rezultatams. EBPO ataskaitoje pažymima, kad moksleivių pasiekimai tiesiogiai priklauso nuo pedagogų kvalifikacijos, o pedagogų kvalifikacija nuo vadybos politikos⁷⁹ (EBPO, 2018). Įgyvendinamos struktūrinės pertvarkos nepasiekiamos be kokybiškos vadybos.

Nepakanka intervencijų vadybos kokybei užtikrinti. Lietuvoje švietimo vadybos kokybė yra žema visuose lygmenyse ir jos kėlimui yra labai mažai priemonių. Vienintelis tęstinis projektas orientuotas į švietimo lyderių ugdymą ir pokyčių įgyvendinimą regionuose yra „Lyderių laikas“. Nėra jokių intervencijų lyderių kokybei įvertinti, vadovų kompetencijų poreikiams tirti, savivaldybių švietimo skyrių vadovų, švietimo centrų vadovų ugdymui. Nėra priemonių, kurios užtikrintų duomenų (socialinio turinio, policijos, sveikatos) teikimą mokykloms, kurių pagrindu būtų įgyvendinami duomenimis grįsti vadybos modeliai. Nacionaliniu lygiu atliekami kompleksiniai tyrimai nepateikia

⁷⁸ OECD (2016). The teaching force in Estonia

⁷⁹ OECD (2018), *Effective Teacher Policies: Insights from PISA*, PISA, OECD Publishing.

duomenų mokykloms, nėra skatinamas duomenų naudojimas strategijų ir planų formavimui. Ateityje būtų reikalingi tyrimai, kurie apimtų įvairius mokyklos veiklos aspektus bei įtrauktų visas suinteresuotas šalis, Estija yra vykdžiusi kompleksinį tyrimą, apimantį mokinių, tėvų, mokytojų ir administracijos kompetencijų, santykio, mokymosi kultūros, mikroklimato, požiūrio analizę. Šio tyrimo pagrindu mokykloms buvo teikiamas grįžtamasis ryšys ir konsultacijos.

Nepakanka intervencijų, kurios įvertintų, kaip optimizuoti mokyklų darbą, sutelkiant visą dėmesį ugdymo kokybei. Reikalingos reguliacinės intervencijos, kurios sumažintų mokyklų prižiūrinčių institucijų skaičių (mokyklų vadovų teigimu, tokių yra daugiau nei 30) bei įvairių ataskaitų ir vertinimų perteklių. Siekiant, kad mokykla visa dėmesį skirtų ugdymo kokybei, kitos susijusios institucijos, kaip visuomenės sveikatos biurai, psichologinės pedagoginės tarnybos, vaiko priežiūros tarnybos, policija, socialiniai darbuotojai turėtų padėti užtikrinti mokyklų veiklos efektyvumą: teikti reikalingą informaciją, pagalbą bei mažinti mokyklų biurokratinę naštą. Tikėtina, jog padėtų aukščiau minėtas tyrimas (Estijos patirtis) bei pragmatiška mokyklų poreikio analizė.

4 uždavinys: Skatinti mokyklų partnerystę, junginius ir savitarpio pagalbą

Trūksta intervencijų, kurios skatintų ir palaikytų partnerystę, bendrakūrą ir savireguliaciją. Formalūs mokyklų junginiai, klasteriai, stipresnių ir silpnesnių mokyklų partnerystės, mokytojų mobilumas, stažuotės, mainai, taip pat neformalūs tinklai, asociacijos, klubai – tarptautinių tyrimų duomenimis sukuria svarią ir veiksmingą terpę ugdymo kokybės plėtoje ir augimui. Žemiau pateiktame pavyzdyje pristatomi klasteriai galėtų veikti ne tik mažesnėse savivaldybėse, bet ir miestuose, jei tarp ugdymo įstaigų yra stiprus ugdymo kokybės skirtumas. Taip pat savitarpio pagalbą skatintų stipresnės pedagogų ar mokyklų vadovų NVO, kurių instituciniam palaikymui bei tinklaveiklai galėtų būti skiriamas papildomas finansavimas, kaip tai daro LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stiprindama vaiko teises ar neįgaliuosius atstovaujančias NVO.

Mokyklų partnerystės geresnei ugdymo kokybei

JK mokyklos jungiasi į **akademijas**, kurios valdomos bendrai. Dažniausiai mokyklų grupę valdo patikėtinių ar direktorių taryba. Šios partnerystės padeda sumažinti mokyklų veiklos kokybės skirtumus, pagerinti mokinių pasiekimus, efektyviau naudoti finansinius išteklius. **Mokančių mokyklų** statusą ir finansavimą gauna geriausios šalies mokyklos, kurios sutinka padėti silpnesnėms. Mokančiomis gali tapti mokyklos, kurių veikla (lyderystės, ugdymo kokybės ir kitose srityse) ypač gerai įvertinta išorinio vertinimo metu, pasiekiančios gerus mokinių ugdymo rezultatus, turinčios sėkmingo bendradarbiavimo su kitomis mokyklomis patirties. Mokančios mokyklos rengia mokytojus, tobulina mokytojų ir mokyklų vadovų kompetencijas, padeda mokykloms tobulinti veiklą. Šioms funkcijoms vykdyti skiriamas finansavimas. Mokančios ir pagalbą gaunančios mokyklos sudaro aljansus (angl. *Teaching School Alliances*). Aljansai gali bendradarbiauti vieni su kitais dalydamiesi ištekliais ir patirtimi. Tyrimai rodo, kad „stiprių“ mokyklų partnerystės su „silpnomis“ yra veiksmingesnės už kitokias partnerystes gerinant mokinių pasiekimus.

Mokyklų ir koledžų partnerystė Škotijoje suteikia galimybę moksleiviams pasirinkti trumpalaikės ar vidutinės trukmės praktinio ar profesinio mokymo kursus kaip dalį mokyklos ugdymo turinio. Tokie kursai paprastai vyksta koledžuose, bet jie gali būti organizuojami ir mokyklose. Kursai siūlomi atsižvelgiant į koledžų galimybes, ekonominius vietas ir regiono poreikius. Praktinio ir profesinio mokymo kursus gali pasirinkti aukščiausios ugdymo pakopos, t. y. 16–18 metų mokiniai. Numatyta veiklų ir jaunesniems, netgi pradinių klasių, mokiniams: gali būti organizuojamas projektinis darbas, išvykos, pažintiniai kursai. Mokyklų ir koledžų partnerystės papildo akademinį mokymąsi praktinės ir profesinės veiklos patirtimis, padeda mokiniams pasirinkti tolesnio mokymosi kelią, numatyti ir netgi pradėti profesinę karjerą. Partnerystės veiklos finansuojamos iš vietos valdžios ir koledžų biudžetų. Dauguma koledžų yra sudarę tokius susitarimus su dviem ar daugiau vietos valdžios institucijų.

Vykdomų intervencijų komplekse tėra pavienės iniciatyvos, kuomet kelioms autonomiškoms mokykloms vadovauja vienas vadovas (asocijuotos mokyklos). Taip pat kai kuriose savivaldybėse yra

išlaikomas tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių etatas, padedantis palaikyti ryšį tarp skirtingų institucijų ir mokyklos, tačiau šio koordinatoriaus funkcijos nukreiptos į pagalbą specialiuosius poreikius turintiems vaikams.

Ateityje turėtų atsirasti intervencijos, orientuotos į ugdymo kokybės ir prieinamumo klasterių kūrimą, kurios jau taikomos daugelyje kitų šalių (Anglijoje, Singapūre, Portugalijoje, Škotijoje, Kanadoje). Tokiais švietimo išteklių logistiniais centrais, jungiančiais ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio, o kartais ir profesinio mokymo įstaigas bei aukštąsias mokyklas gali tapti daugiafunkciniai centrai arba klasterių centro funkcijas gali atlikti stipresnės mokyklos.

Mokyklų klasteriai didina ugdymo kokybę

Singapūre, suteikiant mokykloms daugiau savarankiškumo ir galimybių tapti inovatyviomis, įdiegta mokyklų klasterių sistema – visos šalies mokyklos priklauso klasteriams. Klasterį sudaro 10–14 skirtingų tipų ugdymo įstaigų (pradinių, vidurinių mokyklų, žemesniųjų koledžų), esančių artimose vietovėse. Kiekvienam klasteriui vadovauja klasterio vadovas. Jis skatina klasterio mokyklų bendradarbiavimą, dalijimąsi patirtimi ir idėjomis, stiprina ir prižiūri mokyklos lyderių (vadovų) komandas, siekdamas veiksmingos mokyklų vadybos ir geros kokybės kitose mokyklos veiklos srityse. Klasterio vadovas taip pat atsakingas už personalo ir finansų valdymą. Klasterių sistema leidžia labiau atsižvelgti į atskirų mokyklų poreikius priimant sprendimus, efektyviau naudoti išteklius ir tobulinti pedagogų kompetencijas.

Škotijoje mokyklų klasterius sudaro tam tikroje teritorijoje esanti viena vidurinė mokykla ir 3–4 pradinės mokyklos. Pavyzdžiui, Škotijos Rytų Enfrušyro srityje esančios 7 vidurinės ir 23 pradinės mokyklos (iš jų 9 turi ankstyvojo ugdymo klases) sudaro 7 klasterius. Šios partnerystės padeda gerinti ugdymo kokybę, gerinti mokinių pasiekimus ir užtikrinti sklandų vaikų perėjimą iš vienos ugdymo pakopos į kitą.

5 uždavinys: Įdiegti visų bendrojo ugdymo lygmenų stebėsenos ir paskatų sistemą, nukreipiančią į tikslingą rezultatų siekimą

Švietimo stebėsenai skirtos finansinės intervencijos yra perteklinės, o reguliacinės – nepakankamos, trūksta intervencijų suderinamumo, tikslingumo ir praktinio pritaikymo. Reguliacinėmis priemonėmis galėtų būti numatomi įpareigojimai savivaldybėms planuoti tikslines pagalbos mokykloms priemones, veiksmų planus, vadovaujantis stebėsenos rezultatais, ypač tais atvejais, kai tyrimai rodo prastą ugdymo kokybę ar psichologinį mikroklimatą. ES struktūrinių fondų lėšomis būtų reikalinga investuoti į kokybės vertinimo sistemos sukūrimą, kuri numatytų pagalbos priemonių kompleksą ugdymo įstaigoms po vertinimo, taip užtikrinant, kad vertinimas nebūtų baigtine priemone.

Mokinių pasiekimų ir individualios pažangos stebėsenos plėtotė. ES struktūrinių fondų investicijų pagalba galėtų būti atnaujinta ir išplėsta mokinių pasiekimų vertinimo sistema bei atnaujinti Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai (NMPT), įdiegta mokyklinio vertinimo moderavimo sistema. Tikslas, kad vertinimo sistema būtų ne kontrolės, o formavimo priemonė, padedanti mokyklai, mokytojui ir mokiniui siekti geresnių ugdymo rezultatų.

Dabartinis nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas (NMPP) nepakankamas, nes neapima visų ugdymo sričių ir kompetencijų, yra orientuotas daugiau į kognityvinių gebėjimų vertinimą, neįdiegta visuminė mokinio brandos ir individualios mokinio pažangos vertinimo nuostata. Bendrosios kompetencijos (kūrybinis ir kritinis mąstymas, bendradarbiavimas, mokėjimas mokytis, savireguliacija ir t.t.) nėra nuosekliai ir sistemingai vertinamos ir pripažįstama jų svarba asmens ir visuomenės gerovei. Atsižvelgiant į šiuolaikinių ugdymo mokslų įžvalgas būtina sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui siekti asmeninės pažangos ir ją vertinti remiantis formuojamojo vertinimo strategijomis.

Valstybiniai egzaminai ir kiti nacionaliniai patikrinimai turėtų apimti ne tik akademinio turinio įvertinimą, bet ir numatyti galimybes įvertinti ir patvirtinti kompetencijas, įgytas formuluojant ir neformaliojo būdu, kaip bendrųjų ir dalykinių kompetencijų visumą. Pasiekimų vertinimas orientuotas į kompetencijų visumos vertinimą turi apimti ir įvairesnius vertinimo būdus ir priemones, pvz. brandos darbas, projektai, elektroniniai vertinimo įrankiai, portfelio ir kt.

Skirtingos švietimo institucijos atlieka daug ir įvairių vertinimų, analizių (švietimo stebėsenai nuo 2007 m. iki 2015 panaudota 74 mln. Eur)⁸⁰, nuolat rengiamos įvairios ataskaitos ir tyrimai, kurių perteklinė gausa, dubliavimas neefektyviai naudoja ne tik biudžeto lėšas, bet ir pedagogų bei mokyklų vadovų išteklius. Nepaisant tyrimų gausos strateginių sprendimų priėmimui reikalingų konkrečių praktinių veiklos duomenų nepakanka, o turimų tyrimų ir analizių pritaikomumas nėra aiškus.

Ikimokykliniam, pradiniam, bendrajam, neformaliajam ugdymui taikomos skirtingos stebėsenos sistemos, nepakankamas šių sistemų tarpusavio suderinamumas, jų atitikimas politiniams tikslams ir tarptautinėms vertinimo sistemoms: PISA, EBPO. Išorinis vertinimas neapima visų švietimo įstaigų, ikimokyklinių įstaigų išorinis vertinimas neatliekamas. Vienoje vietoje nekaupiami ir neviešinami su švietimo stebėseną susijusių tyrimų, apžvalgų, vertinimų ir analizių rezultatai, todėl sudaromos galimybės dubliuoti skirtingų įstaigų užsakymu atliekamus tyrimus ir neefektyviai panaudoti lėšas bei nesudaromos sąlygos pasinaudoti visais stebėsenos rezultatais. Nėra patvirtintų taktinių stebėsenos rodiklių. Nėra vieno tyrimų plano ir vieningo koordinavimo instituto.

3.2. INTERVENCIJOS, SKIRTOS DIDINTI AUKŠTOJO MOKSLO EFEKTYVUMĄ, UGDYMO KOKYBĘ IR KONKURENCINGUMĄ (2 TIKSLAS)

3.2.1. Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas

3.2.1.1. Intervencijų struktūra

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal 3.1.1.1 poskyryje nurodytus vertinimo klausimus.

Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiamas dabar vykdomų intervencijų vertinimas pagal jų atitikimą tikslams. Apžvelgiamos intervencijos, kuriomis prisidedama prie Aukštojo mokslo efektyvumo, ugdymo kokybės ir konkurencingumo gerinimo tikslo ir nustatomas intervencijų tipas. Remiantis intervencijų logika, intervencijos grupuojamos pagal uždavinius.

11 lentelė. Aukštojo mokslo efektyvumo, ugdymo kokybės ir konkurencingumo didinimo intervencijų rinkinys

Intervencija	Tipas
1 uždavinys: Didinti aukštojo mokslo ir studijų tinklo efektyvumą	
Aukštojo mokslo efektyvumo didinimas:	
- Aukštojo mokslo sistemos konsolidavimas;	Finansavimas ES/SF
- Nepopuliarių studijų programų identifikavimas ir mažinimas;	Reguliavimas
- Iniciatyvos siekiant sumažinti studentų priėmimo pajėgumą;	Reguliavimas
- Mokslo bendradarbiavimo žemėlapis;	Finansavimas ES/SF
- Studijų trukmės trumpinimas.	Reguliavimas

⁸⁰ Valstybės kontrolė, 2016. Valstybinio audito ataskaita. Valstybės stebėseną.

Intervencija	Tipas
<p>Lygių galimybių visiems užtikrinimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Finansinė parama studentams iš socialiai pažeidžiamų grupių (Socialinės stipendijos); - Tikslinės išmokos studijų prieinamumui gerinti; - Studijų kainos kompensacija; - Studijų socialinių sąlygų gerinimas (akademiinių atostogų teikimas); - Paskolos studentams, studijoms apmokėti; - Užsienyje įgytų kvalifikacijų vertinimo ir pripažinimo modelis. 	<p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Finansavimas</p> <p>Reguliavimas</p>
<p>2 uždavinys: Užtikrinti aukštojo mokslo atitikimą ūkio ir visuomenės poreikiams</p>	
<p>Geresnis studija programų atitikimas verslo ir visuomenės poreikiams:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tikslinis studijų vietų finansavimas pagal sritis ir kryptis; - Doktorantūros temų orientavimas į verslo poreikius, industrinė doktorantūra; - MTEP tyrimų ir inovacijų laimėjimų pernešimas į studijų programas; - Valstybės finansuojamų doktorantūros vietų paskirstymas; - Studentų skaičiaus didinimas informacinių technologijų, gamtos ir gyvybės mokslų, ir kitose tikslinėse srityse; - Karjeros konsultavimui skirti renginiai aukštosios mokyklose; - Studentų stažuotės įmonėse. 	<p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p>
<p>Poreikio stebėseną:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Studentų įsidarbinimo lygio stebėjimo sistema „Eurograduate“; - Žmogiškųjų išteklių stebėseną (Švietimo valdymo informacinė sistema). 	<p>Reguliavimas</p> <p>Reguliavimas</p>
<p>3 uždavinys: Užtikrinti studijų kokybės pažangą, diegiant stebėsenos, rezultatų vertinimo bei paskatų sistemą</p>	
<p>Studijų kokybės gerinimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Valstybės sutartys su aukštosiomis mokyklomis dėl tikslų ir rezultatų; - Europos aukštojo mokslo erdvės studijų kokybės užtikrinimo nuostatų ir gairių diegimas; - Stojimo į aukštąsias mokyklas pereinamojo balo nustatymas; - Perinamojo balo pretenduojantiems į valstybės finansuojamas vietas ir į stipendijas nustatymas; - Studijų kryptių akreditavimas; - Studijų vykdymo reikalavimai; - Studijų aprašų atnaujinimas. 	<p>Reguliavimas</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Finansavimas</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Finansavimas ES/SF</p>
<p>Vertinimas ir valdymas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas; - Universitetų savarankiškumo didinimas personalo, finansų, ugdymo turinio valdymo srityse; - Studijų programų poreikio ir kokybės vertinimas; - Studijų programų koordinavimas nacionaliniu ir regioniniu lygiu; - Administracijos vadovų mokymas; - Mokslinių publikacijų elektroninių dokumentų kaupimas. 	<p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Reguliavimas</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p>
<p>4 uždavinys: Didinti tyrėjų tinklą</p>	
<p>Sąlygų tyrėjams gerinimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Doktorantūros vietų finansavimas, įmonėms, vykdančioms aukšto lygio mokslinius tyrimus ar eksperimentinės plėtros darbus; - Lietuvos piliečių studijų stipriausiose pasaulio aukštosiose mokyklose finansavimo modelio įgyvendinimas; - Finansavimas nevalstybinėms mokslo ir studijų institucijoms mokslo ir meno veikloms. 	<p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas</p>
<p>Tyrėjų gebėjimų gerinimas</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mokslininkų ir kitų tyrėjų gebėjimų stiprinimas; - Ilgalaikės mokslo vadybininkų stažuotės į užsienio inovacijų ir technologijų perdavimo centrus; - Podoktorantūros stažuotės. 	<p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Finansavimas ES/SF</p> <p>Reguliavimas</p>
<p>Tarptautinio tyrėjų mobilumo skatinimas:</p>	<p>Finansavimas ES/SF</p>

Intervencija	Tipas
- Įsijungimas į tarptautines mokslinių tyrimų infrastruktūras;	Finansavimas ES/SF
- Užsienio studentų ir mokslo darbuotojų pritraukimas;	Reguliavimas
- Vizų lengvatos užsienio mokslininkams.	

3.2.1.2. Intervencijų rinkinio vertinimas ir pasiūlymai dėl jo optimizavimo

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal 3.1.1.2 poskyryje nurodytus vertinimo klausimus.

1 uždavinys: Didinti aukštojo mokslo ir studijų tinklo efektyvumą

Intervencijų komplekso vertinimas rodo stygių finansinių priemonių, nukreiptų į aukštojo mokslo konsolidavimo efektyvumo užtikrinimą. LR Vyriausybės 2017 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 947 patvirtintas Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo planas apima tik investicijas į aukštųjų mokyklų apjungimą, tačiau nenumato eilės sisteminių priemonių, kurios buvo įtrauktos į Aukštojo mokslo pertvarkos laiko juostą, parengtą Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, kaip naujos lėšų aukštųjų mokyklų ūkiui ir administravimui skyrimo metodikos sukūrimas ir diegimas, studijų kokybės sistemos, studijų kryptių vertinimo sistemos diegimas ir kt. Šios priemonės galėtų užtikrinti struktūrinius pokyčius, didinančius aukštojo mokslo sistemos efektyvumą ilgalaikėje perspektyvoje.

Igyvendinta eilė intervencijų (doktorantūros temų orientavimas į verslo poreikius, industrinė doktorantūra, studentų skaičiaus didinimas informacinių technologijų, gamtos ir gyvybės mokslų, ir kitose tikslinėse srityse, MTEP tyrimų ir inovacijų laimėjimų pernešimas į studijų programas, studentų stažuotės įmonėse), kuriomis gerinamas studijų atitikimas ūkio ir visuomenės poreikiams. Šios priemonės veiksmingos, jos prisideda prie ilgalaikio inovacijomis grįstos verslo kultūros formavimo, skatina mokslo ir verslo partnerystę, didina aukštojo mokslo praktinį pritaikomumą ir aktualumą.

Aukštojo mokslo konsolidavimo sprendimai turėtų būti kompleksiškesni ir platesni, turėtų apimti ne tik valstybinių universitetų jungimą, bet ir galimybes jungti universitetus ir kolegijas, universitetus ir mokslinių tyrimų institutus arba visų trijų rūšių įstaigas, pakeisti aukštojo mokslo įstaigų statusą, pavyzdžiui, mažus universitetus, kuriuose beveik nevykdoma mokslinių tyrimų, paversti kolegijomis.

Aukštojo mokslo konsolidavimo modeliai

Vokietijoje, turinčioje dvejopas mokslo įstaigas, regiono (Žemutinės Saksonijos) taikomųjų mokslų ir mokslinių tyrimų universitetai buvo sujungti ir sukurtos naujos hibridinės įstaigos. Naujoji Zelandija, Airija, Skandinavijos šalys jungia universitetus ir technikos mokslų įstaigas bei universitetus ir kolegijas (Gerritsen, 2010).

Dėl mažėjančio studentų skaičiaus sistemai būtina įgyvendinti iniciatyvas siekiant sumažinti studentų priėmimo pajėgumus. MOSTA⁸¹ yra paskaičiavusi, kad biudžeto poreikis valstybės finansuojamoms vietoms gali būti sumažintas iki 50 proc., jei bus pakelti akademiniai rezultatų reikalavimai stojantiems. Tačiau pastarosioms intervencijoms reikalingos papildomos finansinės ar reguliavimo paskatos, nes aukštosios mokyklos nenoriai atsisakys finansavimo, kurį lemia studentų skaičius. Tokiomis paskatomis gali būti papildomas finansavimas naujų studijų programų kūrimui, esamų programų kokybiniam atnaujinimui, tikslinių, valstybės poreikius atliepančių studijų vietų finansavimui, užsienio studentų pritraukimui. Taip pat galėtų būti skatinamas aukštųjų mokyklų verslumas, kuriant komercines studijų ar neformalaus ugdymo programas, atliekant užsakomuosius tyrimus.

⁸¹ MOSTA, 2017. Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga.

Nepakanka finansinių priemonių tiesiogiai prisidedančių prie studijų programų kokybinio atnaujinimo, naujų studijų programų kūrimo, pedagogų kvalifikacijos kėlimo. Todėl ateityje galėtų būti plėtojamos priemonės, kurioms kuriamos programos bendradarbiaujant su MTEP, tyrėjais versle, valstybiniuose institucijose, socialiniais partneriais. Minėtos finansinės intervencijos naujų ir pažangių programų kūrimui galėtų būti papildomos reguliacinėmis priemonėmis užtikrinant nuolatinį mokymo programų poreikio ir kokybės vertinimą bei atnaujinimą. Taip pat galėtų būti užtikrintas išteklių srautas į gerais veiklos rezultatais pasižyminčias katedras. Dabartiniame intervencijų komplekse nėra tokių finansavimo priemonių, tik reguliacinės.

Pažangi iniciatyva plėtoti mokslo ir tyrimų ekosistemą, skiriant valstybės biudžeto finansavimą nevalstybinėms institucijoms (Finansavimas nevalstybinėms mokslo ir studijų institucijoms mokslo ir meno veikloms) ateityje panašios priemonės galėtų būti papildomos ir ES struktūrinių fondų investicijomis bei nevalstybinių mokslo ir tyrimų įstaigų partnerystės paskatomis.

EBPO teigimu, aukštojo mokslo sistema pratęsia struktūrinius socialinės atskirties netolygumus, formuojamus bendrojo ugdymo sistemoje.

Pagal Lietuvos švietimo sistemos įstaigų finansavimo politiką mažiau finansinių išteklių investuojama į kolegijų studentų nei į pagrindinius valstybinius universitetus lankančių studentų ugdymą. Studentai, kurie mokėsi geriausiais rezultatais pasižyminčiose vidurinio ugdymo mokyklose (miestų gimnazijose), dažniausiai įstoja į universitetų studijų programas, o prastesniais rezultatais pasižyminčias mokyklas lankę mažiau pasiturinčių kaimo bendruomenių jaunuoliai dažniau studijuoja šalies kolegijose. Lyginant su kitoms ES šalimis Lietuvoje taip pat itin mažai – tik 1–2 proc. profesinių mokyklų absolventų stoja į aukštąsias mokyklas, šį rodiklį rekomenduojama kelti taikant intervencines paskatas (Lietuvos statistikos departamentas, 2016).

Jungtinės aukštojo mokslo ir profesinio mokymo studijų programos

Jungtinėje Karalystėje, Danijoje, Suomijoje siekiant didinti studentų iš profesinio mokymo sistemos atėjimą į aukštąsias mokyklas įgyvendinamos jungtinės studijų/mokymo programos. Srityse, kuriose švietimo paslaugos teikiamos tiek profesinio mokymo sistemoje tiek aukštajame moksle, kaip pavyzdžiui, turizmas, socialinis darbas, technologijos, dizainas, kuriamos jungtinės programos, kuriose profesinių mokyklų studentai gali lankyti paskaitas aukštosiose mokyklose, aukštųjų mokyklų studentai gali įgyvendinti praktinius projektus, eksperimentus, tiriamąją veiklą drauge su profesinių mokyklų studentais.

Kita paskata profesinių mokyklų studentams stoti į aukštąsias mokyklas – profesinio mokymo keliu įgytų žinių vertės pripažinimas stojant.

Minėtos paskatos ne tik skatina studijas aukštosiose mokyklose, bet ir gerina profesinio mokymo reputaciją, kas turi kompleksinę teigiamą poveikį.

Šaltiniai:

Hoelscher, M. (2007). The Transition from Vocational Education and Training to Higher Education: A successful pathway?
OECD (2015). OECD Reviews of Vocational Education and Training

Dabartiniame intervencijų komplekse buvo eilė finansinių priemonių skirtų socialinei lygybei užtikrinti (finansinė parama studentams iš socialiai pažeidžiamų grupių, socialinės stipendijos, tikslinės išmokos studijų prieinamumui gerinti, studijų kainos kompensacija). Siekiant efektyvesnio socialinio tolygumo vertėtų keisti socialinių stipendijų politiką. Šiuo metu socialines stipendijas gali gauti nedaug (4 proc.) aukštojo mokslo sistemos dalyvių. Valstybinių paskolų sistema nepopuliari, ja

naudojasi tik 5 proc. studentų. (European Higher Education Area, 2012⁸²). Socialines stipendijas, būtų galima taikyti plačiau, t. y. būtų galima gauti socialines dotacijas, atsižvelgiant į šeimos pajamas, mokyklos ypatumus arba bendruomenę ir išplėsti jų taikymo sritį. Mažėjant studentų ir socialinių stipendijų gavėjų skaičiui tai būtų galima įgyvendinti be papildomų biudžeto išlaidų. Taip pat finansinės priemonės galėtų būti subalansuotos su reguliacinėmis – pavyzdžiui, papildomos lengvatos pereinanajam balui ar tikslinės valstybės finansuojamos vietos socialiai labiau pažeidžiamiems studentams. Siekiant sistemingesnio socialinės atskirties mažinimo būtų reikalinga vykdyti pagrindinių gyventojų grupių dalyvavimo ir pasiekimų aukštojo mokslo sistemoje stebėseną.

EBPO rekomendacijose Lietuvai⁸³ siūloma įvertinti studentų krepšelio prielaidas siekiant užtikrinti, kad studentams panašiose programose būtų suteikiama panaši tinkama mokymo parama, ir atitinkamai stebėti mokymo išlaidų skirtumus. Valstybinis kolegijų ir universitetų studijų programų finansavimas, teikiamas per studento krepšelį, didesnis universitetų nei kolegijų programoms, nes universitetų programų dėstytojai turi aukštesnes kvalifikacijas (pavyzdžiui, daktaro laipsnį), bet valstybinio finansavimo metodika turėtų atspindėti ir mokymo išlaidų skirtumus abiejuose sektoriuose. Svarstyta keisti studento krepšelio metodiką ir atsižvelgti ne tik į dėstytojų charakteristikas, bet ir aukštojo mokslo įstaigų lankančių studentų charakteristikas, socialinių aplinkybių arba kilmės vietovių skirtumus, kaip buvo padaryta Anglijoje, taikant koeficientą pagal pašto indeksą.

2 uždavinys: Užtikrinti aukštojo mokslo atitikimą ūkio ir visuomenės poreikiams

Kaip ir minėta aukščiau, tęstinos finansinės intervencijos, kurios skatintų naujų studijų programų, kuriamų bendradarbiaujant su verslu ar socialiniais partneriais atsiradimą. Intervencijos, skirtos valstybės finansuojamų vietų didinimui tikslinėse studijų kryptyse galėtų būti plėtojamoms, pritraukiant verslo investicijas ir kompetencijas, pavyzdžiui ES struktūrinių fondų lėšomis iš dalies finansuojant (kofinansuojant) stipendijas studijų baigiamiesiems darbams, kurie prisideda prie verslo vystymo, studijų programas, kurios kuriamos ir įgyvendinamos bendradarbiaujant su verslu, taip pat toliau tęsiamos vykdytos priemonės, kuriomis finansuojama studentų praktika ir stažuotės. Pradėtos intervencijos, liečiančios doktorantų karjerą ir stažuotes, turėtų būti tęsiamos ateityje ir plėtojamoms bendradarbiaujant su verslu.

Dabartiniame komplekse nepakanka finansinių, reguliacinių bei mokestinių priemonių, kurios skatintų verslo ir socialinių partnerių nuolatinį dalyvavimą planuojant, kuriant ir vertinant aukštojo mokslo studijų programas, plėtojant bendrus mokslo tyrimų centrus. Sėkmingi partnerystės modeliai, kaip Ekonomikos ir finansų mokslo tyrimų centras, nėra multiplikuojami plačiau. Tokios partnerystės tarp MTEP sistemos bei aukštųjų mokyklų galėtų būti įpareigos sutartimis, kuriose mokslo ir inovacijų tyrimai bei atradimai būtų integruojami į aukštojo mokslo programas, užtikrinama prieiga studentams, tyrėjams ir dėstytojams prie MTEP infrastruktūros ir žinių, skatinamas tyrėjų mobilumas.

Ekonomikos ir finansų mokslo tyrimų centras – tarpsektorinė partnerystė, mokslo ir ūkio poreikių sinergija

Ekonomikos ir finansų mokslo tyrimų centras įsteigtas Vilniaus universiteto ir Lietuvos banko bendradarbiavimo iniciatyva. Tai veiksmingas į tarptautinį aspektą orientuotas įmonių ir universitetų bendradarbiavimo modelis. Tyrimų centre dirbantys ekonomistai iš Lietuvos ir užsienio šalių atlieka ekonomikos ir finansų sričių mokslinius tyrimus, kuria inovatyvius tyrimų metodus, kurie tampa Lietuvos banko darbo ir sprendimų priėmimo procesų dalimi. Centras skelbia mokslinius tyrimus pagrindiniuose tarptautiniuose lygiu pripažįstamuose recenzuojamuose žurnaluose, pristato tyrimus kitose šalyse vykstančiuose renginiuose, organizuoja ir tarptautines ekonomikos konferencijas.

⁸² Europos Komisija, 2012. European Higher Education Area.

⁸³ EBPO, 2017. Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje

Plačiau: <https://www.lb.lt/lt/tyrimu-centras>

3 uždavinys: Užtikrinti studijų kokybės pažangą, diegiant stebėsenos, rezultatų vertinimo bei paskatų sistemą

Praėjusiu periodu buvo vykdyta eilė intervencijų skirtų studijų kokybės užtikrinimui (studijų kryptių akreditavimas, studijų vykdymo reikalavimai, studijų aprašų atnaujinimas, atliktas aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas). Šios priemonės rodo pastangas gerinti studijų turinį – studijų programų kokybę, kas Eurostudent tyrimo duomenimis yra silpnoji aukštojo mokslo studijų kokybės sritis. Dėl per trumpo priemonių taikymo laikotarpio sudėtinga įvertinti jų poveikį, tačiau tikėtina, kad jos duos teigiamą rezultatą, o įgyta patirtis sudarys galimybes tobulinti panašaus pobūdžio intervencijas ateityje. Rekomenduojama intervencijas, skirtas studijų programų naujiems reikalavimas, naujiems aprašams plėtoti papildomomis finansinėmis priemonėmis iš ES struktūrinių programų, kurios būtų skirtos kurti ir diegti naujas pažangias studijų programas .

EBPO, 2017 rekomenduoja Lietuvai susieti stebėseną su politikos tikslais ir taikomomis politikos priemonėmis. Nepakanka tikslinių tyrimų kurių pagrindu būtų daromi ilgalaikės ir trumpalaikės trukmės sprendimai, susiję su aukštojo mokslo reforma bei intervencijomis. Būtina toliau plėtoti Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) galimybes ir pradėti rinkti aukštojo mokslo įstaigų išlaidų duomenis, kuriais remiantis galima stebėti kolegijų ir universitetų programų išlaidas dėstymui, studentų struktūrą ir pagal tai priiminėti sprendimus dėl finansavimo.

Siekiant užtikrinti švietimo socialinę sanglaudą, reikalinga sukurti aukštojo mokslo informacinę valdymo sistemą, įgalinančią stebėti valstybinius brandos egzaminus laikančių studentų socialines charakteristikas ir tų egzaminų rezultatus, įstojančių studentų charakteristikas ir pirmosios pakopos (bakalauro) studijas pradedančių ir baigiančių studentų charakteristikas. Stebėseną turėtų būti susieta su politikos tikslais, o šie turi būti grindžiami politikos priemonėmis, kuriomis teikiama parama studentams ir mokslo įstaigoms.

Pažymėtina, kad Lietuvoje strateginis aukštojo mokslo įstaigų valdymas dar tik formuojasi, vadybos lygis yra nevienodas. Siekiant kokybinių pokyčių būtina kelti aukštųjų mokyklų vadybos kompetencijas, teikti intervencines priemones (mokymus vadovams, strategines konsultacijas, remti strategines partnerystes su stipriais užsienio universitetais, įsitraukimą į tarptautinius universitetų tinklus), padedančias universitetams gauti reikalingas konsultacijas ir pagalbą. Turėtų būti skatinamas Lietuvos aukštųjų mokyklų savitarpio mokymosi rėmimas, nuolatinė partnerystė su užsienio universitetais, kur paramą teiktų patyrę universitetų vadovai iš Danijos ar Suomijos – šalių, kuriose buvo įgyvendintos konsolidacijos iniciatyvos.

4 uždavinys: Plėtoti tyrėjų tinklą⁸⁴

Įgyvendinta eilė intervencijų, skirtų tyrėjų tinklo plėtrai, tyrėjų pritraukimui ir tyrėjo darbo sąlygų gerinimui: padidinti tyrėjų atlyginimai, finansuotos doktorantūros vietos įmonėms, vykdančioms aukšto lygio mokslinius tyrimus ar eksperimentinės plėtros darbus, sukurtas ir įgyvendintas studijų stipriausiose pasaulio aukštosiose mokyklose finansavimo modelis, suteiktas finansavimas nevalstybinėms mokslo ir studijų institucijoms mokslo ir meno veikloms. Taip pat buvo stiprinamas tyrėjų tarptautinis mobilumas, skirtas finansavimas įsijungimui į tarptautines mokslinių tyrimų infrastruktūras, finansuotos stažuotės dedamos pastangos pritraukti užsienio studentus ir mokslo darbuotojus, suteiktos vizų lengvatos užsienio mokslininkams.

⁸⁴ Pažymėtina, kad šioje ataskaitoje MTEP paliečiamas tik sąsajoje su aukštojo mokslo sektoriumi, MTEP sistema nuodugniau apžvelgiama atskiroje dalyje: Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: mokslas, technologijos ir inovacijos

Igyvendintos priemonės yra tikslingos ir galėtų būti plėtojamos, ypač nukreipiant finansavimą į svarbiausių, inovacijoms imlių sričių tyrėjų kompetencijų kėlimą ir tyrėjų skaičiaus (vietų) didinimą, tyrėjų veiklos populiarinimą nevalstybinėse mokslo ir meno institucijose. Tyrėjų kokybinius pajėgumus stiprinti padėtų stipresnė aukštųjų mokyklų partnerystė su MTEP sistema, todėl tokios intervencijos, kaip MTEP tyrimų ir inovacijų laimėjimų pernešimas į studijų programas turėtų būti plėtojamos.

Kaip sėkmingo požiūrio į MTEP plėtrą derinant skirtingų tyrimų centrų ir aukštosios mokyklos tikslus bei išteklius ir taip pat stiprinant aukštojo mokslo konkurencingumą ir tarptautinį patrauklumą pavyzdys yra Vilniaus universiteto gyvybės mokslų centras. Kaip minėta aukščiau, panašūs partnerystės modeliai galėtų būti diegiami valstybės sutarčių pagrindu.

Vilniaus universiteto gyvybės mokslų centras – kompleksinis požiūris į MTEP, kaip tiltą tarp tyrimų, mokslo ir inovacijų

2016 m. atidarytas gyvybės mokslų centras jungia Vilniaus universiteto Gamtos mokslo fakulteto biologines katedras, Biochemijos ir Biotechnologijos institutus. Centre studijuoja per 900 studentų, 120 doktorantų. Įrengtos auditorijos, 10 mokomųjų mokslinių laboratorijų, 23 moderniausios atviros prieigos mokslinės laboratorijos, eksperimentinės plėtos centrai, visuomenei prieinamas herbariumas, zoologijos muziejus. Atidarytas Technologinio verslo inkubatorius, skirtas mažoms ir vidutinėms įmonėms, dirbančioms gyvybės mokslų ar susijusiose srityse. Gyvybės mokslų centras sustiprino biochemijos, biotechnologijos, molekulinės biologijos, genetikos, neurobiologijos, molekulinės medicinos ir kitų susijusių krypties mokslinius tyrimus, studijas, technologinę plėtrą.

Gyvybės mokslų centras taip pat reikšmingai prisideda prie studijų kokybės – tiek tradicinėmis priemonėmis, tiek siūlydamas inovatyvius sprendimus. Pavyzdžiui, siekiant kelti studentų motyvaciją ir pasiekimus, Gyvybės mokslų centras siūlo mentorius, kurie padeda gerinti akademinius ir asmeninius pasiekimus. Taip pat Gyvybės mokslų centre nuolat vyksta tarpsritiniai seminarai, kurių metų mokslininkai, stažuotojai ir grupių vadovai pristato savo tyrimus. Centras aktyviai bendradarbiauja su mokyklomis, visuomeninėmis organizacijoms, valstybės politikais prisidedamas prie visapusiškos plėtos.

Planuojant intervencijas į aukštojo mokslo plėtos kompleksą rekomenduojama:

- Stiprinti strateginius institucinio valdymo gebėjimus aukštosiose mokyklose, kuriant aukštojo mokslo vadovų tinklus, užsakant kvalifikuotas strategines konsultacijas konsolidavimo ir valdymo efektyvumo, kokybės gerinimo klausimais. Kurti naujus įtraukiančius valdymo modelius, įgalinančius įvairių interesų grupių: verslo, bendruomenės, savivaldos ir kt. įtraukimą vystant ir transformuojant aukštąjį mokslą.
- Stiprinti MTEP išteklių prieinamumą aukštojo mokslo, ūkio ir visuomenės poreikiams, užtikrinančius kokybiškų tyrimų, straipsnių, inovacijų kūrimą, užsienio tyrėjų pritraukimą.
- Numatyti intervencijas konsolidavimo paskatoms didinti ir padariniams mažinti, kuriomis būtų perkvalifikuojami ar kitaip integruojami į darbo rinką asmenys, nukentėję dėl konsolidacijos. Reikalinga nukreipti papildomas lėšas į kokybiškai veikiančius, efektyvius fakultetus ir katedras.
- Mokestinėmis, teisinėmis lengvatomis skatinti užsienio studentų pritraukimą. Sukurti užsienio studentų pritraukimui ir informavimui skirtą interneto prieigą, konsultavimo paslaugas. Finansavimo intervencijomis skatinti programų užsienio kalbomis pasiūlą. Derinti užsienio studentų pritraukimą su nacionaliniais mokslo ir tyrimų bei inovacijų tikslais, skiriant papildomą finansavimą prioritetinėms programoms. Mokestinėmis ir kitomis priemonėmis skatinti mokslo ir verslo partnerystę pritraukiant tarptautinius tyrėjus.
- Peržiūrėti aukštųjų mokyklų finansavimo modelius didesnę dėmesį skiriant socialinės atskirties mažinimui, teikiant paskatas profesinių mokyklų ar kaimo vietovių absolventams siekti aukštojo mokslo. Šiam tikslui sukurti aukštojo mokslo informacijos ir duomenų valdymo sistemą, kuri rinktų duomenis ir analizuotų absolventų ir studentų socialinius duomenis.

3.3. INTERVENCIJOS, SKIRTOS KELTI PROFESINIO MOKYMO KOKYBĘ IR PATRAUKLUMĄ (3 TIKSLAS)

3.3.1. Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas

3.3.1.1. Intervencijų struktūra

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal 3.1.1.1 poskyryje nurodytus vertinimo klausimus.

Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiamas dabar vykdomų intervencijų vertinimas pagal jų atitikimą tikslams. Apžvelgiamos intervencijos, kuriomis prisidedama prie profesinio mokymo kokybės ir patrauklumo gerinimo tikslo ir nustatomas intervencijų tipas. Remiantis intervencijų logika, intervencijos grupuojamos pagal uždavinius.

12 lentelė. Profesinio mokymo patrauklumui didinti skirtų intervencijų rinkinys

Intervencija	Tipas
1 uždavinys: Stiprinti profesinio mokymo efektyvumą, kokybę ir atitiktį ūkio ir visuomenės poreikiams	
Profesinio mokymo įstaigų tinklo optimizavimas	
- Tinklo pertvarka (įstatymo redakcija)	Reguliavimas
- Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra ir prieinamumo didinimas (infrastruktūros atnaujinimas)	Finansavimas ES/SF
- Profesinio mokymo priėmimo planavimas pagal žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos informacija	Reguliavimas
- Išplėstos sektoriinių profesinių komitetų funkcijos	Reguliavimas
Profesinio mokymo kokybės gerinimas	
- Profesinio mokymo įstaigų vertinimas	Reguliavimas
- Profesinio mokymo programų vertinimas	Finansavimas ES/SF
- Moduliinių profesinio mokymo programų kūrimas	Finansavimas ES/SF
- Profesijos mokytojų ir andragogų mokymai	Finansavimas ES/SF
Profesinio mokymo atitikimo ūkio ir visuomenės poreikiams didinimas	
- Lietuvos kvalifikacijų sandaros formavimas	Finansavimas ES/SF
- Žmogiškųjų išteklių stebėsenos, prognozavimo ir plėtros mechanizmai	Finansavimas
- Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje	Finansavimas ES/SF
- praktinių įgūdžių įgijimas	Finansavimas ES/SF
- Mokymosi darbo vietoje programos	Finansavimas ES/SF
2 uždavinys: Užtikrinti sistemingą profesinį orientavimą ir mokymosi tęstinumą	
Profesinio orientavimo prieinamumas	
- Profesinis orientavimas Jaunimo užimtumo centruose	Finansavimas
- Suaugusių nebaigusių bendrojo ugdymo programos įtraukimas į profesinio mokymo programas	Finansavimas
- Karjeros ugdymas ir konsultacijos ugdymo įstaigose	Finansavimas
3 uždavinys: Populiarinti profesinį mokymą jaunimo ir darbdavių tarpe	
Profesinio mokymo patrauklumo didinimas	
- Profesinio mokymo valdymo, kokybės ir patrauklumo užtikrinimo procesų stiprinimas	Finansavimas
- Mokymosi visą gyvenimą sampratos ir profesinio mokymo populiarinimo renginiai	Finansavimas ES/SF
Profesinio mokymo prieinamumo didinimas:	
- Mokinių iš socialiai jautrių grupių rėmimas profesiniame mokyme;	Finansavimas ES/SF
- Studijų finansavimas, stipendijos;	Finansavimas
- Profesinių mokymo įstaigų infrastruktūros atnaujinimas (bendrabučių plėtra).	Finansavimas ES/SF

3.3.1.2. Intervencijų rinkinio vertinimas ir pasiūlymai dėl jo optimizavimo

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal 3.1.1.2 poskyryje nurodytus vertinimo klausimus.

1 uždavinys: Stiprinti profesinio mokymo efektyvumą, kokybę ir atitiktį ūkio bei visuomenės poreikiams

Sukurtas pagrindas struktūriniam profesinio mokymo sistemos pokyčiams, siekiant pertvarkyti šį sektorių taip, kad jis atlieptų valstybės ekonominę raidą. Šių pokyčių pagrindas – 2017 m. pabaigoje priimta nauja Profesinio mokymo įstatymo redakcija, kuria iš esmės keičiama profesinių mokyklų valdymo ir mokymo kokybės užtikrinimo sistema, koreguojamas mokymo organizavimas, planavimas, turto disponavimas, nustatomos naujos užduotys profesinio mokymo politikos formuotojams ir įgyvendintojams.

Nustatyti trys profesinio mokymo įstaigų tinklo pertvarkos 2018–2020 m. prioritetai. Pirmasis apima didžiuosius šalies miestus (Vilnių, Kauną ir Klaipėdą), kuriuose orientuojamasi į didesnę mokyklų specializaciją, kartu vystant atskirų ūkio šakų sektorinius praktinio mokymo centrus. Antrasis prioritetas nukreiptas į regionų centruose ir didesniuose rajonų centruose veikiančias įstaigas, siekiant jas vystyti kaip įvairius regiono ūkio poreikius tenkinančias mokyklas. Trečiasis tinklo tvarkymo prioritetas skirtas kaimo gyvenamosioms vietovėms. Čia pokyčiai siejami su švietimo paslaugų konsolidavimu – mokyklų, kuriose būtų galima gauti kokybišką bendrąją ugdymą ir profesinį mokymą, kūrimu arba nedidelių įstaigų pertvarkymu į didesnių skyrius ar filialus. Po pertvarkos iš šiuo metu esančių 70 profesinio mokymo įstaigų, kuriose Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, turėtų likti 65, planuojama panaikinti ne mažiau 50 proc. Dubliuojamų profesinio mokymo programų, vykdomų toje pačioje gyvenamojoje vietovėje esančiose profesinio mokymo įstaigose, ir pasiekti, kad ne mažiau kaip 80–ies procentų visų profesinio mokymo įstaigų mokinių praktinio mokymo užsiėmimai vyktų sektoriniuose praktinio mokymo centruose.

Kadangi nemažos dalies įstatymo nuostatų įsigaliojimo terminas buvo nukeltas į 2019 m. sausio 1 d. planuojama pertvarką įgyvendinti iki 2020 m. pabaigos, šių intervencijų poveikiui įvertinti reikalinga daugiau laiko.

ES struktūrinių fondų lėšų profesinio mokymo sistemos plėtrai buvo skirta nedaug: investuota į sektorinių praktinio mokymo centrų plėtrą, atnaujinta centrų infrastruktūra, sukurtos naujos modulinės profesinio mokymo programos, renovuoti bendrabučiai, remtas praktinių įgūdžių įgijimas.

Pastebima, kad profesinio mokymo sričiai poveikį darančios finansinės priemonės yra vykdomos ne tik Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, bet ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (Jaunimo užimtumo priemonės) ir Ekonomikos ir inovacijų ministerijos (Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje). Ateityje rekomenduotinas tokių tarpsektorinių priemonių suderinamumas. Praktinių įgūdžių įgijimą, stažuotes, pameistrystę, mokymąsi darbo vietoje galėtų į savo veiksmų planus įtraukti ir kitų sektorių (aplinkosaugos, žemės ūkio, sveikatos, kultūros) ministerijos.

Šalims turinčioms sėkmingas profesinio mokymo sistemas būdingas pragmatiškas profesinio mokymo planavimas, tenkinant ūkio ir visuomenės poreikius. Šiam tikslui įgyvendinti vyksta nuolatinė ir struktūrinė partnerystė su darbdavių organizacijomis bei kitų švietimo lygmenų institucijomis, balansuojama tarp studentų pasirenkamų studijų ir darbdavių žmogiškųjų išteklių poreikių. Žmogiškųjų išteklių poreikis sprendžiamas pritaikant mokymosi darbo vietoje, pameistrystės programas, o studentų poreikiai tenkinami užtikrinant kokybišką karjeros ugdymą ir planavimą.

Lietuvoje yra iniciatyvų ir patirties derinti profesinio mokymo plėtrą su verslo ar socialiniais partneriais. Kuriant sektorinius praktinio mokymo centrus, tiek 2014–2020 m. periode juos plėtojant veikė darbo grupės, kuriose dalyvaudavo darbdavių atstovai. Rengiant Valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas,

tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrąjį planą sudaryta darbo grupė, kurioje dalyvavo visų verslo asocijuotų struktūrų atstovai, ir kuri nagrinėjo kiekvienos mokyklos perspektyvą ir pateikė rekomendacijas į kurias mokyklas nereiktų investuoti. Planuojant finansuoti profesinio mokymo įstaigų, kurios negavo finansavimo sektoriniams centrams, infrastruktūrą, buvo nustatytas specialusis projektų atrankos kriterijus, kuris reikalauja, kad projektai atitiktų profesinio mokymo įstaigų strateginius veiklos planus, o patys profesinio mokymo įstaigų strateginiai veiklos planai turi būti suderinti su susijusių ūkio šakų darbdavių ir (arba) darbdavių asociacijų atstovais. Tokia partnerystės patirtis galėtų būti išplėta sisteminiu lygiu, užtikrinant bet nuolatinę struktūrinę partnerystę, apimančią sektorių programų kofinansavimą, poreikio planavimą, programų turinio atnaujinimą.

Valstybės ir verslo partnerystė finansuojant sektorines profesines programas

Šveicarijoje darbdavių asociacijos gali kreiptis į nacionalines ar regionines švietimo institucijas, kad pastarosios numatytų specialų finansavimą (fondą) sektoriaus profesinių programų plėtrai ir studentų pritraukimui, o visi sektoriaus darbdaviai solidariai moką tam tikrą įmoką, kuri skaičiuojama kaip procentas nuo apyvartos prisidėdami prie profesinio mokymo finansavimo. Šalyje veikia 30 tokių sektorių profesinio mokymo finansavimo fondų.

Norint didinti profesinio mokymo atitikimą ūkio poreikiams, taip pat reikalingas intervencijų kompleksas, siekiant **didinti mokyklų paskatas pameistrystės programoms**, nes šios programos užtikrina profesinio mokymo atitikimą darbo rinkos poreikiams bei garantuoja didesnę įsidarbinusių studentų procentą. Toks kompleksas galėtų apimti: mokestines lengvatas įmonėms, ypač smulkioms ir vidutinėms, ES struktūrinių fondų pagalba padengti dalį kaštų, susijusių su darbo-mokymo vietos kūrimu, mentorystės darbo vietoje paslaugos pirkimas, ES struktūrinių fondų projektai, numatyti įmonių darbuotojų kvalifikacijai darbo vietoje kelti, galėtų derinti mokymus darbuotojams su pameistrių mentoryste, valstybės ir mokymo įstaigų sutartys su įmonėmis, verslo asociacijomis, gaunančiomis ES struktūrinių fondų ar valstybės finansavimą projektams.

Būtinios ir reguliacinės intervencijos, skirtos įtraukti darbdavius į pameistrystės programų planavimą ir finansavimą bei tobulinti pameistrystės modelį, užtikrinant, kad nuolatinis judumas tarp darbo vietos ir dėstymo būtų skatinamas kaip pagrindinė tęstinio profesinio tobulėjimo priemonė.

Socialinių partnerių dalyvavimas plėtojant pameistrystės politiką

Norvegijoje darbdavių organizacijos ir pramonės ir prekybos rūmai aktyviai dalyvauja formuojant pameistrystės ir mokymosi darbo vietoje programas nacionaliniu ir regioniniu lygiu. Nacionalinė profesinio mokymo taryba, kurios nariai yra darbdavių ir verslo atstovai, konsultuoja Švietimo ministeriją dėl bendrųjų profesinio mokymo programų poreikio ir turinio. Devynios profesinio mokymo programų kryptys turi patariamąsias tarybas, kuriose atstovaujami sektoriai socialiniai partneriai. Tarybos konsultuoja nacionalines institucijas dėl sektorių profesinio mokymo programų turinio ir poreikio. Savivaldybėse veikiančios profesinio mokymo komitetai, jungiantys socialinius partnerius, teikia konsultacijas dėl profesinio mokymo kokybės, karjeros planavimo ir regioninės plėtros.

Šveicarijoje pameistrystės ir mokymosi darbo vietoje sistemos priežiūrą įstatymų nustatyta tvarka nacionaliniu mastu vykdo Konfederacija, kurią atstovauja regioninės valdžios ir profesinių organizacijų (darbdavių, prekybos rūmų, asociacijų ir pan.) atstovai. Konfederacija užtikrina kokybę ir strateginį planavimą bei programų kūrimą, o 26 regioninės agentūros įgyvendina ir prižiūri pameistrystės programas. Profesinės organizacijos nustato programų turinio gaires, apibrėžia kvalifikacijos reikalavimus ir egzaminavimo turinį.

EBPO duomenimis daugelis šalių, turinčių efektyvias profesinio mokymo sistemas, sektorių profesinį mokymą organizuoja per sektorines profesines organizacijas. Pavyzdžiui, Suomijoje, Singapūre, pedagogų tęstinis mokymas yra pilnai organizuojamas ir įgyvendinamas pedagogų profesinių

organizacijų. Tokia sistema padeda mažinti biudžeto kaštus, mažina valstybinį aparatą ir užtikrina vykdomų mokymų atitikimą ūkio poreikiams.

Siekiant populiarinti mokymosi darbo vietoje ir pameistrystės programas reikalinga sistema, kuri remtų profesinį judumą tarp dėstymo ir darbo vietos bei suteiktų darbdaviams priimančioms praktikantus ar pameistrius mokestinių lengvatų, apmokėtų mentoriams (darbuotojams, papildomai prisiimantiems mokyti praktikantus ar pameistrius darbo vietoje) už suteiktas mokymo paslaugas, kurios galėtų būti teikiamos pagal su profesine mokykla suderintą mokymo planą (Švedijos praktika). EBPO rekomenduoja iš dalies pakeisti profesinių mokyklų mokinių krepšelio finansavimo metodiką, kad ją taikant būtų pripažįstamas ir skatinamas profesinių mokyklų mokinių mokymas darbo vietoje.

Pameistrystės organizavimo alternatyvos

Australijoje veikia laikino įdarbinimo viešosios organizacijos (Group training organisations, GTO), kurias remia vietos valdžia, kitą dalį pajamų jos gauna iš darbdavių, priimančių pameistrius, mokesčio. GTO pas save įdarbina pameistrius ir išnuomoja juos darbdaviams. GTO funkcijos – praktikantų, atitinkančių darbdavio poreikius atranka, mokymo proceso darbo vietoje ir studijų vietoje organizavimas ir priežiūra, administravimas ir užtikrinimas, kad pameistrystės gautų įvairių mokymo patirčių. Kartais pameistriai keliauja tarp skirtingų įmonių ir veiklų, taip įgydami plačią patirtį.

Norvegijoje veikia įmonių įsteigti mokymo biurai, kurių pusė kaštų dalies finansuoja valstybė, o kitą pusę verslas. Biurų tikslas kurti naujas praktikos ar pameistrystės vietas, mokyti ir prižiūrėti pameistrius, konsultuoti ir prižiūrėti darbdavius. Mokymo biurai organizuoja teorinės dalies mokymus ir pasirašo sutartis su darbdaviais dėl konkrečios pameistrystės ar praktikanto darbovietės. Tyrimai rodo didelį tokių biurų poveikį tiek profesinio mokymo kokybei, tiek prieinamumui. Apie 80 proc. darbdavių, priimančių praktikantus, turi sutartis su biurais.

Vienos investicijos į profesinio mokymo sistemos infrastruktūrą yra tikslingos, stiprinančios mokymo bazę (investicijos į sektolinių mokymo centrų infrastruktūrą), tačiau kitos, pavyzdžiui, bendrabučių renovavimas nepagrįstos. ES SF lėšomis buvo įrengti nauji bendrabučiai, nors profesinių mokyklų bendrabučių užpildymas siekia vos 50 proc. Yra nepakankamos finansinės intervencijos naujų programų kūrimui ir profesijų mokytojų kvalifikacijos kėlimui.

Reformuojamai profesinio mokymo sistemai trūksta inovatyvių mokymo modelių, verslų ar socialinių verslų, kuriuos plėtotų profesinės mokyklos ir tokiu būdu ne tik sukurtų praktinę mokymo bazę, bet ir pritrauktų papildomų pajamų ir realizuotų prekių ir paslaugų. Reikalingos finansinės ir reguliacinės intervencijos, kurios skatintų profesinių mokyklų verslumą ir bendruomeniškumą, motyvuotų įtraukti verslą ir socialinius partnerius į mokymo programų bendrą kūrimą ir įgyvendinimą. Tokiomis intervencijomis galėtų būti socialinių verslų⁸⁵ kūrimas, profesinio mokymo įmonėms bendradarbiaujant su verslu ar socialiniais partneriais, jungtinės veiklos sutartys su verslu. Prie profesinių mokyklų populiarinimo bei pajamų galėtų prisidėti ir komercinių trumpalaikių neformalaus mokymo programų, dirbtuvių kūrimas ir viešinimas.

2 uždavinys: Užtikrinti sistemingą profesinį orientavimą ir mokymosi tęstinumą

Neišnaudojamas profesinių mokyklų potencialas, ypač sprendžiant jaunimo nedarbo ir emigracijos problemas. Statistiškai daugiausiai emigruoja potencialūs profesinių mokyklų studentai. Todėl kritiškai trūksta karjeros ugdymo ir profesinio orientavimo pagalbos paslaugų bendrojo ugdymo ir profesinių mokyklų studentams. MOSTA teigimu, Lietuvoje yra pakankamas karjeros specialistų tinklas, tačiau be finansinių intervencijų šios paslaugos yra neprieinamos.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2015 m. balandžio 3 d. įsakymas Nr. 4-207 „Dėl Socialinio verslo koncepcijos patvirtinimo“ (TAR, 2015-04-03, Nr. 2015-05148).

Mobilios karjeros specialistų komandos

Lietuvoje 2013–2015 m. buvo įgyvendinti projektai, kurių metu sukurtos mobilios karjeros specialistų komandos užtikrino karjeros planavimo ir profesinio orientavimo paslaugų prieinamumą nacionaliniu lygiu. Tokios mobilios karjeros konsultantų komandos veikia Suomijoje, Australijoje ir kitose šalyse, nes yra finansiškai efektyvesnės ir labiau į tikslus orientuotos nei etatiniai konsultantai, esantys mokyklose ar institucijose (pvz. Jaunimo užimtumo centruose).

Taip pat ateityje būtų reikalingos finansinės ir reguliacinės paskatos asmenims, baigusiems profesines mokyklas toliau tęsti studijas aukštojo mokslo sistemoje. Tokios paskatos padeda mažinti socialinę atskirtį, didina profesinio mokslo patrauklumą. Kaip minėta aukščiau reguliacinėmis priemonėmis galėtų būti įdiegtas profesinių kompetencijų vertės pripažinimas (kreditai, papildomas pereinamasis balas) stojant į aukštąsias mokyklas, valstybės finansuojamos vietos, kai asmenys yra iš socialiai pažeidžiamų šeimų – socialinės stipendijos.

2 uždavinys: Populiarinti profesinį mokymą jaunimo ir darbdavių tarpe

Socialinės rizikos tikslinių grupių pritraukimas. Siekiant pritraukti į profesines mokyklas ir tokiu būdu integruoti didesnės socialinės rizikos jaunuolius, ilgalaikius bedarbius, vienišus tėvus, skurdesnių šeimų vaikus, asmenis su negalia, baigusius reabilitacijos programas ar išėjusius iš įkalinimo įstaigų, reikalingas finansavimas paslaugų pirkimui ar etatams psychologams, socialiniams darbuotojams, socialiniams pedagogams, taip pat galėtų būti numatomas ES struktūrinių fondų finansavimas projektams, kuriuose profesinis mokymas būtų prieinamas socialinės rizikos asmenims. Tokius projektus galėtų įgyvendinti socialiniai verslai kartu su profesinio mokymo bei įkalinimo, reabilitacijos įstaigomis. (pavyzdys socialinis verslas, kavinė “Mano guru”, suteikianti profesiją ir socialinę integraciją bei darbą asmenims po reabilitacijos nuo priklausomybių psichotropinėms medžiagoms).

Investicijos į modulinės profesinių mokymų programas ateityje galėtų būti plėtojamos įtraukiant ir bendrakultūrinio, projektinio, komandinio darbo, verslumo, finansų valdymo kompetencijų ugdymą. Tokiu būdu galėtų būti didinamas profesinio mokymo patrauklumas, populiarumas ir universalumas. Tokį principą įgyvendino Danijos, Suomijos, Švedijos profesinės mokyklos, kuriose profesinis mokymas derinamas su savęs pažinimu, karjeros planavimu, darbo praktika ir bendruomeniškumu. Siekiant plėtoti programų turinį Lietuvos profesinėms mokykloms trūksta kompetencijų ir reikalingos intervencijos, kurios padėtų tokias kompetencijas pritraukti.

Kadangi didelė dalis vertinamų intervencijų yra tik pradėtos arba planuojamos įgyvendinti jų efektyvumui objektyviai įvertinti trūksta informacijos. Remiantis turimais duomenimis darytinos išvados, kad intervencijos į profesinių mokyklų bendrabučių infrastruktūrą yra perteklinės, nepakankamos intervencijos profesinio mokymo prieinamumui, ypač socialiai pažeidžiamiesiems asmenims, naujų mokymo programų kūrimui, profesijos mokytojų kvalifikacijai, verslumui, profesinio orientavimo paslaugoms, bendrų veiklų, mokymo programų su verslu, aukštosiomis mokyklomis ir socialiniais partneriais plėtotei.

Didžiausią efektą pasiekia reguliacinių ir finansinių priemonių deriniai, pavyzdžiui paskatos verslui pritraukti pameistrius, praktikantus, šiuo metu daugiausiai vykdomos finansinėmis priemonėmis (ES SF projektai), tačiau ateityje tai galėtų būti įgyvendinama įvedant mokesťines lengvatas. Įmonės, kurios gauna valstybės ar struktūrinių fondų finansavimą darbuotojų mokymams ar verslo plėtrai galėtų būti įpareigos (finansavimo gairėmis, sutartimis) bendradarbiauti su profesinio mokymo įstaigomis, užtikrinant vietas studentų praktikai ar pameistrystei. Taip pat gali būti taikomos mažesnės ir lankstesnės finansinės priemonės nei ES SF projektai, pritaikytos smulkioms ir vidutinėms įmonėms, pavyzdžiui mentorystės darbo vietoje paslaugų pirkimas viešųjų pirkimų keliu.

3.4. INTERVENCIJOS, SKIRTOS KELTI MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ POREIKĮ IR VERTĘ VISUOMENĖJE (4 TIKSLAS)

3.4.1. Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas

3.4.1.1. Intervencijų struktūra

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal 3.1.1.1 poskyryje nurodytus vertinimo klausimus.

Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiamas dabar vykdomų intervencijų vertinimas pagal jų atitikimą tikslams. Apžvelgiamos intervencijos, kuriomis prisidedama prie mokymosi visą gyvenimą poreikio ir vertės visuomenėje kėlimo tikslo ir nustatomas intervencijų tipas. Remiantis intervencijų logika, intervencijos grupuojamos pagal uždavinius.

13 lentelė. Mokymosi visą gyvenimą poreikio ir vertės visuomenėje kėlimui skirtų intervencijų rinkinys

Intervencija	Tipas
1 uždavinys: Plėsti mokymosi formų ir programų įvairovę, atliepiančias skirtingus visuomenės poreikius	
Mokymosi turinio pasiūlos didinimas:	
- Savivaldybių švietimo centrų organizuojami mokymai;	Finansavimas
- NVO, bendruomenių organizuojami mokymai įvairioms tikslinėms grupėms;	Finansavimas ES/SF
- Formaliojo ir neformaliojo mokymosi galimybių plėtra;	Finansavimas ES/SF
- Formaliojo ir neformaliojo mokymosi paslaugų įvairioms besimokančiųjų grupėms paslaugų teikimas;	Finansavimas ES/SF
- Paskatos įmonių darbuotojų mokymams darbo vietoje („Žmogiškieji išteklių“, „Invest LT+“, „Kompetencijos LT“, „Kompetencijų vaučeris“);	Finansavimas ES/SF
- Ne švietimo institucijų (kultūros, sveikatos, aplinkosaugos, žemės ūkio, verslo) organizuojamos edukacinės programos ir mokymai;	Finansavimas ES/SF
- Moterų vyrų lygybės skatinimas (mokymai);	Finansavimas ES/SF
- Gyventojų sveikos gyvensenos skatinimas.	Finansavimas ES/SF
Kokybės užtikrinimas:	
- Mokymosi visą gyvenimą valdymo, kokybės ir patrauklumo užtikrinimas;	Finansavimas/reguliavimas
- Suaugusiųjų švietimo programų kokybės stebėsenos ir vertinimas;	Reguliavimas
- Suaugusiųjų mokymosi poreikių, mokymo efektyvumo, pritaikomumo tyrimai.	Finansavimas
2 uždavinys: Didinti mokymosi paslaugų prieinamumą socialiai pažeidžiamiesiems asmenims	
Tikslinė mokymų pasiūla:	
- Neformaliojo ugdymo programų pasiūla bedarbiams (Bedarbių integracija į darbo rinką);	Finansavimas ES/SF
- Vyresnio amžiaus asmenų mokymas ir savanorystės skatinimas (54+);	Finansavimas ES/SF
- Mokymai jaunimui, kuris niekur nedirba ir nesimoko;	Finansavimas ES/SF
- Neįgaliųjų profesinė rehabilitacija;	Finansavimas ES/SF
- Neįgaliųjų socialinė integracija;	Finansavimas ES/SF
- Trečiojo amžiaus universitetai;	Finansavimas
- Asmenų priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų socialinė integracija;	Finansavimas ES/SF
- Romų socialinė integracija;	Finansavimas ES/SF
- Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką;	Finansavimas ES/SF
- Mokymai socialinės rizikos asmenims pagal kompleksinės pagalbos šeimai programas;	Finansavimas ES/SF

Intervencija	Tipas
- Sveiko senėjimo skatinimo iniciatyvos.	
Profesinis orientavimas:	Finansavimas ES/SF
- Bedarbių profesinis orientavimas;	Finansavimas ES/SF
- Jaunimo profesinis orientavimas;	
3 uždavinys: Populiarinti mokymosi kultūrą visose valstybės srityse	
Populiarinimas:	Finansavimas ES/SF
- Mokymosi visą gyvenimą populiarinimo renginiai;	Viešinimas
- Mokymosi visą gyvenimą priemonių viešinimas.	
Patrauklumo didinimas:	Finansavimas ES/SF
- Savišvietos keliu įgytų kompetencijų pripažinimas.	

3.4.1.2. Intervencijų rinkinio vertinimas ir pasiūlymai dėl jo optimizavimo

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal 3.1.1.2 poskyryje nurodytus vertinimo klausimus.

1 uždavinys: Plėsti mokymosi formų ir programų įvairovę, atliepiančias skirtingus visuomenės poreikius

Nepaisant didelio politinio dėmesio mokymuisi visą gyvenimą ir idėjos aktualizavimui visuose strateginiuose dokumentuose, per pastaruosius dešimt metų **kokybinio pokyčio nepavyko pasiekti**, o savarankiško mokymosi srityje stebima spartaus kritimo tendencija, priešingai nei kitose ES šalyse (Eurostat duomenys). Viena iš pagrindinių tai lėmusių priežasčių – nacionaliniu lygiu nėra nuodugnaus tyrimo ir sutarimo, kokiomis kryptimis turėtų būti nukreipiamos mokymosi visą gyvenimą priemonės. Pavyzdžiui, Estija didelį dėmesį skiria informacinių technologijų kompetencijų plėtrai visuomenėje, o Prancūzija, priešingai, nenurodė mokymosi krypties, tačiau sukūrė sąlygas, kiekvienam piliečiui laisvai pasirinkti mokymosi visą gyvenimą turinį. Kadangi nėra vieningos strateginės krypties, Lietuvoje taikoma nemažai, tačiau tarpusavyje menkai suderintų priemonių, trūksta skirtingų institucijų suderinamumo. Taip pat mokymosi visą gyvenimą paskatams trūksta ekosistemos požiūrio – t. y. daug įvairių veikėjų, tokių kaip nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės, sveikatos, sporto, kultūros ir mokslo organizacijos bei institucijos, nepakankamai įveiklinamos, siekiant populiarinti mokymąsi visą gyvenimą visuomenėje bei sukuriant mokymosi pasiūlos įvairovę.

Didelė dalis intervencijų, darančių poveikį mokymosi visa gyvenimą rezultatams, yra įgyvendinamos kitų sektolinių ministerijų priemonėmis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (54+, bedarbių integracija į darbo rinką, mokymai jaunimui, kuris niekur nedirba ir nesimoko, neįgaliųjų socialinė ir profesinė integracija, asmenų priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų socialinė integracija, romų socialinė integracija, socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką, mokymai socialinės rizikos asmenims pagal kompleksinės pagalbos šeimai programas), Ekonomikos ir inovacijų ministerijos (Žmogiškieji ištekliai Invest LT+, Kompetencijos LT, Kompetencijų vaučeris), Sveikatos ministerijos (Sveiko senėjimo skatinimo iniciatyvos, sveikos gyvensenos skatinimas). Įvairios suaugusiųjų mokymo veiklos, integruotos į skirtingas priemones, vykdomos žemės ūkio, kultūros, aplinkosaugos ministerijų. Apibendrinant darytina išvada, kad mokymosi veiklų suaugusiems yra siūloma daug, tačiau dėl duomenų stygiaus sudėtinga įvertinti šių veiklų kokybinį poveikį.

Švietimo ir mokslo ministerijos priemonių skirtų mokymosi visą gyvenimą skatinimui (formaliojo ir neformaliojo mokymosi galimybių plėtra, formaliojo ir neformaliojo mokymosi paslaugų įvairioms besimokančiųjų grupėms paslaugų teikimas) didžioji dalis dalyvių buvo švietimo įstaigų darbuotojai. Minėtų priemonių pagalba buvo keliama mokytojų ir mokymo įstaigų vadovų kvalifikacija, tai pažangus tikslas, tačiau kita vertus priemonė, nepasiekė kitų tikslinių grupių.

Darytina prielaida, kad projektų vykdytojams trūksta aiškumo, kas yra mokymasis visą gyvenimą, kokie yra šalies prioritetai mokymosi visą gyvenimą aspektu. Pažymėtina, kad trūksta tikslinių teminių priemonių, pavyzdžiui šalies gyventojų informacinių technologijų raštingumas pakankamai žemas, tačiau šioms kompetencijoms kelti nebuvo planuota jokių priemonių. Nebuvo priemonių skirtų finansiniam raštingumui, užsienio kalbų kompetencijoms, kurių poreikis didžiausias⁸⁶. Bolonijos deklaracijoje (1999) yra apibrėžtos pagrindinės bendrosios kompetencijos. Ateityje ES struktūrinių fondų priemonės skirtos mokymosi visą gyvenimą plėtotei galėtų būti numatomos ne tik orientuojantis į specifines tikslines grupes, bet ir į konkrečių bendrųjų kompetencijų ugdymą.

Siekiant didesnės mokymosi visą gyvenimą pasiūlos ir prieinamumo, rekomenduojama **aktyviau įtraukti nevyriausybinės organizacijas, bendruomenes**, skatinti plačiai visuomenei prieinamų edukacinių programų kūrimą muziejuose, kultūros centruose, mokslo instituteuose (pavyzdžiui, Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centre veikiantis herbariumas, zoologijos muziejus).

Priemonių komplekse numatytos intervencijos mokymosi visą gyvenimą valdymo, kokybės ir patrauklumo užtikrinimui, suaugusiųjų švietimo programų kokybės stebėsenai ir vertinimui, suaugusiųjų mokymosi poreikių, mokymo efektyvumo, pritaikomumo tyrimams. Ateityje būtų vertinga panašias priemones sieti su savivaldybėse esančių neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinatorių įtraukimu ir įgalinimu, taip užtikrinant didesnę sklaidą, praktinį pritaikomumą ir tęstinumą.

Ateityje rekomenduotina investuoti į vieningą suaugusiųjų neformalaus mokymo veiklų viešinimo ir apskaitos elektroninę platformą, kurios naudotojais galėtų būti visi mokymo paslaugų teikėjai, o administratoriais – savivaldybių suaugusiųjų švietimo koordinatoriai. Pastaroji platforma kartu galėtų tapti ir elektroninių mokymo priemonių (e-paskaitų, seminarų) suaugusiems banku, kuriame vaizdo įrašų formatu galėtų būti pateikiamos įvairios valstybės ir ne valstybės įstaigų rengiamos paskaitos, seminarai, kursai, ypač, jei jie įgyvendinami ES struktūrinių fondų ar valstybės biudžeto lėšomis.

Mokymosi visą gyvenimą srityje papildomai reikalingos tarpsektorinės reguliacinės priemonės: tarpinstituciniai susitarimai, valstybės programos, kurių pagrindų ministerijos išipareigotų skatinti ir tarpusavyje derinti veiklas, susijusias su suaugusiųjų švietimu. Ateityje siekiant sumažinti priemonių dubliavimo riziką, bet didinti papildomumą ir sinergiją rekomenduojama tarpinstituciniu lygiu apibrėžti, kokios veiklos priskirtinos socialinės, profesinės integracijos, užimtumo skatinimo veiksams, o kokios – mokymosi visą gyvenimą skatinimui. Taip pat kaip intervencinė priemonė galėtų būti taikoma mokestinė lengvata, kompensacija gyventojams investuojantiems į mokslą (žemiau pateikiama kitų šalių pavyzdžių)

2 uždavinys: Didinti mokymosi paslaugų prieinamumą socialiai pažeidžiamiems asmenims

Didžioji dalis priemonių, skirtų socialiai pažeidžiamų asmenų mokymui (54+, bedarbių integracija į darbo rinką, mokymai jaunimui, kuris niekur nedirba ir nesimoko, neįgaliųjų socialinė ir profesinė integracija, asmenų priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų socialinė integracija, romų socialinė integracija, socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką, mokymai socialinės rizikos asmenims pagal kompleksinės pagalbos šeimai programas) buvo įgyvendinamos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos komplekse. Šiomis priemonėmis siekiama didesnės socialiai pažeidžiamų asmenų integracijos. Ateityje rekomenduojama panašias priemones planuoti ir įgyvendinti bendradarbiaujant su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, kuri turi metodikas ir kompetencijas vertinti suaugusiųjų neformalaus mokymo kokybę, atlieka stebėseną, bendradarbiauja su kompetentingų pedagogų bendruomene.

⁸⁶ Teresevičienė, M. (2006) Tyrimo "Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla" ataskaita.

Priemonių komplekse yra įgyvendinamos intervencijos mokymosi visą gyvenimą valdymo, kokybės ir patrauklumo užtikrinimui, suaugusiųjų švietimo programų kokybės stebėsenai ir vertinimui, suaugusiųjų mokymosi poreikių, mokymo efektyvumo, pritaikomumo tyrimams, tačiau **nepakanka finansinių ir reguliacinių priemonių, kurios didintų mokymosi paslaugų prieinamumą**. Tai galėtų būti dalinė kompensacija mokymų kainai, mokestinė lengvata fiziniams asmenims, stipendijos socialiai pažeidžiamiems asmenims.

ES ir EBPO duomenimis, mažiausiai Lietuvoje mokosi suaugę, turintys žemesnę kvalifikaciją, išsilavinimą bei gaunantys mažesnes pajamas arba priskirtini socialinės rizikos grupėms, gyvenantys kaime asmenys. **Rekomenduojama planuojant priemones, kuriomis keliami dirbančių asmenų kvalifikacija, taikyti ir socialinės lygybės principą**, teikiant pirmenybę mokytis labiau socialiai pažeidžiamiems asmenims (jaunimui, vyresnio amžiaus darbuotojams, moterims, asmenims su negalia). ES SF projektai dažnai yra neprieinami mažoms, žemos kvalifikacijos įmonėms, kurių Lietuvoje yra daugiausia. Žemos kvalifikacijos darbuotojus samdančios įmonės neturėjo tikslinių finansinių, mokestinių ar reguliacinių paskatų skatinti darbuotojų mokymą, ateityje rekomenduojama tokias priemones numatyti ES struktūrinių fondų programose.

Taip pat rekomenduojama daugiau išnaudoti nefinansinių paskatų darbdaviams, tokių kaip mokestinės lengvatos, o darbuotojams – papildomų laisvadienių mokymuisi skyrimas.

Individualios mokymosi visą gyvenimą sąskaitos

Prancūzijoje, kuri EBPO duomenimis pasiekė kokybinį mokymosi visa gyvenimą augimo šuolį, veikia *Individualių mokymosi sąskaitų* sistema, kuri suteikia įmonių darbuotojams galimybes pasinaudoti valstybės kompensacija 20-čiai mokymo valandų per metus, kurios šešerių metų laikotarpyje gali sumuotis iki 120 val. arba devynerių metų laikotarpyje iki 150 val. Per vienerius metus nuo sistemos įvedimo buvo patvirtinta 500 000 mokymosi kompensavimo paraiškų, reikšmingai išaugo žemos kvalifikacijos darbuotojų ir socialiai pažeidžiamų asmenų dalyvavimas mokymosi veiklose.

Teisė į gebėjimų įvertinimą – tai dar viena Prancūzijos iniciatyva, kuria siekiama skatinti suaugusiųjų dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą. Ši teisė suteikia darbuotojui vieną laisvadienį per metus, kuris būtų skiriamas karjeros konsultacijai.

3 uždavinys: Populiarinti mokymosi kultūrą visose valstybės srityse

Mokymosi visa gyvenimą populiarinimui neišnaudojamas aukštųjų mokyklų, savivaldybėse esančių švietimo centrų, nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių potencialas skatinti ir populiarinti mokymąsi visa gyvenimą visuomenėje ir tikslinėse grupėse. Didelė dalis mokymosi visa gyvenimą veiklų yra nukreiptos į profesinių kvalifikacijų kėlimą, nepakanka mokymosi programų pasiūlos, nukreiptos į bendrųjų gebėjimų temas. Intervencijų komplekse numatytas suaugusiųjų mokymosi poreikių tyrimas, tikėtina, kad šio tyrimo rezultatai leis planuoti mokymų turinį ir priemones tiksliau atliepiant gyventojų poreikius.

Savarankiškas mokymasis lankant bibliotekas, kultūros objektus, skaitant knygas, žiūrint edukacines TV laidas, mokantis internetu rodo mokymosi kultūros gyvybingumą visuomenėje. Lietuvoje šis rodiklis, priešingai nuolat augančiam ES vidurkiui, sparčiai krenta. Savarankiško mokymosi skatinimui skirtų plačiai prieinamų edukacinių programų ir priemonių pasiūla, ypač įveiklinant egzistuojančią socio-kultūrinę ekosistemą (bibliotekas, muziejus, kultūros centrus, radiją, TV, interneto portalus), yra nepakankama. Dabartiniame komplekse savarankiško mokymosi skatinimui yra inicijuota vienintelė reguliacinė intervencija – savišvietos keliu įgytų kompetencijų pripažinimas.

Savanorių mokymas universitetuose

VALUE – tarptautinis projektas, jungiantis 13 Europos šalių, kuris koordinuoja ir vysto partnerystes tarp savanoriškos veiklos organizacijų ir universitetų. Pagal šią programą šalys kuria ir pritaiko įvairius modelius, kurių pagalba savanoriai gali mokytis universitetuose pagal formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas. Taip pat aukštojo mokslo įstaigos atlieka savanoriškos veiklos tyrimus.

Daugiau informacijos www.valuenetwork.org.uk

Kultūros pasas

Priemonė visų Lietuvos mokinių kultūros pažinimo įpročiams ugdyti ir kultūros patirčiai plėsti, teikiant jiems kultūros ir meno paslaugas. Kultūros pasui įgyvendinti kiekvienais metais vienam mokiniui skiriama 15 Eur, kurie panaudojami kultūros paso paslaugoms finansuoti, kurias mokinys įgyja dalyvaudamas su grupe muziejuose, teatruose, kitose kultūros veiklose.

Panašios iniciatyvos kitose šalyse vykdomos senjorų, kaimo vietovėse gyvenančių žmonių atžvilgiu. Kaip alternatyva kultūros pasui, Jungtinėje Karalystėje veikia senjorų sporto kortelė, suteikianti galimybę senjorams naudotis sporto centrų paslaugomis.

Mokymosi visa gyvenimą tikslų siekimui skirta nemažai finansinių investicijų, ypač įvertinant, kad įvairaus pobūdžio mokymo veiklos suaugusiems buvo įgyvendintos įvairių sektorių projektuose. Taip pat pažymėtina, kad suaugusiųjų mokymo veiklomis siekta įvairių tikslų: sveikos gyvensenos populiarinimo, socialinės įtraukties, integracijos į darbo rinką ar kvalifikacijos kėlimo. Pats mokymas buvo ne tikslas, o priemonė. Dėl šios priežasties minėtų veiklų poveikis mokymosi visa gyvenimą tikslams yra antrinis ir sunkiai įvertinamas.

Ateityje rekomenduojama mokymosi visą gyvenimą tikslą laikyti horizontaliuoju principu, apimančiu visas intervencijas ir veiklos sritis, o tikslines ES struktūrinių fondų intervencijas nukreipti ne tiek į mokymų pasiūlos didinimą, mokymų įvairovės plėtrą, bet į mokymosi visa gyvenimą ekosistemos vystymą, į įvairių iniciatyvų apjungimą, centralizuotą viešinimą, mokymo inovacijų kūrimą, mokymo paslaugų teikėjų partnerystę. Naujame etape būtų reikalingos tarpsektorinės reguliacinės priemonės, susitarimai, veiksmų programos, gairės, kuriomis būtų siekiama didesnio priemonių papildomumo ir turinio kokybės.

3.5. ES FONDŲ INVESTICIJŲ VERTINIMAS

3.5.1. Investicijų struktūra ir mastas

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šį vertinimo klausimą:

TS 9.3.1. Kurios 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos investicijos (prioritetai, uždaviniai ir priemonės) ir kokių mastu (Eurais) tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių tikslų pasiekimo? Nustatyti priemonių rinkinius ir jų finansinį mastą.

ES investicijų indėlis įgyvendinant švietimo tikslus yra reikšmingas. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programoje 9 prioritetui „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ numatyta skirti 692,6 mln. Eur. ES SF lėšomis prisidedama įgyvendinant daugelį finansavimo tipui priskirtų intervencijų. *Tiesiogiai* prisidedančios priemonės pateikiamos 2 priede.

3.5.2. Investicijų vertinimas ir pasiūlymai 2021–2027 m. laikotarpiui

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šiuos vertinimo klausimus:

TS 9.3.2. Nustatyti Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių finansavimo ES SF lėšomis pakankamumą 2014–2020 m. siekiant šiose srityse nustatytų valstybės tikslų. Kurios viešosios politikos sritys ES SF lėšomis yra finansuojamos didžiausia apimtimi lyginant su investicijų poreikiu toje srityje? Kuriose – perteklinis? Kuriose – finansuota nepakankamai? (papildomas vertinamas aspektas: kokių būdu nustatomas finansavimo poreikis viešosios politikos srityje?)

TS 9.3.3. Kuriose iš Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių pasireikš stipriausias ES SF investicijų poveikis? Kuriose silpniausias? Kokie faktoriai lėmė stiprų arba silpną investicijų poveikį? Kuriose didžiausia ES SF pridėtinė vertė, o kuriose – mažiausia?

TS 9.3.4. Išnagrinėti ES SF fondų investicijų 2014–2020 m. suderinamumą su kitais finansavimo šaltiniais, taip pat su kitomis valstybės intervencijomis pagal tipą.

Siekiant užtikrinti viešųjų finansų tarpusavio suderinamumą finansuojant švietimo sistemą, 2014–2020 m. laikotarpiu ES SF lėšos skiriamos socialinėms paslaugoms reikalingai infrastruktūrai sukurti / modernizuoti bei paslaugų kokybei gerinti ir tokiu būdu papildo nacionalinį (savivaldybių ir valstybės biudžeto) finansavimą. Investuojant ES SF lėšas įgyvendinami reikšmingi pokyčiai – investuojama į švietimo sistemos pertvarką, infrastruktūros modernizavimą, derinamos kietosios ir minkštosios investicijos. Skiriama reikšminga investicijų dalis – daugiau nei 692,6 mln. Eur. Tikėtina, kad nauju laikotarpiu ES SF finansavimo šiai pertvarkai poreikis išliks reikšmingas.

Investicijų analizė rodo, kad nepakankamas finansavimas sritims, kurios turi tiesioginę sąsają su bendrojo ugdymo kokybe ir moksleivių pasiekimais: pedagogų ugdymui, mokymų priemonių rengimui, mokymo įrangos atnaujinimui, mokyklų savitarpio pagalbai ir partnerystei. Mažinant mokyklų skaičių būtina užtikrinti ikimokyklinio ugdymo tinklą pasitelkiant jau esamą bendruomenių, nevyriausybinį organizacijų savivaldybių infrastruktūrą.

Labiausiai ES SF finansavimo pokyčiai palies aukštąjį mokslą, kurio didelė dalis einamųjų kaštų yra padengiama ES SF lėšomis. Didelės investicijos į MTEP infrastruktūrą turėtų būti apribotos nukreipiant finansavimą tik į rezultatus pasiekusius ir aukštojo mokslo kokybei bei inovacijoms svarų poveikį kuriančius MTEP centrus.

Situacijos analizė rodo, kad bendras švietimo sistemos tobulinimo poreikis tik didės ir ES SF bus svarbus šaltinis sprendžiant dabartines švietimo sistemos problemas, gerinant jos kokybę, visų pirma, konsoliduojant ugdymo įstaigų tinklą bei jo infrastruktūrą bei skatinant mokymąsi visą gyvenimą bei didelį dėmesį skiriant mokytojo profesijos gerinimui ir studentų pritraukimui. Naujuoju laikotarpiu ES SF lėšas švietimo srityje siūloma investuoti šiomis kryptimis:

1. Švietimo kokybės ir pasiekiamumo didinimas: mokymo sistemos pertvarka, orientuojant mokymo programas į praktinę veiklą bei skatinant informacinių technologijų mokymą ir naudojimą; stiprinant mokytojų kompetencijos kaimo vietovėse ir rajonuose siekiant suvienodinti mokinių mokymosi lygį ir rezultatus tarp regionų ir didmiesčių; užtikrinant švietimo ir mokymosi prieinamumą regionuose, kuriuose jaučiamas kvalifikuotų pedagogų stygius.
2. Mokytojo profesijos įvaizdžio gerinimas ir kompetencijų didinimas: suteikiant paskatas jaunimui studijuoti pedagogikos specialybę (stipendijų didinimas; darbo vietos užtikrinimas); sistemos, skirtos pensijos sulaukusių mokytojų išleidimui sukūrimas.
3. Mokymosi visą gyvenimą sistemos kūrimas. Šios iniciatyvos įgyvendinimui rekomenduojama investuoti į centralizuotos informacinės elektroninės sistemos kūrimą, elektroninių mokymo priemonių banką, savivaldybių suaugusiųjų neformaliojo švietimo ir mokymo koordinatorių įgalinimą, organizuojant vietos visuomenės ir verslo poreikius atitinkančias mokymo veiklas, mokymo inovacijų kūrimą.

4. Rengiantis naujam laikotarpiui, siūloma atlikti išsamų esamos ugdymo įstaigų (mokyklų, profesinių mokyklų ir universitetų) infrastruktūros pakartotinį vertinimą, siekiant identifikuoti jų perteklių, galimus sutaupymus (vykdant reorganizaciją) bei paruošiant (patikslinant) naują (esamą) konsolidavimo planą. Šiuo metu panašios iniciatyvos yra pradėtos vykdyti arba planuojamos, tačiau atidedamos, nors tai turėtų būti prioritetiniai veiksmai, siekiant švietimo sistemos infrastruktūros optimizavimo.

3.6. PASIŪLYMAI DĖL PRIKLAUSOMYBĖS NUO ES SF FINANSAVIMO MAŽINIMO 2021–2027 M. LAIKOTAPRIU

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šiuos vertinimo klausimus:

TS 9.3.5. Kokie būtų svarbiausi kriterijai 2020–2027 m. prioretizuojant ir pasirenkant viešosios politikos sritis ir konkrečias investicijas finansuoti iš ES SF? Kokios turėtų būti priklausomybės nuo ES SF mažinimo kryptys kiekvienoje iš vertinimo objekte nurodytų viešosios politikos sričių?

TS 9.3.6. Kokios išorinės sąlygos (reguliacinės ir kitos intervencijos), atsižvelgiant į Lietuvos ekonominę – socialinę situaciją, vykdomas reformas ir demografines tendencijas turėtų lydėti ES SF investicijas, kad jų poveikis būtų didžiausias (būtinose sąlygose)?

TS 9.3.7. Kuriose viešosios politikos srityse (detalizuoti pagal konkrečias investicijas) būtina tęsti ES SF finansavimą po 2021 m.? Kaip šios ES SF investicijos derėtų su kitais finansavimo šaltiniais, taip pat su kitomis valstybės ar ES intervencijomis, kad būtų užtikrintas maksimalus poveikis?

TS 9.3.8 Kuriose viešosios politikos srityse reikėtų atsisakyti ES SF investicijų po 2021 m.? Kokiomis kitomis valstybės ar ES intervencijomis, privačiu finansavimu ar vidiniais resursais (pagal pobūdį, finansavimo šaltinius ir formas) galima būtų pakeisti ES SF investicijas ir išlaikyti ekonomikos plėtrą bei socialinę gerovę?.

Švietimo sistema ir jos kokybė ženkliai prisideda prie Lietuvos ekonomikos raidos. Atsižvelgiant į esamą situaciją ir veiksmus, kurių rekomenduojama imtis, nematome galimybės mažinti finansavimą švietimo sričiai, tik iš dalies keisti investicijų prioritetus. Visuose švietimo lygmenyse rekomenduojama mažinti investicijas į infrastruktūrą, tačiau didinti infrastruktūros plėtrą, skirtą ikimokyklinio ir pradinio ugdymo vietų kūrimui: kaimo vietovėse skatinant esamos infrastruktūros (dienos centrų, daugiafunkcinių centrų, bendruomenės namų ir kt.) pritaikymą ugdymo reikmėms, mobilių darželių formavimą, o miestuose renovuojant senas ar statant naujas patalpas. Siūloma tęsti investicijas į infrastruktūrą, tiesiogiai susijusią su bendrojo ugdymo kokybės gerinimu: laboratorijos, kūrybos, fizinio aktyvumo, informacinių technologijų erdves ir priemones bei derinti tokias investicijas su „minkštosiomis“ priemonėmis, skirtomis ugdymo programų kūrimui, pedagogų apmokymams.

Rekomenduojama mažinti investicijas į neformaliojo ugdymo infrastruktūrą vaikams ir suaugusiems, plėsti neformaliojo ugdymo tikslinę grupę, įtraukiant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Rekomenduojama didinti neformaliojo mokymo paslaugų socialinę lygybę, kompensuojant paslaugas socialiai pažeidžiamiesiems asmenims, kaimo vietovėse esančioms mokykloms. Taip pat siūloma inicijuoti naujas priemones, kuriomis būtų plėtojamos neformaliojo ugdymą paslaugos vaikams, prisidedančios prie mokymo rezultatų: popamokinės veiklos mokyklose, gamtos mokslų, tiriamojo pobūdžio, informacinių technologijų, inžinerijos, tikslųjų mokslų, skaitymo, rašymo, užsienio kalbų užsiėmimai.

Investiciniu prioritetu turėtų tapti ugdymo priemonių ir programų atnaujinimas, pažangių, bendrąsias ugdymo programas atitinkančių mokymo priemonių prieinamumo didinimas, mokymo įstaigų personalo kvalifikacijos kėlimas. Kritiškai svarbu sukurti veiksmingą elektroninį mokymo priemonių (vadovėlių, pamokų planų, mokymo paketų), atitinkančių naujausias ugdymo programas, banką.

Svarbu tęsti priemones, kuriomis populiarinama pedagogo profesija, pritraukiami jauni žmonės (pvz.: „Renkuosi mokytį“ programa). Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogų stygiaus sprendimui

siūloma skirti tikslines investicijas stipendijoms. Skatinant pedagogų kvalifikacijos gerėjimą, siūloma suformuoti priemones, kuriomis būtų stiprinamos pedagogų savitarpio pagalbos, mentorystės iniciatyvos. Šias priemones galėtų įgyvendinti pedagogus vienijančios asociacijos taip stiprinant pedagogų savireguliacijos gebėjimus. Taip pat siūloma inicijuoti priemonę, kuria būtų teikiama kompleksinė (psichologinė, pedagoginė, vadybinė) pagalba silpniausioms mokykloms.

Taip pat siūloma inicijuoti bandomuosius mokyklų klasterių projektus, kurių tikslu turėtų tapti žinių ir kompetencijų mainai tarp silpnesnių ir stipresnių mokyklų, skirtingo ugdymo lygmens mokyklų partnerystė, dalijimasis žmogiškaisiais ir materialiais ištekliais.

Aukštojo mokslo srityje rekomenduojama tęsti investicijas, numatytas aukštojo mokslo pertvarkai, ypač dėstytojų kvalifikacijos kėlimui, naujų programų kūrimui. Toliau siūloma tęsti priemones, skirtas tyrėjų darbo sąlygų gerinimui ir kompetencijų kėlimui, tyrimams ir eksperimentinei veiklai nevalstybinėse mokslo ir meno įstaigose, užsienio mokslininkų pritraukimui ir Lietuvos mokslininkų tarptautiniam mobilumui. Būtina tęsti ir plėtoti priemones, skirtas socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių gabių studentų pritraukimui, suteikiant socialines stipendijas bei reguliacinėmis priemonėmis numatant papildomas lengvatas stojant.

Profesinio mokymo srityje siūloma tęsti infrastruktūros investicijas į mokymų bazės atnaujinimą, modulinį mokymo programų kūrimo priemones, apimant didesnę temų spektrą, liečiančių šiuolaikines (pvz.: informacinės technologijos) bei bendrąsias kompetencijas. Didesnę dėmesį siūloma skirti priemonėms skirtoms pameistrystei plėtoti. Rekomenduojama papildomai investuoti į pedagoginio personalo kompetencijas, profesinių mokyklų verslumo (socialinių verslų, komercinių mokymo programų) iniciatyvas. Siekiant socialinės lygybės rekomenduojama tęsti priemones, kuriomis užtikrinamas profesinio mokymo prieinamumas socialiai pažeidžiamoms grupėms.

Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo srityse rekomenduojama numatyti priemones, kuriomis būtų užtikrintas profesinio orientavimo paslaugų prieinamumas.

Socialiai pažeidžiamų grupių dalyvavimo profesinio mokymo bei aukštojo mokslo sistemose paskatų priemonės galėtų būti derinamos su Socialinės ir darbo ministerijos planuojamomis intervencijomis socialinei integracijai ar užimtumui.

Aukštojo mokslo ir profesinio mokymo įstaigų konsolidavimo neigiamiems padariniams sumažinti EBPO rekomenduoja investuoti į atleidžiamų darbuotojų perkvalifikavimo, nukreipimo, profesinio orientavimo veiklas. Pabrėžtina, kad švietimo srityje svarbu ne tik didinti ES SF lėšų panaudojimo mastą, bet ir optimizuoti vidinius kaštus (kaip Lietuvos laisvosios rinkos instituto⁸⁷ numatomas sutaupymas optimizavus bendrojo ugdymo įstaigas).

Mokymasis visą gyvenimą turėtų tapti horizontaliuoju prioritetu, o investicijomis siektina įgalinti ir sutelkti visų ekosistemos dalyvių pastangas. Rekomenduojama investuoti į centralizuotos informacinės sistemos kūrimą, savivaldybių suaugusiųjų neformaliojo švietimo ir mokymo koordinatorių įgalinimą, organizuojant vietos visuomenės ir verslo poreikius atitinkančias mokymo veiklas.

Mokymosi visą gyvenimą veiklas vykdančios skirtingų (švietimo, sveikatos, socialinės apsaugos ir darbo, kultūros, aplinkosaugos, ekonomikos) sektorių įstaigos turėtų suderinti taikomas priemones, kad jos viena kitos nedubliuotų, papildytų ir pratęstų bei užtikrintų mokymosi visą gyvenimą pasiūlos įvairovę skirtingoms tikslinėms grupėms. Mokymosi visą gyvenimą populiarinimui, visuomenės motyvacijos mokytis didinimui skirtos priemonės turėtų įtraukti pilietines organizacijas, vietos bendruomenes, nevyriausybinės organizacijas.

⁸⁷ Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2016). Švietimo finansavimo spragos: pinigų būtų sutaupoma pertvarkius mokyklas. https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2016/02/PB-Svietimas_01_26.pdf

Nacionaliniu tarpinstituciniu lygiu reikalingas strateginis sutarimas, kokia kryptimi siekiama plėtoti mokymąsi visą gyvenimą, ar pasirenkant prioritetinių kompetencijų kėlimą (pvz.: Estijos prioritetas – informacinių technologijų raštingumas) ar sukuriant sąlygas, kiekvienam gyventojui laisvai pasirinkti mokymosi kryptį (pvz.: Prancūzijoje įdiegta mokymuisi skirtų išlaidų kompensavimo sistema visiems suaugusiems gyventojams). Tačiau siekiant, kad toks sprendimas atitiktų realius visuomenės poreikius reikalingas išsamus tyrimas, padedantis nustatyti tikslinių grupių priežastis, motyvus, interesų sritis ir mokymosi poreikį.

1 PRIEDAS. NPP RODIKLIŲ PASIEKIMAS

NPP Programos prioritetas	NPP tikslas	NPP uždavinys	Rodiklis	Duomenų šaltinis	Mato vnt.	Pradinė situacijos reikšmė	2017 m.	2020 m.	Vykdytas 2017 m./2020 m.P	Duomenų šaltinis, 2017 m.
1. VISUOMENĖS UGDYMAS, MOKSLAS IR KULTŪRA	1.1 SKATINTI MOKYTIS VISĄ GYVENIMĄ	1.1.1 Gerinti švietimo kokybę	Mokinių, atitinkančių bent 3 (iš 6) mokymosi pasiekimų lygmenį, dalis	Nacionalinis egzaminų centras, tarptautinis penkiolikmečių tyrimas (PISA)	procentai	50,7 (skaitymas), 48 (matematika), 56,3 (gamtos mokslai) (2012)	-	51 (skaitymas), 51 (matematika), 57 (gamtos mokslai)	-	
			Atvykstančių ir išvykstančių laikinai studijuoti Bolonijos regiono studentų skaičiaus santykis Lietuvai	Eurostatas	skaičiaus santykis	0,08 (2012)	-	0,5	-	
		1.1.2. Didinti švietimo prieinamumą ir paslaugų įvairovę	18–24 metų jaunimo, kuris neturi vidurinio išsilavinimo ir niekur nesimoko, dalis	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostat	procentai	6,3	5,4	5	69 proc.	Lietuvos statistikos departamentas
			30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą, dalis	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas	procentai	51,3	58	48,7	-258 proc.	Lietuvos statistikos departamentas
			Švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas	procentai	88,8	91,9	93	74 proc.	Eurostat
			Vaikų, kurie mokosi specialiosiose mokyklose, dalis	Švietimo valdymo informacinė sistema	procentai	0,99	-	0,7	-	

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Švietimas

		1.1.3. Sukurti suaugusiųjų mokymosi sąlygas ir paskatas	Suaugusiųjų (25–64 metų) dalyvavimo neformaliajame mokymesi lygis	Eurostatas	procentai	4,1	-	7	-	
		1.1.4. Užtikrinti veiksmingą pagalbą vertinant savo galimybes ir norus, renkantis ir valdant karjerą (mokymosi ir profesinį kelią) ir tobulinantis	Aukštųjų mokyklų absolventų, registruotų teritorinėse darbo biržose (po metų nuo baigimo), dalis	Lietuvos darbo birža, Švietimo valdymo informacinė sistema	procentai	6,99	5,99	7,4	-244 proc.	Švietimo valdymo informacinė sistema
			Profesinio mokymo įstaigų absolventų, registruotų teritorinėse darbo biržose (po metų nuo baigimo), dalis	Lietuvos darbo birža, Švietimo valdymo informacinė sistema	procentai	9,89 (2015)	-	8,5	-	

2 PRIEDAS. ES SF INVESTICIJOS, PRISIDEDANČIOS PRIE UGDYMO(SI) KOKYBĖS UŽTIKRINIMO IR ĮTRAUKTIES DIDINIMO

VP tikslas	Priemonė	Fondas	Skirtas finansavimas, Eur
1 Tikslas. Gerinti bendrojo ugdymo rezultatus ir mažinti ugdymo kokybės netolygumus			
1.1.1. Pagerinti mokinių ugdymo pasiekimus skatinant pokyčius švietimo įstaigų veikloje	Ugdymo turinio tobulinimas ir naujų mokymo organizavimo formų kūrimas ir diegimas;	ESF	16 494 022,00
	Ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklų veiklos tobulinimas;	ESF	9 847 080,00
	Švietimo vertinimo ir stebėsenos sistemų sukūrimas.	ESF	8 109 361,00
1.1.2. Padidinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų (ypač vykdančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas) tinklo veiklos efektyvumą	Švietimo prieinamumo didinimas;	ESF	31 920 768,00
	Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas;	ESF	18 629 612,00
	Mokyklų tinklo efektyvumo didinimas;	ESF	31 670 340,00
	Neformaliojo švietimo infrastruktūros tobulinimas;	ESF	15 929 101,00
	Nevalstybinių neformaliojo vaikų švietimo erdvių, valstybinių ir nevalstybinių mokyklų modernizavimas.	ESF	10 585 612,00
1.1.3. Sumažinti anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių ir bendrojo ugdymo programos nebaigusiu asmenų skaičių	Asmenų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, galimybių mokytis gerinimas;	ESF	12 832 901,00
	Neformaliojo vaikų švietimo įvairovės ir prieinamumo didinimas;	ESF	32 281 001,00
	Mokyklų pažangos skatinimas.	ESF	7 417 313,00

VP tikslas	Priemonė	Fondas	Skirtas finansavimas, Eur
1.1.4. Pagerinti mokinių ugdymo pasiekimus skatinant pokyčius švietimo įstaigų veikloje	Mokytojų ir kitų švietimo sistemos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas;	ESF	6 892 400,00
	Ugdymo turinio tobulinimas ir naujų mokymo organizavimo formų kūrimas ir diegimas;	ESF	16 494 022,00
	Ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklų veiklos tobulinimas;	ESF	9 847 080,00
	Švietimo vertinimo ir stebėsenos sistemų sukūrimas.	ESF	8 109 361,00
2 Tikslas: Didinti aukštojo mokslo efektyvumą, ugdymo kokybę ir konkurencingumą			
2.1.1. Tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės	Studijų aplinkos ir infrastruktūros koncentravimas, tobulinimas ir informacinių sistemų plėtra.	ESF	57 648 592,00
2.1.2. Stiprinti aukštojo mokslo stebėseną, išorinį vertinimą ir efektyvų studijų valdymą, siekiant nuolatinio studijų kokybės gerinimo	Stebėsenos, išorinio vertinimo stiprinimas ir kvalifikacijų pripažinimas.	ESF	12 164 040,00
2.1.3. Siekiant geresnės studijų atitikties darbo rinkos ir visuomenės poreikiams, gerinti studijų kokybę ir didinti studijų prieinamumą	Studijų prieinamumo didinimas;	ESF	18 189 255,00
	Studijų tarptautiškumo didinimas;	ESF	21 287 071,00
	Studijų kokybės gerinimas;	ESF	3 475 440,00
	Studijų sistemos tobulinimas;	ESF	1 737 720,00
	Aukštųjų mokyklų tinklo tobulinimas.	ESF	15 100 516,00
2.1.4. Sustiprinti viešojo sektoriaus tyrėjų gebėjimus bei pajėgumus vykdyti aukšto lygio MTEP veiklas	Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą.	ESF	69 798 425,00
3 tikslas. Kelti profesinio mokymo kokybę ir patrauklumą			
3.1.1. Padidinti profesinio ir suaugusiųjų mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams ir patrauklumą	Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą valdymo, kokybės ir patrauklumo užtikrinimo sistemų ir procesų stiprinimas;	ESF	11 251 216,00
	Lietuvos kvalifikacijų sandaros formavimą, kompetencijų ir kvalifikacijų vertinimo ir pripažinimo sistemos plėtra;	ESF	12 332 901,00
	Paskatos ir pagalba besimokantiems;	ESF	4 213 920,00
	Praktinių įgūdžių įgijimo	ESF	5 164 382,00

VP tikslas	Priemonė	Fondas	Skirtas finansavimas, Eur
	rėmimas ir skatinimas.		
3.1.2. Padidinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą investuojant į infrastruktūrą	Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra; Profesinio mokymo infrastruktūros plėtra.	ESF ESF	22 894 831,00 19 269 639,00
4 Tikslas: Kelti mokymosi visą gyvenimą poreikį ir vertę visuomenėje			
4.1.1. Padidinti dirbančių žmogiškųjų išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie ūkio poreikių	Žmogiškieji išteklių Invest LT+; Kompetencijos LT; Kompetencijų vaučeris; Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje; Ugdymo turinio tobulinimas ir naujų mokymo organizavimo formų kūrimas ir diegimas; Žmogiškųjų išteklių stebėsenos, prognozavimo ir plėtros mechanizmai; Inomokymai; Mokymai užsienio investuotojų darbuotojams; Inostažuotė.	ESF ESF ESF ESF ESF ESF ESF ESF ESF	8 357 599,00 22 639 481,00 33 837 803,00 11 005 561,00 16 494 022,00 4 344 301,00 28 247,00 25 230 778,00 1 419 853,00
4.1.2. Sukurti sąlygas ir paskatas mokymuisi visą gyvenimą, užtikrinant veiksmingą pagalbą tobulinantis	Formaliojo ir neformaliojo mokymosi galimybių plėtra; Formaliojo ir neformaliojo mokymosi paslaugų įvairioms besimokančiųjų grupėms teikimas; Viešųjų paslaugų darbuotojų kompetencijos ir kvalifikacijos tobulinimas.	ESF ESF ESF	8 086 620,00 25 920 991,00 2 896 201,00

Šaltinis: sudaryta autorių pagal www.esinvesticijos.lt informaciją